

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

MAGISTERSKÉ KOMBINOVANÉ STUDIUM

2011 – 2013

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Tomáš Slunečko

**Internetové rádio jako nástroj vzdělávání, rozvoje,
seberealizace a sociálního začleňování dospělých osob
s mentálním postižením**

Praha 2013

Vedoucí diplomové práce:

Mgr. Jan Šesták, Ph.D.

JAN AMOS KOMENSKY UNIVERSITY PRAGUE

MASTER COMBINED PART TIME STUDIES

2011 - 2013

DIPLOMA THESIS

Tomáš Slunečko

**Internet radio as a tool for learning, development,
self-fulfillment and social inclusion of adults
with mental handicap**

Prague 2013

The Diploma Thesis Work Supervisor:

Mgr. Jan Šesták, Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená diplomová práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracoval samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpal, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použitých zdrojů.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne 6. 6. 2013

Tomáš Slunečko

Poděkování

Chtěl bych poděkovat panu Mgr. Janu Šestákovi, Ph.D. za odborné vedení, za pomoc a rady při zpracování této práce.

Anotace

Diplomová práce se zabývá prostředky a nástroji pro rozvoj a vzdělávání jedinců s mentálním postižením. Teoretická část rozebírá mentální retardaci, prostředky ucelené rehabilitace, edukační činitele. V praktické části dochází k návrhu dosud téměř nevyzkoušené aktivity – internetového rádia. Následuje analýza na základě dlouhodobého pozorování, která odpovídá na otázky: Může se tento mediální prostředek stát nejen zájmovou činností, ale také vzdělávacím nástrojem? K jakým dovednostem přispívá pravidelná účast na přípravách?

Klíčové pojmy

Analýzy, diplomové práce, edukace, internetové rádio, mentální retardace, rozhovory, sociální služby, sociální začleňování, zúčastněná pozorování.

Annotation

The diploma thesis focuses on the resources and tools used in the development and education of individuals with mental handicap. The theoretical part deals with mental retardation, comprehensive rehabilitation, education. The practical part moves on to the proposal of up to now untried activity - internet radio. This is followed by analysis based on long-term observation, which addresses certain questions: can this media resource become more than a mere channel for freetime activities, and become an educational tool? What benefit can those with special needs gain from regular participation in the running of an internet radio?

Key words

Analysis, diploma thesis, education, internet radio, interviews, mental retardation, participant observation, social inclusion, social services.

OBSAH

ÚVOD	9
1 MENTÁLNÍ RETARDACE	11
1.1 Psychologická charakteristika jedinců s mentální retardací	11
1.2 Etiologie a diagnostika	14
1.3 Klasifikace mentální retardace	15
1.4 Ucelená rehabilitace	17
1.4.1 Léčebné prostředky rehabilitace	17
1.4.2 Sociální prostředky rehabilitace	18
1.4.3 Pedagogické prostředky rehabilitace	19
1.4.4 Pracovní prostředky rehabilitace	20
2 EDUKACE V ŽIVOTĚ JEDINCE S MENTÁLNÍM POSTIŽENÍM	21
2.1 Rodina	21
2.2 Školský systém	23
2.2.1 Předškolní vzdělávání	23
2.2.2 Školská poradenská zařízení	24
2.2.3 Základní vzdělávání	25
2.2.4 Profesionální příprava a celoživotní vzdělávání	27
2.3 Sociální služby	29
2.4 Sociální prostředí	35
2.5 Mediální prostředí	37
3 CÍLE VÝZKUMU A METODIKA	39
3.1 Vymezení výzkumných cílů	39
3.2 Výzkumná metodika	40
3.3 Výzkumný vzorek	41
4 VÝSLEDKY VÝZKUMU	43
4.1 Rizika projektu	43
4.2 Technický návrh internetového rádia	43
4.3 Programové schéma	44
4.4 Personální zajištění	45
4.5 Základní podoba Rádia Radiátor	48
4.6 Zkušenosti s realizací	54
4.7 Vliv účasti na jednotlivé respondenty	63
4.7.1 František B	63
4.7.2 Hana Ť	65
4.7.3 Jiří Š	67
4.7.4 Jitka K	68
4.7.5 Marcela B	70
4.7.6 Tomáš J	72
4.7.7 Robert V	74

4.8 Shrnutí vlivu účasti na jednotlivé respondenty	77
4.8.1 František B	77
4.8.2 Hana Ť	77
4.8.3 Jiří Š	78
4.8.4 Jitka K	78
4.8.5 Marcela B	78
4.8.6 Tomáš J	79
4.8.7 Robert V	79
5 INTERPRETACE VÝSLEDKŮ A DISKUSE	81
ZÁVĚR	86
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	88
SEZNAM OBRÁZKŮ, TABULEK A GRAFŮ	91
SEZNAM PŘÍLOH	92

ÚVOD

Dospělý jedinec s mentálním postižením se v celém svém životě setkává se snahou vytvářet nové nebo rozvíjet již získané dovednosti, znalosti a kompetence. Splněním povinné školní docházky toto úsilí nekončí. Jedinec má možnost hledat si práci, dozdělat se např. formou večerní školy nebo využívat sociálních služeb.

V případě, že se rozhodne pro sociální službu, dostává se mu dlouhodobé podpory při naplňování osobních potřeb a cílů. Edukace může probíhat v rámci hudebního souboru, přednáškou. Tradiční jsou dramatické kroužky. Jednou ze zajímavých a nevyzkoušených aktivit je provoz internetového rádia.

Teoretická část diplomové práce je zaměřena na souhrn poznatků o mentální retardaci. Zabýváme se terminologií, psychologickými aspekty postižení, etiologií a diagnostikou. Následují nástroje, které vstupují do života člověka s mentálním postižením s cílem vybavit ho odpovídajícími dovednostmi, znalostmi a kompetencemi.

Náplní praktické části diplomové práce je navrhnout a ověřit internetové rádio v praxi, zda-li může být činitelem edukačním, rozvojovým, seberealizačním, sociálního začleňování při práci s dospělými osobami s mentálním postižením. Smyslem je tedy navrhnout zájmovou a edukační aktivitu, která bude motivovat účastníky k dlouhodobému zapojování a seberealizaci. Zároveň podrobit internetové rádio zkoumání, jakým způsobem dokáže ovlivnit své účastníky. Pakliže bude aktivita naplňovat uvedené požadavky, silí předpoklad využívání nástroje v běžné praxi.

Výchozím předpokladem pro užití nástroje je rozmanitost a počet činností, které musejí být naplněny k zabezpečení vzniku vysílání. V procesu se otevírá prostor pro vyjadřování svých názorů, zlepšení jazykové vybavenosti, odpovědnosti, spolupráci atd.

Při vypracování diplomové práce bylo užito kvalitativního výzkumu. Výzkum stojí na přímé práci s osobami s mentálním postižením. S ohledem na výzkumné metody bylo užito individuálních a skupinových rozhovorů, zúčastněného pozorování, sekundární analýzy dat.

Respondenti z řad uživatelů sociální služby spolupracovali na návrhu internetového rádia (role, pořady). U rolí byly analyzovány osobnostní předpoklady podle nástroje k identifikaci handicapu jedince s mentálním postižením „3P“ (slouží pro obsazování respondentů do rolí). U pořadů byl analyzován potenciální přínos.

Následují záznamy z průběhu a vývoje internetového rádia na základě dlouhodobého pozorování (kapitola Zkušenosti s realizací).

Ve sledovaném období se procesu příprav vysílání účastnilo sedm respondentů s mentálním postižením. Na začátku byli podrobena diagnostice k určení potřebné míry podpory za použití nástroje „3P“ (zúčastněné pozorování, individuální rozhovor, sekundární analýza dat), s cílem odhalit úroveň základních funkčních dovedností a znalostí, sociálních, občanských a právních dovedností. Obdobnou metodikou došlo ke sběru údajů znovu s časovým odstupem 1 roku. Sledovaly se změny u týchž respondentů s cílem stanovit závěr, zdali a jakým způsobem byly internetovým rádiem ovlivněny jejich dovednosti a znalosti.

Dodejme jen, že projekt internetového rádia vznikl v rámci sociálních služeb Domova sv. Anežky s původním záměrem nabídnout uživatelům smysluplnou zájmovou aktivitu.

TEORETICKÁ ČÁST

1 MENTÁLNÍ RETARDACE

1.1 Psychologická charakteristika jedinců s mentální retardací

Mentální retardace si prošla jako mnoho jiných termínů v pedagogických vědách vývojem v názvosloví a to v reakci na přístup k danému tématu. Dříve se používal termín slabomyslnost a nepoužívá se ani již pejorativně označovaná klasifikace. Dlouhá desetiletí je podle Mezinárodní zdravotnické organizace (WHO) platné pojmenování mentální retardace. Názvosloví doznalo ještě dílčích změn respektující osobnost jedince především jako člověka. Mentální „*retardace není integrální součástí člověka, ale je pouze jedním z mnoha jeho osobnostních rysů.*“¹ Tento pohled stojí za iniciativou organizace Inclusion International (II), používat označení člověk s mentální retardací nebo postižením a navazovat tak na dohodu mezinárodních organizací pro pomoc osobám s mentálním postižením, zrušit označení „mentálně postižený / mentálně retardovaný člověk“. Proniká také snaha označovat způsobem, který až sekundárně zmiňuje specifické omezení. V zahraničí se často používá označení *lidé s problémy v učení (people with learning difficulties)*² a u nás jej razí občanské sdružení Quip³. Samotné vymezení již tak jednotné není. „*Stanovení definice mentální retardace není stále vyřešeno. V současné době je v platnosti velké množství definic, které můžeme dělit podle toho, který faktor nebo kritérium jsou upřednostňovány.*“⁴ Matoušek (2005) se opírá o rozšiřující definici vydanou Americkou asociací pro mentálně retardované (AAMR): „*Mentální postižení je podstatné omezení stávajícího výkonu vyznačující se podprůměrnou úrovní intelektových schopností se současným omezením v nejméně dvou z následujících adaptačních dovedností – komunikace, sebeobsluha, sociální dovednosti, bydlení ve vlastním domě, využití služeb obce, sebeurčení, zdraví a bezpečnost, školní výkon, volný čas a práce.*“⁵ Podle Švarcové se za jedince s mentálním postižením považují ti, „*u nichž*

¹ II In: ŠVARCOVÁ, I. *Mentální retardace: vzdělávání, výchova, sociální péče*, s. 30. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7367-060-7.

² MATOUŠEK, O., KOLÁČKOVÁ, J., KODYMOVÁ, P. (eds). *Sociální práce v praxi*, s. 111. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-002-X.

³ Quip, o. s. – Společnost pro změnu založená pro podporu rozvoje kvality v sociálních službách a šíření vzdělanosti

⁴ PIPEKOVÁ, J. *Osoby s mentálním postižením ve světle současných edukativních trendů*, s. 80. Brno: Paido, 2006. ISBN 80-86633-40-3.

⁵ AAMR In: MATOUŠEK, O., KOLÁČKOVÁ, J., KODYMOVÁ, P. (eds). *Sociální práce v praxi*, s. 111. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-002-X.

dochází k zaostávání rozumových schopností, k odlišnému vývoji některých psychických vlastností a k poruchám v adaptačním chování“.⁶ Bazalová rozšiřuje postižené oblasti v definici – „mentální retardace je vývojová porucha integrace psychických funkcí postihující jedince ve všech složkách jeho osobnosti – duševní, tělesné i sociální“ a uvádí její nejvýraznější rys projevující se v procesu učení – trvale porušená poznávací schopnost.⁷ Pokud dojde k přechodnému porušení duševních schopností nebo zpomalení vývoje např. vlivem infekce nebo úrazu, nemůžeme mluvit o mentální retardaci. Mentální retardací tedy označujeme stav trvalého snížení rozumových schopností, které vzniklo v důsledku poškození mozku. Naproti tomu označení mentální retardace je záměrné, neboť přestože se jedná o trvalý stav, jeho schopnosti a dovednosti nejsou definitivní. Dají se pozitivně ovlivnit. Toho lze dosáhnout výchovným působením v podnětném prostředí (rodina, škola, společnost). Švarcová uvádí prevalenci 3 % jedinců s mentálním postižením v populaci, přičemž největší počet (2,6 %) tvoří skupina jedinců s lehkým mentálním postižením. Nejméně časté jsou nejzávažnější formy (těžká a hluboká mentální retardace 0,1 – 0,2 % v populaci).⁸

Pipeková (2006) uvádí, že mentální retardace znamená pro jedince z důvodu celkového poškození neuropsychického vývoje zvláštnosti v jeho osobnosti. Nejvíce jsou psychické zvláštnosti patrné v dětském období. Pro děti s mentální retardací je charakteristický opožděný nebo omezený vývoj schopnosti vnímání. Celkově je tempo vnímání zpomalené i jeho rozsah je značně zúžený, což má za následek zhoršenou orientaci v novém prostředí nebo situaci. Problémy mají i při stanovování vzájemných souvislostí na podkladě nediferencovanosti, kdy si daný objekt neprozkoumávají do detailu nebo naopak na určitém výrazném rysu ulpívají. Vnímání se rozvíjí prostřednictvím vjemů sluchových, hmatu nebo v oblasti kinestetických (poloha těla v prostoru). Podle Švarcové se „nedostatky počítků a vjemů dají vyrovnávat a kompenzovat systematickou výchovou a kvalifikovaným speciálním vzděláváním“.⁹ Výrazným faktorem, který může ovlivnit dynamiku psychického vývoje, je sluchové vnímání a rozvoj řeči. V oblasti sluchového analyzátoru dochází k pomalejšímu vytváření diferenciačních podmíněných spojů. Dítě s mentálním

⁶ ŠVARCOVÁ, I. *Mentální retardace: vzdělávání, výchova, sociální péče*, s. 28. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7367-060-7.

⁷ BAZALOVÁ B. In: PIPEKOVÁ, J. *Kapitoly ze speciální pedagogiky*, s. 289. Brno: Paido, 2010. ISBN 978-80-7315-198-0.

⁸ ŠVARCOVÁ, I. *Mentální retardace: vzdělávání, výchova, sociální péče*, s. 39. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7367-060-7.

⁹ ŠVARCOVÁ, I. *Mentální retardace: vzdělávání, výchova, sociální péče*, s. 45. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7367-060-7.

postížením má problémy s výslovností, rovněž slovní zásoba je chudá. Málo používají např. přídavná jména nebo slovesa. Další výrazně postiženou oblastí je myšlení, které se utváří v podmínkách výše popsaných a nutně tak znamená zvýraznění handicapu. Myšlení dítěte s mentálním postižením je omezeno slabou schopností zobecňovat. Pipeková (2006) dále uvádí, že si obtížněji osvojují pravidla a obecné pojmy, obtížněji aplikují již osvojené rozumové operace. Projevují se výkyvy pozornosti, kolísající psychická aktivita nebo nekritické myšlení (jedinec se nesprávně konfrontuje s realitou). S myšlením souvisí paměť. „Bez paměti se nemůže utvářet osobnost člověka, protože bez hromadění minulé zkušenosti nemůže vzniknout jednota způsobů chování a určité soustavy vztahů k okolnímu světu.“¹⁰ Paměť závisí na osobních dispozicích jedince a může být posilována aktivním využíváním. V procesu paměti při zakódování informací u dítěte s mentálním postižením převažuje mechanické učení nad logickým zapamatováním vlivem nedostatku představivosti. Při podržení (uchování) dochází k zredukovaní obsahu a navíc ke zrychlenému procesu zapomínání. Obsahy jsou navíc v paměti uchovávány bez výběru, neutříděné. Dítě si osvojuje nové poznatky pomalu, většinou za podmínky nutného opakování.

„Zvláštnosti osobnosti s mentálním postižením vstupují i do volných vlastností. Jedním z nejdůležitějších rysů osobnosti je její vůle, projevující se v uvědoměném a cílevědomém jednání.“¹¹ Její nedostatek (abulie) ústí v nedostatečnou iniciativu, neschopnost řídit vlastní jednání nebo překonávat překážky. K tomu se přidávají další projevy nezralé osobnosti spočívající v uplatňování sugestibility nebo tvrdohlavosti. Dalším aspektem psychických zvláštností jsou emoce, jejichž funkcí je „základní orientace a regulace směřující k adaptaci na dané podmínky“.¹² Jejich vývoj se promítá do povahy, temperamentu, ovlivňuje sociální přizpůsobivost nebo úspěchy v procesu učení. V obecné platnosti navazují na uspokojování potřeb vyšších (duchovních) i nižších (organických) citů. Některé z charakteristik citů dítěte s mentálním postižením mohou přetrvávat do dospělosti – nedostatečná diferenciací citů, neadekvátnost projevů, prožitky jsou primitivnější a protikladné.

¹⁰ RUBINŠTEJNOVÁ, S. J. In: PIPEKOVÁ, J. *Osoby s mentálním postižením ve světle současných edukativních trendů*, s. 73. Brno: Paido, 2006. ISBN 80-86633-40-3.

¹¹ ŠVARCOVÁ, I. *Mentální retardace: vzdělávání, výchova, sociální péče*, s. 54. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7367-060-7.

¹² VÁGNEROVÁ, M. In: PIPEKOVÁ, J. *Osoby s mentálním postižením ve světle současných edukativních trendů*, s. 74. Brno: Paido, 2006. ISBN 80-86633-40-3.

1.2 Etiologie a diagnostika

Mentální retardace je vrozená nebo časně získaná do dvou let života. Její etiologie je komplikovaná. Nemůžeme jednoznačně stanovit příčinu. Bývá jich celá řada. Společnými činiteli se tak mohou stát příčiny endogenní i exogenní. Vnitřní příčiny odkazují na hledisko dědičnosti – jsou přítomny v samotných pohlavních buňkách. Vnější příčiny mohou přispět ke změnám plynoucích z dědičných dispozic nebo také mohou být přímou příčinou poškození mozku plodu nebo dítěte. Etiologické vymezení staví na nejčastějších příčinách, které vznikají následkem infekce (prenatální infekcí je např. toxoplazmóza, zarděnky, postnatální je např. zánět mozku), intoxikace např. olovem nebo následky úrazů a fyzikálních vlivů (např. natální a postnatální hypoxie), poruchy výměny látek, růstu, výživy a mnoho dalších. Až 80 % případů mentální retardace, nejvíce však v pásmu lehké mentální retardace, má neznámý původ.¹³

Stanovení diagnózy mentální retardace je dlouhodobý proces, neboť je nutné posoudit všechny systémy a okolnosti ovlivňující vývoj dítěte. Největší počet stanovených diagnóz spadá do období školního věku dítěte. V předškolním věku nejsou zvláště u skupiny lehké mentální retardace tak patrné odlišnosti. I tak předškolní vzdělávání má mimo jiné funkci diagnostickou. Svou roli také hrají rodiče, kteří sami sledují vývoj dítěte a vyhodnocují odchylky. Teprve však škola „*klade specifické požadavky na intelekt a umožňuje průkazná srovnání úrovně rozumových schopností mezi jednotlivými žáky*“.¹⁴ Dítě musí být podrobena komplexní diagnostice po stránce biologické, psychologické i sociální. Rozumové schopnosti se diagnostikují pomocí inteligenčních testů spolu s dalšími metodami pro odhalení struktury rozumových schopností. Švarcová (2006) však upozorňuje jak na problematičnost vymezení hodnot IQ (především kolem hranic pásem kategorií), tak na kolísavost výsledků, kdy ta samá diagnostikovaná osoba vykazuje při opakovaných testech odlišné výsledky. Do toho se promítají vlivy délky odstupu mezi jednotlivými vyšetřeními, momentální psychické dispozice testované osoby, způsob kladení otázek aj. Proces diagnostikování mentální retardace se odehrává v domácím prostředí při běžných denních činnostech, ve škole a školských poradenských zařízeních, ve zdravotnictví (kliničtí psychologové, pediatři, odborní lékaři). K podrobnému posouzení se používá

¹³ ŠVARCOVÁ, I. *Mentální retardace: vzdělávání, výchova, sociální péče*, s. 63. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7367-060-7.

¹⁴ ŠVARCOVÁ, I. *Mentální retardace: vzdělávání, výchova, sociální péče*, s. 39. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7367-060-7.

případová studie – kazuistika, jejíž náplní je zorientovat se v daném problému s cílem zachytit různé činitele ovlivňující vývoj. Součástí je stanovení prognózy dalšího vývoje.

1.3 Klasifikace mentální retardace

Klasifikovat mentální retardaci lze podle různých hledisek. Pipeková (2006) uvádí např. klasifikaci podle vývojových období (založená na znalosti specifík jednotlivých období dětí s mentálním postižením), symptomatologickou (řadí podle osobnostních rysů), somatických zvláštností apod. Nejvíce užívanou je klasifikace podle stupně postižení. Ta vychází z definice mentální retardace jako snížené úrovně rozumových schopností, což psychologie označuje jako inteligenci. Používá se tzv. inteligenční kvocient (zavedl ho W. Stern) vyjadřující úroveň inteligence na základě porovnání dosaženého výkonu v úlohách odpovídajících určitému vývojovému stupni (mentální věk) a chronologického věku. Je významný pro stanovení celkové rozumové úrovně jedince. *„Neříká však nic o kvalitativních zvláštnostech inteligence konkrétní osoby a jeho diagnostickou hodnotu pro poznání osoby probanda nelze přeceňovat“.*¹⁵

Klasifikace mentální retardace probíhá od 1. 1. 1993 do současnosti na základě 10. revize Mezinárodní klasifikace nemocí zpracované WHO. Jedná se o 6 základních kategorií – oddílů (F70 – F73, jiná mentální retardace F78, nespecifikovaná mentální retardace F79). Označením písmenem F spadá mentální retardace do oboru psychiatrie.

Lehká mentální retardace, IQ 50 – 69 (F70) - současné poznatky přiřazují vzniku lehké mentální retardace vliv dědičnosti, sociokulturní deprivace nebo nedostatku stimulace. Do 3 let věku dítěte jej provází pouze lehké zpomalení psychomotorického vývoje. Výrazněji se problémy objevují v předškolním věku v oblasti řeči (malá slovní zásoba a obsahová chudost, opožděný vývoj a různé vady řeči). Signálem jsou také nedostatečná zvědavost, tvořivost, stereotypy ve hře. Nejvýrazněji se odlišnosti projevují ve školním věku - ve způsobu myšlení (mechanické a omezené), paměti, jemné a hrubé motorice nebo pohybové koordinaci. Následuje zhoršení ve čtení, psaní nebo porozumění obsahu. Jedinec s lehkou mentální retardací dosáhne účelné úrovně řeči pro každodenní život, většinou úplné nezávislosti v soběstačnosti. Nachází práci na otevřeném pracovním trhu. Přestože je rozvoj

¹⁵ SVOBODA, M. In: ŠVARCOVÁ, I. *Mentální retardace: vzdělávání, výchova, sociální péče*, s. 32. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7367-060-7.

sociálních dovedností zpomalený a odpovídá konkrétním rysům osobnosti, v dospělosti je obvykle jedinec v udržení sociálních vztahů a sociálním začleňování úspěšný.

Středně těžká mentální retardace, IQ 35 – 49 (F71) - v etiologii středně těžké mentální retardace se více projevují organické aspekty. Rozvoj myšlení (schopnost kombinování a usuzování je slabá), řeči (jednoduché věty a slovní spojení, fráze, strohá slovní zásoba, časté agramatismy) je obecně výrazněji opožděn a to přetrvává do dospělosti. Žáci si „*při kvalifikovaném odborném pedagogickém vedení osvojí čtení, psaní a počítání*“ i základní vědomosti a dovednosti.¹⁶ Výrazná je pro tuto skupinu variabilita schopností. Někteří jedinci zaznamenávají vyšších pokroků v dovednostech sensoricko-motorických než v oblasti verbálních schopností. Zatímco u dalších jedinců je silnou stránkou schopnost konverzovat a dosahují tak lepších výsledků v sociální interakci, i když jsou po stránce pohybové koordinace neobratní. Snížená rozumová schopnost vede ke zhoršení samostatně řešit náročnější úkoly. V případě pracovního zařazení toho lze kompenzovat vedením a dohledem nebo zařazením do chráněného prostředí.

Těžká mentální retardace, IQ 20 – 34 (F72) - etiologie tohoto postižení může být genetická i negenetická (poškození zárodečné buňky, malformace CNS, infekce). Symptomatologie je výrazná již v předškolním věku – opoždění psychomotorického vývoje, pohybová neobratnost nebo časté kombinované postižení více vadami somatického typu s příznaky celkového poškození CNS. Pouze „*včasná systematická a kvalifikovaná rehabilitace, výchovná a vzdělávací péče může přispět k rozvoji motoriky, rozumových schopností, komunikačních dovedností, samostatnosti a celkovému zlepšení kvality jejich života*“.¹⁷ Zvyšují se potřeby na pomoc druhé osoby v oblasti sebeobsluhy.

Hluboká mentální retardace, IQ je nižší než 20 (F73) - ve většině případů stojí za hlubokou mentální retardací organické příčiny. Jedinec má silný deficit ve schopnostech dorozumívacích, pohybových (stereotypní pohyby, výrazné omezení v pohybu až imobilita). Z toho plyne výrazná potřeba pomoci druhé osoby. Ta se nejvíce soustředí kolem zajištění základních potřeb. Přestože jsou možnosti výchovy a vzdělávání velmi omezené je nezbytné vycházet ze znalosti přidružených postižení. Časté jsou kombinace s postižením sluchu, zraku a těžkými neurologickými

¹⁶ ŠVARCOVÁ, I. *Mentální retardace: vzdělávání, výchova, sociální péče*, s. 34. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7367-060-7.

¹⁷ ŠVARCOVÁ, I. *Mentální retardace: vzdělávání, výchova, sociální péče*, s. 35. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7367-060-7.

poruchami nebo u imobilních jedinců je častý výskyt atypického autismu. Lze dosáhnout porozumění na úrovni jednoduchých informací. Obvykle se nacvičují alternativní způsoby komunikace, které vedou k celkovému zlepšení kvality života.

Jiná mentální retardace (F78) - užívá se pouze v případech, kdy je stanovení předchozích stupňů mentální retardace zvláště nesnadné nebo nemožné. A to na podkladě postižení více vadami senzorického nebo somatického typu (např. u nevidomých, neslyšících, nemluvicích, u jedinců s těžkými poruchami chování, osob s autismem, osob s těžkým tělesným postižením).

Nespecifikovaná mentální retardace (F79) - kategorie podmíněná výskytem mentální retardace, avšak pro nedostatek informací není možné zařadit jedince do některé z výše uvedených kategorií.

1.4 Ucelená rehabilitace

Jak již bylo řečeno stav schopností a dovedností není trvalý, lze ho ovlivňovat a měnit s cílem dosáhnout u jedince s postižením nejvyšší možné kvality života včetně sociálního začlenění.

Jankovský (2001) upozorňuje, že dnešní pojetí rehabilitace není výhradně zdravotnická aktivita, ale je spojeným úsilím více oborů (zdravotnický, sociálně právní, pedagogicko psychologický). V tomto směru se jedná o dlouhodobý proces nejen pro skupinu dříve zdravých jedinců, kteří ztratili v důsledku své nemoci nebo úrazu dosavadní status. Ale jak uvádí, užívá se i pro skupinu jedinců s vrozeným postižením. J. Jesenský užívá termínu komprehensivní rehabilitace a „člení ji podle zaměření při plnění úkolů, ale také podle jednotlivých institucí a prostředků, které jsou při ní aplikovány, na čtyři hlavní složky – rehabilitaci léčebnou, pracovní, sociální a pedagogickou.“¹⁸

1.4.1 Léčebné prostředky rehabilitace

J. Jesenský (1995) vymezuje poslání léčebné rehabilitace – „*usiluje hlavně o odstraňování defektů organismu a odstraňování poruch jeho funkcí. Vytváří tím*

¹⁸ JESENSKÝ, J. In: JANKOVSKÝ, J. *Ucelená rehabilitace dětí s tělesným a kombinovaným postižením*, s. 16. Praha: Triton, 2001. ISBN 80-7254-192-7.

předpoklady pro rozvoj nejrůznějších schopností ovlivňujících jak utváření osobnosti, tak také jejich socializaci.“¹⁹

Dominantní roli v tomto procesu hraje medicína. Patří sem však i takové, které mají interdisciplinární přesah. Shrnutí dle Jankovského (2001):

a) Fyzikální terapie – užívá metod masáže, elektroléčby, léčba ultrazvukem, magnetoterapie, léčba světlem, laserem, teplem, vodou i léčba přírodními prostředky – balneoterapie.

b) Léčebná tělesná výchova (LTV) – hlavní metoda fyzioterapie zabývající se pohybovým ústrojím ve formě tělesného cvičení (gymnastické prvky a reflexní motorika).

c) Ergoterapie – jedná se o léčbu smysluplnou činností. Podle individuálního léčebného programu jedinec rozvíjí pracovní schopnosti s cílem využít jich v samostatném životě. Dělí se na kondiční ergoterapii pro psychickou rovnováhu, ergoterapii cílenou na postiženou oblast, ergoterapii zaměřenou na pracovní začlenění nebo výchovu k soběstačnosti.

d) Animoterapie – tedy zapojení zvířat do procesu rehabilitace. Hipoterapie využívá ke komplexnímu pojetí rehabilitace koně, a to pro nespecifické prvky (vliv tepla zvířete, taktilní podněty apod.) i specifické prvky (působení koně a jeho kroků). Canisterapie využívá psa pro působení na psychickou pohodu, komunikační dovednosti, pohybové schopnosti nebo citové naplnění.

e) Další specifické terapie, které přesahují do oblastí pedagogiky nebo psychologie. Arteterapie léčí prostřednictvím výtvarných prostředků (např. kresba, malba) nebo kreativní práci s materiály (např. práce s keramickou hlinou). Muzikoterapie je léčba pomocí hudby, rytmu a písní. Psychoterapie léčí prostřednictvím psychologických prostředků přímo jedince s postižením nebo jeho rodinu.

1.4.2 Sociální prostředky rehabilitace

Sociální rehabilitace řeší vztah jedince a společnosti, neboť „člověk, jako společenská bytost, je v rámci lidské společnosti humanizován a socializován“.²⁰

¹⁹ JESENSKÝ, J. *Uvedení do rehabilitace zdravotně postižených*, s. 28. Praha: Karolinum, 1995. ISBN 80-7066-941-1.

²⁰ JANKOVSKÝ, J. *Ucelená rehabilitace dětí s tělesným a kombinovaným postižením*, s. 23. Praha: Triton, 2001. ISBN 80-7254-192-7.

Pak je podle Jankovského (2001) úkolem rehabilitace, aby jedinec s postižením byl schopný na jedné straně přijmout své postižení, na straně druhé se v maximální možné míře integrovat do společnosti. Sociální rehabilitace se odehrává v různých prostředích (zdravotnictví, školství, sociální zařízení, při práci, v rodině) a uplatňuje následující metody, které jsou ovlivněny druhem a stupněm postižení:

- reedukace – rozvoj poškozené funkce a zbytkových schopností,
- kompenzace – náhrada postižené funkce jinou nepoškozenou funkcí,
- akceptace – přijetí života s postižením.

Součástí sociální rehabilitace jsou podpůrné prostředky pro samostatný život. Jedná se o soubor technické, materiální a finanční povahy.

1.4.3 Pedagogické prostředky rehabilitace

Jankovský (2001) chápe pedagogickou rehabilitaci v širších souvislostech. Za pedagogický jev označuje již samotný proces ucelené rehabilitace, kdy dochází k socializaci člověka. Pedagogická rehabilitace znamená záměrné působení pedagogicko psychologickými prostředky, potažmo používání speciálně pedagogických metod, jaké pojímá obor speciální pedagogika. Uvedená oblast se člení podle druhu postižení a používaných metod. Problematikou výchovy a vzdělávání jedinců s mentálním postižením se zabývá psychopedie.

Obecným úkolem pedagogické rehabilitace je optimální rozvoj osobnosti jedince se zdravotním postižením i jeho sociální, pracovní a kulturní integrace. „*Neděje se tak ovšem spontánně, ale tento proces je cílevědomě organizován, a to zejména působením pedagogicko psychologických prostředků. V návaznosti na speciální pedagogiku pak jde především o ranou péči (včasná intervence), školní edukaci a v neposlední řadě také o profesní vzdělávání, resp. přípravu, přičemž za hlavní část pedagogické rehabilitace lze právě považovat dosažení maximálního možného vzdělání.*“²¹

²¹ JANKOVSKÝ, J. *Ucelená rehabilitace dětí s tělesným a kombinovaným postižením*, s. 16. Praha: Triton, 2001. ISBN 80-7254-192-7.

1.4.4 Pracovní prostředky rehabilitace

*„Práce patří mezi základní (primární) potřeby člověka (potřeba aktivity), a pokud není tato potřeba saturována, dochází k frustraci, či dokonce ke stresovému stavu“.*²²

Nejenže je práce charakteristickým atributem dospělosti, je také potvrzením dosažení určitého stupně samostatnosti, zejména v případě jedinců se zdravotním postižením. Pipeková (2006) uvádí významy práce pro člověka:

- poskytuje ekonomickou nezávislost a vyšší životní standard,
- pozitivně ovlivňuje sebeurčení člověka a jeho seberealizaci,
- status být zaměstnaným u člověka s postižením pozitivně ovlivňuje postoje společnosti ke zdravotně postiženým,
- pracovní místo v integrovaném prostředí je prostředkem pro vytváření a rozvíjení sociálních interakcí pracovníka s postižením a jeho okolí,
- práce je jeden ze způsobů, kterým většina lidí pokračuje v učení a rozvíjení dovedností, kompetencí a intelektových schopností,
- placená práce přispívá k vysvobození z dlouhodobé závislosti na podpůrných službách a péči okolí.²³

Pracovní rehabilitace *„představuje především proces obnovy pracovního potenciálu a proces přípravy na produktivní práci.“*²⁴ *„Důraz přitom bývá kladen na odpovědnost a určitý řád, který uživatelé musí dodržovat.“*²⁵ Obsahuje tak činnosti k získávání kvalifikace i následnou podpůrnou péči spojenou se zařazováním na trh práce. V praxi se můžeme setkat s prostředky pracovní rehabilitace – rekvalifikačními kurzy, chráněnými pracovními místy a podporovaným zaměstnáváním.

²² JANKOVSKÝ, J. *Ucelená rehabilitace dětí s tělesným a kombinovaným postižením*, s. 28. Praha: Triton, 2001. ISBN 80-7254-192-7.

²³ ŠIŠKA, J. In In: PIPEKOVÁ, J. *Osoby s mentálním postižením ve světle současných edukativních trendů*, s. 102. Brno: Paido, 2006. ISBN 80-86633-40-3.

²⁴ JESENSKÝ, J. *Uvedení do rehabilitace zdravotně postižených*, s. 117. Praha: Karolinum, 1995. ISBN 80-7066-941-1.

²⁵ MATOUŠEK, O., KOLÁČKOVÁ, J., KODYMOVÁ, P. (eds). *Sociální práce v praxi*, s. 119. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-002-X.

2 EDUKACE V ŽIVOTĚ JEDINCE S MENTÁLNÍM POSTIŽENÍM

Edukace, čili výchova a vzdělávání, bez nadsázky probíhá v různé míře v průběhu celého života jedince. V mladším věku je tento aspekt výraznější, přesto přetrvává i v dospělosti. U jedinců s mentálním postižením tomu není jinak. Podle Švarcové (2006) je vzdělávání jedinou účinnou terapií jejich handicapu a s účinnějším rozvojem rozumových schopností je přímo spjato začlenění do společnosti. Učení je psychologickým procesem, v němž se stimulací z vnějšího prostředí a praktickou činností dítěte v kontaktu s jeho okolím vytvářejí změny a pokroky ve vývoji a chování dítěte. Uvádí výsledky výzkumu psychologa L. S. Vygotského, který prokázal, že u dítěte s mentálním postižením platí stejné zákonitosti duševního vývoje jako u intaktního dítěte.

2.1 Rodina

Na rodinu lze nahlížet jako na „*obecně původní a nejdůležitější společenskou skupinu a instituci, která je základním článkem sociální struktury i základní ekonomickou jednotkou a jejímiž hlavními funkcemi je reprodukce trvání lidského biologického druhu a výchova, respektive socializace potomstva, ale i přínos kulturních vzorců chování a zachování kontinuity kulturního vývoje*“.²⁶ Péče o každé dítě je unikátní, neboť probíhá pod vedením lidí s rozličnými charaktery a pod vlivem rozmanitých rodinných a životních zkušeností. Tedy sami rodiče se učí, jak pečovat i vést k postupné soběstačnosti dítěte. „*V rodině se prvně projevuje tzv. prosociální chování člověka, které, je-li personálním okolím i podnětným prostředím rozvíjeno, se mění ve vyspělejší formy sociálního styku*“.²⁷

Tím, kdo se jako první musí adaptovat, potažmo učit v případě zjištění postižení u dítěte, jsou rodiče. „*Reakce rodičů na postižení dítěte mají své typické projevy, které se v mnoha směrech podobají sledu reakcí na závažné onemocnění, jak je kategorizuje E. Kueblerová-Rossová*“.²⁸ Ztráta ideálů se stává krizí rodičovské identity. Od tohoto bodu dochází ke změně výchovných postojů rodičů, které mají vliv na utváření identity dítěte.

²⁶ PETRUSEK, M. *Velký sociologický slovník, 2. svazek*, s. 940. Praha: Karolinum, 1996.

²⁷ ŠULOVÁ, L. In: PIPEKOVÁ, J. *Osoby s mentálním postižením ve světle současných edukativních trendů*, s. 87. Brno: Paido, 2006. ISBN 80-86633-40-3.

²⁸ VÁGNEROVÁ, M., HADJ-MOUSSOVÁ, Z., ŠTĚCH, S. *Psychologie handicapu*, s. 78. Praha: Karolinum, 1999. ISBN 80-7184-929-4.

Fáze šoku a popření - neočekávaný stav – ztráta důležité životní hodnoty (zdraví) - zasahuje citovou složku rodičů, nejdříve jako šok, posléze stres až deprivace. Psychika se snaží ochránit příjemce zprávy popřením.

Postupná akceptace reality, vyrovnávání se s problémem - původně převažující emocionální složku jen pozvolna nahrazuje racionalizace díky sběru většího množství informací, které sdělují diagnózu a prognózu. Pozitivní je uvědomění určitého, i když omezeného vývoje. Stále však záleží na životních zkušenostech rodičů, jejich citovém zázemí, psychickém stavu a možnostech.

Dosáhnutí realistického postoje - v ideálním případě akceptují dítě se všemi jeho nedostatky a jsou připraveni plnit své rodičovské povinnosti. Může však dojít k neadekvátnímu obrannému mechanismu – ochranný nebo nekritický přístup, kvůli kterému rodiče nedovolí dítěti nabýt všechny potřebné zkušenosti.

Dítě po narození přirozeně očekává intenzivní vztah (nejdříve matky, otec se přidává následně). *„První zkušenosti, které dítě prožívá, ovlivňují budování jeho vlastní identity a zásadním způsobem determinují interpretaci všech dalších sociálních zkušeností.“*²⁹ Dítě vstřebává svou první kompetenci vytváření a udržení vztahu. Celkově jsou rodiče pro své dítě průvodcem v novém neznámém světě. Podle jejich reakcí se dítě samo učí reagovat. Nápodoba mu pomáhá svět strukturovat a orientovat se v něm.

Dítě s mentálním postižením nebývá v rodině osamoceno. *„Sourozenec je stabilní součástí života dítěte, sdílí s ním značnou část zkušeností.“*³⁰ Vzájemně jsou si motivací, inspirací, rozvíjí se v komunikaci. Mohou přiblížit běžný život vrstevníka, stejně jako trávit více času se svými sourozenci mimo hranice rodiny v majoritní společnosti.

Své opodstatněné místo pro všestranný rozvoj mají také prarodiče. Díky nim rostou zejména v kompetenci vnímání času. Uvědomují si rodinnou sounáležitost, tradice a hodnoty jako moudrost.

²⁹ VÁGNEROVÁ, M., HADJ-MOUSSOVÁ, Z., ŠTĚCH, S. Psychologie handicapu, s. 94. Praha: Karolinum, 1999. ISBN 80-7184-929-4.

³⁰ VÁGNEROVÁ, M. Psychopatologie pro pomáhající profese. 3. vyd., rozšířené a přepracované, s. 169. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-802-3.

2.2 Školský systém

Výrazným krokem v životě dítěte s mentálním postižením je zařazení do školského systému. Bývá obvyklé, že se jeden z rodičů věnoval dítěti s postižením vyšší měrou, než by tomu bylo u zdravého jedince. I právě proto je zpráva o přijetí pozitivní zpětnou vazbou – potvrzení, jak uvádí Vágnerová (1999), určité „úrovně normality“. Na druhou stranu může dítě s postižením cítit tento sociální mezník – odloučení od matky - jako první krizi vlastní identity. Nemělo-li předtím zkušenost odlučovat se od rodičů, bývá nezralé a nepřipravené, na což bude reagovat nepřizpůsobením a chování se může fixovat. Krize však jednou přijít musela. Dítě s postižením si začíná uvědomovat, že do jeho života vstupují stěží ovlivnitelné situace nebo o něm rozhodují další lidé. Škola střídá v identitě dítěte dosud primární místo rodiny.

V České republice se školský systém řídí zákonem č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném vzdělávání a jiném vzdělávání (školský zákon). Klade si za cíl nastavit podmínky rovného přístupu bez ohledu na zdravotní stav. Důležitá je pro žáky se zdravotním postižením podmínka zohledňování vzdělávacích potřeb. Speciální vzdělávací potřeby náleží kromě žáků se zdravotním postižením ještě zdravotně znevýhodněným a sociálně znevýhodněným dětem, žákům a studentům. Takto mají právo na vzdělávání s pozmeněným obsahem, formou a za použití metod, které odpovídají individuálním potřebám a možnostem jedince.

Školský zákon navazuje na principy kurikulární politiky zformulované v Národním programu rozvoje vzdělávání, známé také pod názvem Bílá kniha. Takto pojatá kurikulární politika zavádí metodické vedení a podporu. Na vyšší (státní) úrovni jsou jasně definovaná pojetí a cíle, vzdělávací obsah nebo podmínky vzdělávání - Rámcové vzdělávací programy. Na nižší (školní) úrovni jsou zpracovávány specifika jednotlivých škol do podoby Školního vzdělávacího programu.

2.2.1 Předškolní vzdělávání

O přijetí do mateřské školy v případě dítěte se zdravotním postižením rozhoduje ředitel to na základě odborného vyjádření školského poradenského zařízení nebo praktického lékaře pro děti a dorost.

Předškolní vzdělávání se realizuje v přítomnosti podpůrné speciálně pedagogické složky:

- integrací v běžné mateřské škole nebo v její speciální třídě,
- mateřskou školou speciální (denní nebo internátní typ).

Rámcové vzdělávací programy pro předškolní vzdělávání (dále jen RVP – PV) mají vybavit dítě elementárním vzdělanostním základem, na nějž je možné navázat základním vzděláním. Avšak vybavit dítě nejen základními znalostmi, ale také klíčovými kompetencemi.³¹

Specifika předškolního vzdělávání mají nosné metody a formy práce společné se sociálními službami. Musíme však dodat, že sociální práce je ve svých možnostech a metodách širším odvětvím. Jmenujme společně:

- přizpůsobení potřebám dítěte (vývojovým fyziologickým, kognitivním, sociálním a emocionálním),
- respektování individuálních potřeb a možností jednotlivých dětí,
- nabízet podnětné, vstřícné a bezpečné prostředí.

2.2.2 Školská poradenská zařízení

Během předškolního vzdělávání se u dítěte s mentálním postižením začínají projevovat limity, které poskytují cenné informace o stupni postižení. Nejen že má být zjišťována připravenost dítěte se zdravotním postižením na vzdělávání. Ještě před tím lze přistoupit ke změnám v přístupu ve výchově, které mohou dodat dítěti potřebné znalosti, dovednosti a kompetence zdravých vrstevníků. K tomu slouží instituce školských poradenských služeb. Jejich provoz se řídí především vyhláškou č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských zařízeních, v platném znění.

Pedagogicko - psychologické poradny (PPP) zajišťují komplexní nebo zaměřenou psychologickou a speciálně pedagogickou diagnostiku, psychologickou a speciálně pedagogickou intervenci, informační a metodickou činnost včetně přípravy podkladů pro vzdělávací opatření apod.

³¹ Klíčové kompetence jsou souborem předpokládaných vědomostí, dovedností, schopností, postojů, hodnot. Máme kompetence k učení, řešení problémů, komunikativní, sociální a personální, činnostní a občanské.

Speciálně pedagogické centrum (SPC) poskytuje služby dětem zpravidla od tří let, žákům se zdravotním postižením do ukončení vzdělávání, jejich zákonným zástupcům, školám a školským zařízením zejména v těchto oblastech (dle přílohy č. 2 k vyhlášce č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských zařízeních, v platném znění):

- metodika cvičení pro děti raného věku, Portage, vývojový screening,
- smyslová výchova dětí předškolního věku s mentálním postižením,
- rozvoj motoriky, nácvik sebeobsluhy a sociálních vztahů,
- příprava na zařazení do výchovně vzdělávacího procesu,
- rozvoj grafomotoriky, systematický rozvoj slovní zásoby, systematický rozvoj dílčích výukových funkcí,
- logopedická péče se zaměřením na alternativní a augmentativní komunikaci, piktoqramy, znak do řeči, komunikační tabulky, sociální čtení a počty,
- netradiční formy výuky žáků s mentálním postižením,
- alternativní formy čtení,
- využití arteterapie a muzikoterapie.

2.2.3 Základní vzdělávání

Nástup do základní školy je podle Vágnerové (1999) v životě dítěte sociálním mezníkem. Klade nové a zvýšené nároky po všech stránkách. Počínaje diferenciací role pedagoga nebo spolužáků i ztrátou privilegovanosti svého postavení. To sebou přináší určité normy chování. Prostředí není již tak bezprostřední, pedagog není rodič a nenabízí citový vztah, ale je hodnotícím elementem podle dosahovaných výkonů a chování. Pro žáka se zdravotním postižením jsou tyto předpoklady matoucí. Pedagog musí být v adaptaci ohleduplný a vést k ohleduplnosti také spolužáky, kteří na začátku základního vzdělávání ještě k ohleduplnosti nedozráli.

Základní vzdělávání je spojeno s povinností školní docházky, která je stanovena na dobu devíti školních let. Pokud není dítě zralé pro vstup do základního vzdělávání, může dojít k odkladu školní docházky, nejdéle však do zahájení školního roku, kdy dítě dovrší osmý rok věku. A to za podmínky, že o tom rozhodne ředitel školy na základě písemné žádosti zákonného zástupce žáka a s doporučujícím posouzením

školského poradenského zařízení a odborného lékaře. Program základního vzdělávání žáků s lehkým mentálním postižením počítá s částečnou školní zralostí (uzpůsobuje vzdělávání na 1. stupni). Základní vzdělávání se může uskutečňovat nanejvýš do konce školního roku, ve kterém žák dosáhne sedmnáctého roku věku.

Školský zákon umožňuje užít tzv. jiného způsobu plnění povinné školní docházky formou individuálního vzdělávání. Tato možnost se však vztahuje pouze na první stupeň. Rozhoduje o něm místně příslušný krajský úřad a to se souhlasem zákonného zástupce. Krajský úřad má ještě za povinnost zajistit odpovídající pedagogickou a metodickou pomoc v zajištění vzdělávání.

Podle školského zákona se žáci se zdravotním postižením vzdělávají v období povinné školní docházky v následujících typech škol:

- základní škola (ZŠ) – vzdělávání v běžné škole formou individuální nebo skupinové integrace podle Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání a přílohy upravující vzdělávání žáků s lehkým mentálním postižením,
- základní škola praktická (ZŠP) – jejím posláním *„je speciálními výchovnými a vzdělávacími prostředky a metodami umožnit žákům dosáhnout co nejvyšší úrovně znalostí, dovedností a osobnostních kvalit při respektování jejich individuálních zvláštností a možností“*,³²
- základní škola speciální (ZŠS) – uskutečňuje vzdělávání žáků se středně těžkým nebo těžkým mentálním postižením, žáků se souběžným postižením více vadami a s autismem podle Rámcového vzdělávacího programu pro obor vzdělání základní škola speciální.

Rámcový vzdělávací program základního vzdělávání upravující vzdělávání žáků s lehkým mentálním postižením (RVP ZV-LMP) bere v potaz specifika tohoto druhu postižení. Především respektuje sníženou úroveň rozumových schopností žáka a jeho možnosti, vymezuje podmínky pro vzdělávání a stanovuje úroveň klíčových kompetencí, kterou by měl na konci základního vzdělávání dosáhnout. Je dynamický, neboť klade požadavek přizpůsobovat formy a obsah nejnovějším poznatkům obecné a speciální pedagogiky a psychologie.

V případě vzdělávání skupiny žáků se středně těžkým a těžkým mentálním postižením je možné zřídit jako přípravu na základní vzdělávání přípravný stupeň

³² ŠVARCOVÁ, I. *Mentální retardace: vzdělávání, výchova, sociální péče*, s. 73. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7367-060-7.

základní školy speciální (může trvat jeden až tři roky). Základní vzdělávání může na základě rozhodnutí ředitele školy trvat v případě žáka se středně těžkým mentálním postižením do dvacátého roku věku. V případě žáka s těžkým mentálním postižením, s více vadami nebo autismem a se souhlasem zřizovatele může ředitel školy ve výjimečných případech povolit žákovi vzdělávat se do konce školního roku, v němž dosáhne dvacátého šestého roku věku.

Součástí základního vzdělávání jsou vedle vymezených vzdělávacích oblastí³³ také průřezová témata. „*Průřezová témata reprezentují v RVP ZV okruhy aktuálních problémů současného světa a stávají se významnou a nedílnou součástí základního vzdělávání. Jsou důležitým formativním prvkem základního vzdělávání, vytvářejí příležitosti pro individuální uplatnění žáků i pro jejich vzájemnou spolupráci a pomáhají rozvíjet osobnost žáka především v oblasti postojů a hodnot.*“³⁴ Obsah čerpají napříč oblastmi základního vzdělávání s cílem zajistit ucelené vzdělávání žáků se souběžným cílem rozvíjet klíčové kompetence. Základní vzdělávání obsahuje průřezová témata – Osobnostní a sociální výchova, Výchova demokratického občana, Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech, Multikulturní výchova, Enviromentální výchova a Mediální výchova.

2.2.4 Profesionální příprava a celoživotní vzdělávání

Obecně může profesionální příprava žáků se zdravotním postižením pokračovat na středním odborném učilišti (SOU), která svým zaměřením vyhovuje jeho znalostem, dovednostem a zájmům. Základním předpokladem je splnění požadavků přijímacího řízení dané školy. Podobnou variantou je příprava studiem na odborném učilišti (OU). Svou strukturou a organizací práce se přibližuje SOU, avšak má redukovaný učební plán a využívá speciálně pedagogické postupy. Vstup na tento typ školy je podmíněn doporučením školského poradenského zařízení.

Profesionální příprava probíhá i u skupiny žáků s těžším stupněm mentálního postižení, která navazuje na základní vzdělávání v základní škole speciální nebo základní škole praktické. Jsou jimi praktické školy dvouleté a jednoleté. Praktické

³³ Vzdělávací oblasti dle RVP ZV-LMP: Jazyk a jazyková komunikace, Matematika a její aplikace, Informační a komunikační technologie, Člověk a jeho svět, Člověk a společnost, Člověk a příroda, Umění a kultura, Člověk a zdraví, Člověk a svět práce. RVP ZSS kopíruje vzdělávací oblasti s výjimkou oblasti Jazyková komunikace.

³⁴ VÚP. *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání – příloha upravující vzdělávání žáků s lehkým mentálním postižením.* [online]. © 2010 [cit. 2012-12-26]. Dostupné z: <http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2009/12/rvpzv-lmp.pdf>

školy dvouleté umožňují získat střední vzdělání žákům se středně těžkým mentálním postižením nebo s lehkým postižením kombinovaným dalším zdravotním postižením, které neumožňuje vzdělávání na jiném typu střední školy. Svým zaměřením praktická škola dvouletá doplňuje a rozšiřuje všeobecné znalosti a dovednosti a zejména se vzdělávací proces orientuje na získání pracovních dovedností a návyků, prostřednictvím kterých je absolvent připravený na vstup do pracovního procesu.

Praktické školy jednoleté svým zaměřením umožňují absolvovat střední vzdělání žákům s těžkým stupněm mentálního postižení, souběžným postižením více vadami a autismem. V tomto stupni je vzdělávací proces zaměřen na rozvoj komunikačních dovedností a dosažení nejvyšší možné míry samostatnosti a nezávislosti na pomoci druhých osob. Stranou nezůstává osvojování manuálních dovedností a propojení s odborným výcvikem na odpovídajícím pracovišti. Vzdělávací oblasti vycházejí z oblastí základního vzdělávání, k nimž přibývá vzdělávací oblast Odborné činnosti. Žáci se seznámí s informacemi pro praktický život prostřednictvím vzdělávacích okruhů – Rodinná výchova, Práce v domácnosti, odborné okruhy podle zaměření školy.

Absolvováním různého stupně vzdělávání proces edukace v životě jedince s mentálním postižením nekončí. Vycházíme-li z předpokladu, že proces edukace probíhá u této skupiny v nižším tempu, může být samotná věková hranice ukončení vzdělávání neadekvátní. Nové podmínky a okolnosti vytvářejí nové nároky a vzbuzují nové potřeby. Koncept celoživotního vzdělávání vychází ze stanovené priority pro 21. století Organizací pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (anglická zkratka OECD). Podle ní musí Česká republika vytvářet podmínky pro uplatňování zásad dostupnosti širokému spektru společnosti. Celoživotní vzdělávání nestaví podle Švarcové (2006) pouze na výhodách v podobě hospodářského rozvoje, ale vyzdvihuje osobní rozvoj prostřednictvím aktivního učebního potenciálu jednotlivce a sociální soudržnost.

Večerní škola – vzniká většinou jako iniciativa ze strany rodičů, kteří založí občanské sdružení nebo ze strany sociálních zařízení. Nabízejí „*aktivitu spojené s opakováním již nabytých vědomostí, dovedností a návyků, jejich další rozšiřování a upevňování, rozvoj sociálních dovedností a kompetencí potřebných pro běžný život*“.³⁵

³⁵ PIPEKOVÁ, J. *Osoby s mentálním postižením ve světle současných edukativních trendů*, s. 100. Brno: Paido, 2006. ISBN 80-86633-40-3.

Kurz pro získání základního vzdělání a základů vzdělání – kurz pro získání základního vzdělávání je realizován v základní škole běžného typu, základní škole praktické nebo na střední škole formou denního nebo dálkové studia. Vzdělávání je ukončeno zkouškou odpovídající výstupům RVP-ZV. Naproti tomu kurz pro získání základů vzdělání je realizován prostřednictvím základních škol speciálních, což umožňuje zapojení žáků se středně těžkým až těžkým mentálním postižením a postižením více vadami a autismem a to za podmínky, že vzdělávání na ZŠS ukončili v nižším než devátém ročníku. Vzdělávání se odehrává ve škole nebo formou individuální výuky pod patronací speciálního pedagoga SPC nebo pedagoga ZŠS v přirozeném prostředí žáka (rodina, sociální zařízení) v délce minimálně 1 roku.

*Aktivační centra – „nabízejí žákům se středně těžkým až těžkým mentálním postižením, postižením více vadami a autismem, kteří jsou stále žáky ZŠS, takovou formu zájmového vzdělávání, která odpovídá specifickým požadavkům na neformální vzdělávání“ pro smysluplné naplnění volného času.*³⁶

Aktivity pro pracovní uplatnění – institut chráněného pracovního místa (dříve chráněná dílna) je nástroj pro pracovní uplatnění a začlenění lidí se zdravotním postižením. Vznikají pod patronací neziskových organizací za finančního přispění Úřadu práce. Dalším nástrojem pomoci a podpory k zařazení jedinců s mentálním postižením na otevřený trh práce je podporované zaměstnávání. Prostřednictvím této služby se učí získat a udržet si vhodné zaměstnání, zvýšit míru samostatnosti nebo posílit pracovní návyky a motivaci k dalšímu profesnímu rozvoji.

2.3 Sociální služby

Sociální službou rozumíme podle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách (sociální zákon) ve znění pozdějších předpisů zajištění pomoci a podpory osobám za účelem sociálního začlenění nebo prevence sociálního vyloučení. Z pohledu základních zásad musí služba působit na osoby aktivně, podporovat rozvoj samostatnosti, motivovat k činnostem, které nevedou k dlouhodobému setrvání ve službě. Poskytovaná pomoc musí vycházet z individuálně určených potřeb a osobních cílů. Průběžně je posilována autorita uživatele a jeho kompetence.

³⁶ NIDV. Aktivační centra – *Vzdělávání pro těžce zdravotně postižené*. [online]. [cit. 2012-12-29]. Dostupné z: <http://www.nidv.cz/cs/projekty/projekty-esf/aktivacni-centra/podrobne-o-projektu.ep/?PHPSESSID=d825d5fc38feef5a9803bdf0c4c6c693>

Vyhodnocuje se, zda je pro něj služba vhodná. ³⁷ Individuální plánování má velký potenciál z pohledu aktivizace, rozvoje dovedností a motivace uživatele služby.

Rozlišujeme tři základní druhy sociálních služeb:

- § 37 **Sociální poradenství** - rozlišujeme základní a odborné sociální poradenství. **Základní sociální poradenství** zprostředkovává informace přispívající k řešení nepříznivé sociální situace prostřednictvím sociální služby³⁸. Je základní činností všech druhů sociálních služeb. **Odborné sociální poradenství** je poskytováno se zaměřením na potřeby jednotlivých okruhů sociálních skupin. Součástí je také půjčování kompenzačních pomůcek.
- § 38 **Služby sociální péče** – napomáhají osobám zajistit jejich fyzickou a psychickou soběstačnost, s cílem umožnit v nejvyšší možné míře zapojení do běžného života společnosti. V případech, kdy toto vylučuje zdravotní stav, zajistit důstojné prostředí a zacházení.
- § 53 **Služby sociální prevence** – napomáhají zabránit sociálnímu vyloučení osob, které jsou tímto ohroženy pro krizovou sociální situaci, životní návyky a způsob života vedoucí ke konfliktu se společností, sociálně znevýhodňující prostředí a ohrožení práv a oprávněných zájmů trestnou činností jiné fyzické osoby. Cílem služeb sociální prevence je napomáhat osobám k překonání jejich nepříznivé sociální situace a chránit společnost před vznikem a šířením nežádoucích společenských jevů.

Zákon o sociálních službách využívá také dělení podle formy poskytování sociálních služeb. Pobytové služby (součástí těchto sociálních služeb je ubytování uživatelů), ambulantní služby (osoba za nimi musí docházet, je doprovázena nebo dopravována do zařízení), terénní služby (poskytovány v přirozeném sociálním prostředí).

§ 54 **Raná péče** – terénní služba, popřípadě doplněná ambulantní formou služby, služba poskytovaná dítěti (do sedmi let věku) a rodičům dítěte, které je zdravotně postižené, nebo jehož vývoj je ohrožen v důsledku nepříznivého zdravotního stavu. Služba je zaměřena na podporu rodiny a podporu vývoje dítěte s ohledem na jeho specifické potřeby.

³⁷ MPSV. Standardy kvality sociálních služeb – Výkladový sborník pro poskytovatele. [online]. © 2008 [cit. 2013-01-01]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/5966/4_vykladovy_sbornik.pdf

³⁸ Nepříznivá sociální situace podle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách je oslabení nebo ztráta schopnosti z důvodu věku, nepříznivého zdravotního stavu, pro krizovou situaci nebo z jiných důvodů řešit vzniklou situaci tak, aby toto řešení podporovalo sociální začlenění a ochranu před sociálním vyloučením.

§ 39 **Osobní asistence** – terénní služba poskytovaná osobám, které mají sníženou soběstačnost z důvodu věku, chronického onemocnění nebo zdravotního postižení, jejichž situace vyžaduje pomoc jiné fyzické osoby. Služba se poskytuje bez časového omezení, v přirozeném sociálním prostředí a při činnostech, které osoba potřebuje. Uživatel sám vymezuje a řídí službu. Švarcová (2006) poukazuje na fakt, že uživatel s mentálním postižením není v plné míře schopný definovat své potřeby, roste odpovědnost role osobního asistenta, který má jeho přání plnit téměř vždy, pokud tím nedochází k ohrožení na zdraví nebo majetku.

§ 45 **Centra denních služeb** – poskytují ambulantní služby osobám, které mají sníženou soběstačnost z důvodu věku, chronického onemocnění nebo zdravotního postižení, jejichž situace vyžaduje pomoc jiné fyzické osoby.

§ 70 **Sociální rehabilitace** – soubor specifických činností směřujících k dosažení samostatnosti, nezávislosti a soběstačnosti osob, a to rozvojem jejich specifických schopností a dovedností, posilováním návyků a nácvikem výkonu běžných, pro samostatný život nezbytných činností alternativním způsobem využívajícím zachovaných schopností, potenciálů a kompetencí. Sociální rehabilitace se poskytuje formou terénních a ambulantních služeb, nebo formou pobytových služeb v centrech sociálně rehabilitačních služeb.

§ 48 **Domovy pro osoby se zdravotním postižením** - poskytují pobytové služby osobám, které mají sníženou soběstačnost z důvodu zdravotního postižení, jejichž situace vyžaduje pravidelnou pomoc jiné fyzické osoby.

§ 67 **Sociálně terapeutické dílny** – ambulantní služba poskytovaná osobám se sníženou soběstačností z důvodu zdravotního postižení, které nejsou z tohoto důvodu umístitelné na otevřeném ani chráněném trhu práce. Jejich účelem je dlouhodobá a pravidelná podpora zdokonalování pracovních návyků a dovedností prostřednictvím sociálně pracovní terapie.

§ 51 **Chráněné bydlení** – pobytová služba poskytovaná osobám, které mají sníženou soběstačnost z důvodu zdravotního postižení nebo chronického onemocnění, včetně duševního onemocnění, jejichž situace vyžaduje pomoc jiné fyzické osoby. Chráněné bydlení má formu skupinového, popřípadě individuálního bydlení.

§ 43 **Podpora samostatného bydlení** – terénní služba poskytovaná osobám, které mají sníženou soběstačnost z důvodu zdravotního postižení nebo chronického

onemocnění, včetně duševního onemocnění, jejichž situace vyžaduje pomoc jiné fyzické osoby.

§ 40 **Pečovatelská služba** – terénní nebo ambulantní služba poskytovaná osobám, které mají sníženou soběstačnost z důvodu věku, chronického onemocnění nebo zdravotního postižení, a rodinám s dětmi, jejichž situace vyžaduje pomoc jiné fyzické osoby. Služba se poskytuje ve vymezeném čase v domácnostech osob a zařízeních sociálních služeb. Uplatňuje se v případě, kdy se rodina stará o potomka s mentálním postižením a službou objednává vymezené činnosti.

Poskytovatelé sociálních služeb kombinují různé druhy sociálních služeb. Příkladem je koncept Domov sv. Anežky. Obecně prospěšná společnost byla založena v roce 1999 v souladu se současným posláním: *„Posláním Domova sv. Anežky, o.p.s. je podpora a pomoc lidem se zdravotním postižením začlenit se do běžného života, žít samostatný, soběstačný a důstojný život s odpovídajícím sociálním postavením a naplněnými potřebami užitečnosti a potřebnosti.“*³⁹ Veškeré činnosti společnosti směřují k naplnění stanovených cílů:

- vytvořit stabilní, akceptující, spolupracující a vstřícné zázemí a prostředí pro příchozí osoby se zdravotním postižením,
- samostatnost a soběstačnost uživatele sociální služby a zaměstnance se zdravotním postižením,
- získání a rozvoj funkčních a sociálních návyků, dovedností a znalostí člověka se zdravotním postižením,
- získání pracovních dovedností a vhodné pracovní uplatnění člověka se zdravotním postižením,
- účast člověka se zdravotním postižením na společenských, vzdělávacích a volnočasových aktivitách, smysluplné využití volného času,
- začlenění člověka se zdravotním postižením do života komunity (obec, město, vrstevníci, neformální skupiny, spolky apod.).

Koncepce se proto opírá o široké portfolio prostředků pro rozvoj a uplatnění osob se zdravotním postižením. Základ tvoří sociální služby (základní sociální poradenství, sociální rehabilitace, sociálně terapeutické dílny, podpora samostatného

³⁹ Domov sv. Anežky. *Základní prohlášení organizace*. [online]. © 2013 [cit. 2013-01-10]. Dostupné z: <http://www.anezka-tyn.cz/index.php?nid=3654&lid=cs&oid=455537>

bydlení), které poskytují pomoc a podporu k zajištění plnohodnotného života. Dalším stupněm je pracovní uplatnění osob se zdravotním postižením v rámci zřizovaných chráněných pracovních míst na pracovištích keramická, tkalcovská a truhlářská dílna, výroba reklamních předmětů PO-TISK, služby údržby veřejných míst – Farmáři. Domov sv. Anežky organizuje a poskytuje vzdělávací a aktivizační programy pro širokou veřejnost, pro své zaměstnance nebo osoby se zdravotním postižením.

„Služby by měly být lidem s mentálním postižením poskytovány podle standardizované metodiky posuzování jejich postižení, která nemůže spočívat jen ve stanovení míry rozumových schopností, případně v medicínské diagnóze stavu, ale musí mapovat adaptační schopnosti a dovednosti posuzovaného člověka.“⁴⁰

V případě sociálních služeb zaměřených na pomoc a podporu osobám s mentálním postižením v pásmu lehkého až středně těžkého stupně postižení je možné pracovat s nástrojem k identifikaci handicapu jedince s mentálním postižením **3P - Profil potřebné podpory** (zkráceně „3P“).⁴¹ Nástroj navazuje na standardizovanou škálu (Supports Intensity Scale – SIS) užívanou Americkou asociací pro mentální retardaci. SIS identifikuje míru podpory v oblastech - domácí činnosti; život v komunitě; vzdělávání a učení; zaměstnání; zdraví a bezpečnost; sociální aktivita a dovednosti; ochrana a prosazení se; potřeba zdravotní podpory a podpory při mimořádných sociálně patologických jevech. 3P zachycuje míru potřebné podpory v oblastech: A. Základní funkční dovednosti a znalosti; B. Sebeobsluha a soběstačnost v domácnosti; C. Sociální, občanské a právní dovednosti; D. Zaměstnání, pracovní činnost; E. Péče o vlastní zdraví.⁴² Primárně je zacílen na období adolescence a časně dospělosti (prakticky však lze využít i pro starší jedince). Nástroj je vhodný pro sociální služby poskytované ambulantní a pobytovou formou, ve kterých dochází k pravidelnému kontaktu.

⁴⁰ MATOUŠEK, O., KOLÁČKOVÁ, J., KODYMOVÁ, P. (eds). *Sociální práce v praxi*, s. 113. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-002-X.

⁴¹ 3P – Profil potřebné podpory byl sestaven a ověřen v rámci disertační práce Mgr. Jana Šestáka, Ph.D. „Identifikace handicapu jedince s mentálním postižením v období adolescence a časně dospělosti sociálním pracovníkem“

⁴² Celé znění 3P s uvedením jednotlivých znalostí a dovedností a metodikou viz. Příloha C.

Při tvorbě 3P se získávají informace z různých zdrojů a různými metodami: ⁴³

- *analýza osobní dokumentace uživatele sociální služby (anamnestický dotazník, vstupní dotazník, individuální plány, fotokopie lékařských, psychologických, či jiných zpráv poskytnuté uživatelem nebo zákonným zástupcem, fotokopie usnesení soudu o ustanovení opatrovníka a rozsahu omezení způsobilosti k právním úkonům, rozhodnutí o uznání invalidity, přiznání příspěvku na péči, kazuistiky, denní záznamy apod.),*
- *vlastní zkušenosti a poznatky sociálního (klíčového) pracovníka z kontaktu a spolupráce s jedincem s mentálním postižením,*
- *interview (nestandardizovaný rozhovor) s dalšími osobami (pracovníky), kteří s jedincem spolupracují, jsou v kontaktu nebo poskytují specifickou odbornost,*
- *interview (nestandardizovaný rozhovor) s uživatelem, jeho rodinnými příslušníky,*
- *zúčastněné pozorování v běžných sociálních situacích,*
- *individuální nebo skupinové modelové (přípravené, cvičné, záměrně uskutečněné) situace a zúčastněné pozorování v těchto situacích.*

Údaje se zaznamenávají do formuláře. Každá část je specifikována výčtem dílčích dovedností a znalostí. Kvalifikovaný pracovník (sociální pracovník, klíčový pracovník) subjektivně hodnotí míru potřebné podpory v jednotlivých oblastech a to ze tří hledisek: ⁴⁴

1. hledisko četnosti podpory („*Jak často je zapotřebí podpora pro úspěšné zvládnutí činnosti – při obvyklé podobě, průběhu a formě činnosti*“): nikdy nebo méně než 1x za měsíc (0); alespoň 1x měsíčně - méně než 1x za týden (1); alespoň 1x týdně - méně než 1x za den (2); alespoň 1x denně - méně než 1x za hodinu (3); 1x za hodinu nebo i častěji, podpora neumožňuje úspěšné zvládnutí činnosti (4).

2. hledisko časového rozsahu podpory („*Kolik času musí být podpoře věnováno pro úspěšné zvládnutí činnosti – při obvyklé podobě, průběhu a formě činnosti*“): žádný

⁴³ ŠESTÁK, J. *Identifikace handicapu jedince s mentálním postižením v období adolescence a časně dospělosti sociálním pracovníkem*. České Budějovice, 2009. Disertační práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Fakulta zdravotně sociální, Vedoucí disertační práce: Jana Šemberová. Dostupné z: http://theses.cz/id/wfa1g3/downloadPraceContent_adiplno_16221

⁴⁴ Domov sv. Anežky. *3P – Profil Potřebné Podpory*. [online]. © 2013 [cit. 2013-01-10]. Dostupné z: <http://www.anezka-tyn.cz/file.php?nid=3654&oid=1359135>

čas (0); několik minut (1); 0,5 – 2 hodiny (2); 2 – 4 hodiny (3); 4 hodiny a více - podpora neumožňuje úspěšné zvládnutí činnosti (4).

3. hledisko typu podpory („*Jaký druh podpory musí být poskytnut pro úspěšné zvládnutí činnosti – při obvyklé podobě, průběhu a formě činnosti*“): žádný (0); sledování (1); rada, náповěda, ukázka (2); částečná výpomoc, asistence; zcela bez účasti uživatele – podpora neumožňuje úspěšné zvládnutí činnosti (4).

Číselné záznamy se sčítají do tzv. řádkového skóre. Orientační číselné vyjádření je možné upřesnit uvedením upřesňující charakteristiky. Za každou část se následně sčítá všech osm řádkových skóre – celkové skóre. Konečnou úroveň potřebné podpory vyjadřuje tzv. Index podpory (průměrná hodnota celkových skóre). Na jeho základě je možné porovnávat uživatele sociální služby mezi sebou nebo sledovat vývoj určitého jedince po určité době s cílem vyhodnotit účelnost poskytované služby. Pro přehlednější orientaci se vyhotovuje výstup v podobě grafického znázornění.

2.4 Sociální prostředí

„*Každá společnost si vytváří vlastní filozofii a systém intervencí v oblasti zabezpečení životních potřeb svých členů.*“⁴⁵ Jak dále Pipeková (2006) uvádí, společnost je v těchto otázkách ovlivňována celou řadou faktorů (historický vývoj, tradice, aktuální hospodářská a politická situace). Výrazným prvkem jsou životní zkušenosti, potřeby a hodnoty členů společnosti. Na tomto základě se odehrává interakce směrem k jedinci se zdravotním postižením.

Z pohledu psychologie panují ve společnosti postoje⁴⁶. „*Postoje se vytvořily jako výraz snahy o subjektivně jasnější a jednodušší orientaci ve světě.*“⁴⁷ Člověk však není nositelem neměnných postojů. Má moc ovlivňovat je učením, přičemž sám je ovlivňován sociokulturními vlivy prostředí. Ve společnosti je také běžným jevem stereotyp⁴⁸. „*Jedním z projevů stereotypu v postoji k nemocným a postiženým je tendence ke generalizaci, sklon vidět je všechny šablonovitě, bez ohledu na jejich*

⁴⁵ PIPEKOVÁ, J. *Osoby s mentálním postižením ve světle současných edukativních trendů*, s. 76. Brno: Paido, 2006. ISBN 80-86633-40-3.

⁴⁶ Postoj (VÁGNEROVÁ, 2006) je odvozenou motivační dispozicí, která má svůj vnitřní (citová a kognitivní složka jako poznání a celkové hodnocení) i vnější (tendence reagovat na daný podnět určitým, podobným a predikovatelným způsobem chování) projev.

⁴⁷ VÁGNEROVÁ, M., HADJ-MOUSSOVÁ, Z., ŠTĚCH, S. *Psychologie handicapu*, s. 14. Praha: Karolinum, 1999. ISBN 80-7184-929-4.

⁴⁸ Stereotyp (VÁGNEROVÁ, 2006) je tendence k fixaci určitého názoru nebo postoje.

individuální odlišnosti, které existují samozřejmě i v této skupině. [...] Trvalé postižení či chronické onemocnění může být sociálně psychologicky hodnoceno jako stigma“.⁴⁹ Jsou tak vnímány odchylky, které mají nežádoucí nápadnosti v sociálních projevech a jsou jedinci s postižením přisouzena v rámci postojů. Tedy záleží na společenském pojmání otázky normality z pohledu funkčnosti a vnějšího vzhledu jedince určité věkové kategorie.

To vše ovlivňuje samotného jedince se zdravotním postižením. Vágnerová k tomu uvádí, že *„přejímá postoje společnosti vůči svému defektu... [...] Postoje veřejnosti, které určují i očekávané chování a možnosti různě postižených jsou důležité proto, že samo očekávání může do značné míry ovlivnit chování subjektu, který jej akceptuje.“*⁵⁰ Vágnerová (2006) z tohoto pohledu uvádí potřebu působit nejen na samotné jedince s postižením a jejich rodiny, ale vůbec na celou společnost.

Společnost začala být v těchto otázkách formována v první polovině 20. století prostřednictvím přijetí mezinárodní deklarace práv dítěte (1924), která byla posléze revidována v roce 1959 v Chartě práv dítěte. *„V šedesátých letech se na scéně mezinárodních lidských práv objevil nový fenomén, a to organizace rodin dětí s mentální retardací – Evropská liga společnosti mentálně handicapovaných.“*⁵¹ Její úsilí spočívalo ve snaze zlepšit podmínky v oblastech – zdravotnictví, sociální služby, vzdělávání, příprava na povolání, bydlení, zaměstnávání a běžný život. Myšlenky byly 20. prosince 1971 přijaty v Deklaraci práv mentálně postižených osob shromážděním Spojených národů (OSN).⁵² V našem prostředí se od roku 1991 prosazovala Úmluva o právech dítěte, podle které má dítě s postižením *„požívat plného a řádného života v podmínkách zabezpečujících důstojnost, podporujících sebedůvěru a umožňujících aktivní účast dítěte ve společnosti“*.⁵³ O dva roky později vyšel Národní plán opatření pro snížení negativních důsledků zdravotního postižení, který zavádí cíle a opatření v oblastech prevence, léčby, poradenství, sociální rehabilitace, školství, zaměstnávání nebo volného času pro zmírnění důsledků zdravotního postižení a posilování sociální začleňování. Mimo to se věnuje další oblasti - bod č. 14 Výchově veřejnosti: *„Na kvalitu života občanů se zdravotním postižením má mimořádný vliv to, jakým způsobem se*

⁴⁹ VÁGNEROVÁ, M., HADJ-MOUSSOVÁ, Z., ŠTĚCH, S. Psychologie handicapu, s. 16. Praha: Karolinum, 1999. ISBN 80-7184-929-4.

⁵⁰ VÁGNEROVÁ, M., HADJ-MOUSSOVÁ, Z., ŠTĚCH, S. Psychologie handicapu, s. 21. Praha: Karolinum, 1999. ISBN 80-7184-929-4.

⁵¹ PIPEKOVÁ, J. *Osoby s mentálním postižením ve světle současných edukativních trendů*, s. 76. Brno: Paido, 2006. ISBN 80-86633-40-3.

⁵² Viz. Příloha C.

⁵³ CRDM. Úmluva o právech dítěte. [online]. [cit. 2013-01-01]. Dostupné z: <http://www.crdm.cz/publikace/umluva/umluva.htm>

k nim chová široká veřejnost. Chování veřejnosti pak lze do značné míry ovlivnit systematickou výchovou a osvětou. Kromě výchovy veřejnosti je však třeba hledat i cesty, jak vychovávat samotné občany se zdravotním postižením k integraci do společnosti.“⁵⁴

2.5 Mediální prostředí

„Žijeme v době médií. Jsou všude a neustále je konzumujeme: rádio, televizi, internet, elektronické hry, nesčetné reklamy. Neustále je používáme: mobilní telefony, sociální sítě, nejrůznější komunikační zařízení. Média se kolem nás vyskytují v takovém množství, že se někdy ocitáme ve stavu jakési „mediální slepoty“, kdy si už ani neuvědomujeme jejich přítomnost, natož jejich vliv na naše rozhodování, postoje a přesvědčení.“⁵⁵ Vývojem společnosti i technických prostředků se skloňuje termín médium stále častěji a v nově objevovaných souvislostech. Přitom základní podoba významu tohoto slova latinského původu je stará jako lidstvo samo, jak uvádí Giles (2012) ve své definici: *„Za médium lze považovat doslova cokoliv, co lidé používají ke sdělení nějaké zprávy, třeba stěnu jeskyně v době kamenné nebo dnešní nalepovací vzkaz.“⁵⁶* Zároveň je nutné uvědomit si, že není jednoduše možné od sebe oddělit médium a sdělení, neboť jsou úzce spjaté.

Může člověka ovlivnit mediální prostředí? Věda zkoumala vliv médií na tzv. prosociální chování. To je definováno jako *„široká kategorie činů, jež jsou nějakým signifikantním segmentem společnosti a/nebo jedincovou sociální skupinou vnímány jako prospěšné pro druhé.“⁵⁷* Výsledek sice nepřinesl potvrzení přímého vlivu na prosociální chování, Hearold (1986) ale prokázal delší životnost účinků prosociálních médií. Zajišťovala delší ovlivnění konzumentů než ta, která reprezentovala negativní postoje a chování.⁵⁸

Orientovat se v mediálním prostředí vyžaduje znalost a kritické myšlení. To je podněcováno, jak již bylo řečeno, v etapě základního vzdělávání zařazením průřezového tématu Mediální výchova. *„Média a komunikace představují velmi významný zdroj zkušeností, prožitků a poznatků pro stále větší okruh příjemců. [...]*

⁵⁴ Vládní výbor pro zdravotně postižené občany. Národní plán opatření pro snížení negativních důsledků zdravotního postižení. [online]. [cit. 2013-01-02]. Dostupné z: <http://www.vlada.cz/assets/ppov/vzpo/dokumenty/npo93.pdf>

⁵⁵ GILES, D. *Psychologie médií*, s. 11 . Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-3921-2.

⁵⁶ GILES, D. *Psychologie médií*, s. 13. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-3921-2.

⁵⁷ PENNER, L. A. In: GILES, D. *Psychologie médií*, s. 49 . Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-3921-2.

⁵⁸ HEAROLD, S. In: GILES, D. *Psychologie médií*, s. 49 . Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-3921-2.

Přítom sdělení, jež jsou médií nabízena, mají nestejnorodý charakter, vyznačují se svébytným vztahem k přírodní i sociální realitě a jsou vytvářeny s různými (namnoze nepřiznanými, a tedy potenciálně manipulativními) záměry“ ⁵⁹ Umět zpracovat, vyhodnotit a využít podněty je významné pro uplatnění jedince ve společnosti. Problematické je však vyhodnocování jejich sdělení z pohledu záměru jejich vzniku (informovat, přesvědčit, manipulovat, pobavit) a také z pohledu jejich vztahu k realitě (věcná správnost, argumentace, hodnoty). Mediální výchova si všímá receptivních činností – rozvíjení kritického přístupu ke zpravodajství nebo reklamě a vnímání mediálních sdělení, interpretace vztahu mediálních sdělení a reality (různé typy sdělení, jejich rozlišování), fungování a vlivu médií ve společnosti (organizace a postavení médií ve společnosti, faktory ovlivňující média) a produktivních činností – tvorba mediálního sdělení (uplatnění a výběr výrazových prostředků a jejich kombinaci pro tvorbu věcně správných a komunikačně vhodných sdělení, technologické možnosti a jejich omezení).

Jedním z mnoha mediálních prostředků je rozhlas (rádio), který je specifický tím, že „ovlivňuje většinu lidí intimně, v osobním kontaktu, a umožňuje nevyslovenou komunikaci mezi autorem-hlasatelem a posluchačem.“ ⁶⁰ McLuhan (2011) dále uvádí samotnou jeho podstatu a tím je podle něj schopnost ovlivnit psychiku jednotlivce i společnosti prostřednictvím poselství, které přenáší. Tedy spíše v případě, kdy se program orientuje na mluvené slovo v rovině zpravodajství a publicistiky. Ty by podle Vernera (2007) měly naplňovat základní zpravodajské atributy – objektivnost a pravdivost.

⁵⁹ VÚP. *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání – příloha upravující vzdělávání žáků s lehkým mentálním postižením.* [online]. © 2010 [cit. 2012-12-26]. Dostupné z: <http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2009/12/rvpzv-lmp.pdf>

⁶⁰ MCLUHAN, M. *Jak rozumět médiím*, s. 312. Praha: Mladá Fronta, 2011. ISBN 978-80-204-2409-9.

PRAKTICKÁ ČÁST

3. CÍLE VÝZKUMU A METODIKA

3.1 Vymezení výzkumných cílů

Výzkumný proces vychází z pravidelné a dlouhodobé práce s uživateli sociální služby Sociální rehabilitace a Podpora samostatného bydlení. Vznik, nastavení a fungování internetového rádia Rádio Radiátor vychází z myšlenek, principů a cílů Domova sv. Anežky, o.p.s.

V rámci praktické části výzkumného procesu byly stanoveny následující cíle:

1. Provést technický návrh a navrhnout základní podobu internetového rádia „Rádio Radiátor“ jako zájmového a edukačního nástroje pro skupinu dospělých jedinců s mentálním postižením a ověřit fungování navržené podoby v praxi.

Cíl reflektuje potřebu rozšířit portfolio zájmových a edukačních činností sociálních služeb orientujících se na práci s cílovou skupinou osob s mentálním postižením. Pakliže nebude nástroj internetového rádia finančně náročný a zároveň se prokáže vliv na účastníky, silí předpoklad pro přijímání nástroje do běžné praxe. Splnění cíle tedy může přispět k obohacení nabídky poskytovaných aktivit v sociálních službách i mimo ně.

Výzkumná otázka: *Lze využít přípravu a činnost (aktivity) při realizaci internetového rádia se skupinou dospělých lidí s mentálním postižením pro jejich edukaci, seberealizaci a sociální začleňování?*

2. Ověřit a analyzovat vliv účasti na jednotlivých aktivitách a činnostech internetového rádia Rádio Radiátor na získávání, rozvoj nebo zlepšování funkčních, sociálních, občanských a právních dovedností a znalostí, seberealizaci, edukaci a sociální začleňování dospělých jedinců s mentálním postižením.

Přípravy vysílání internetového rádia předpokládají pravidelnou účast svých tvůrců. Právě u osob s mentálním postižením je v edukačním procesu kladen důraz na opakování. Jaké možnosti může nabídnout nástroj internetového rádia? V jaké míře si účastníci z řad osob s mentálním postižením osvojují dovednosti a znalosti? Splnění cíle poskytne údaje o vlivu internetového rádia Rádio Radiátor na své tvůrce.

Výzkumná otázka: *Přispívá účast na jednotlivých aktivitách a činnostech zájmového a edukačního nástroje internetového rádia Rádio Radiátor k získávání, rozvoji nebo zlepšování funkčních, sociálních, občanských a právních dovedností a znalostí dospělých jedinců s mentálním postižením?*

3.2 Výzkumná metodika

Pro zajištění cíle č. 1 bylo užito kvalitativního výzkumu (realizován od července 2011 do dubna 2013 v Domově sv. Anežky, o. p. s. Týn nad Vltavou).

Metodika výzkumu:

- analyzovat rizika projektu,
- analyzovat dostupné možnosti a omezení k navržení základní technické podoby internetového rádia,
- skupinovým rozhovorem s uživateli sociální služby stanovit programové schéma vysílání Rádia Radiátor,
- skupinovým rozhovorem s uživateli sociální služby stanovit obecné role v procesu přípravy, vedení a prezentace internetového rádia,
- analyzovat role z pohledu osobnostních předpokladů za použití nástroje k identifikaci handicapu jedince s mentálním postižením 3P. Pro účely této diplomové práce jsou vybrány pouze části A. Základní funkční dovednosti a znalosti, C. Sociální, občanské a právní dovednosti z důvodu úzké vazby na povahu internetového rádia,
- analyzovat navržené pořady z pohledu přínosu pro své tvůrce,
- na základě zúčastněného pozorování analyzovat zkušenosti spojené s realizací projektu.

Pro zajištění cíle č. 2 bylo užito kvalitativního výzkumu (realizován od dubna 2012 do dubna 2013 v Domově sv. Anežky, o. p. s. Týn nad Vltavou).

Metodika výzkumu:

- stanovit výzkumný vzorek,
- provést šetření za použití nástroje k identifikaci handicapu jedince s mentálním postižením 3P. Pro zachování kontinuity vybrány pouze části A. Základní funkční

dovednosti a znalosti, C. Sociální, občanské a právní dovednosti. Index podpory je tedy aritmetickým průměrem celkového skóre částí A., C. Takto zjistit předpoklady pro výkon role v procesu vzniku vysílání. Současně je zjištěný stav považován za výchozí.

- zopakovat šetření s časovým odstupem 1 roku (konečný stav),
- analyzovat výchozí a konečný stav,
- porovnat za jednotlivé respondenty snížení míry potřebné podpory v dovednostech a znalostech z částí A., C. s údaji o dovednostech a znalostech plynoucích z rolí a pořadů. V případě vzájemné shody učinit závěr o vlivu zastávané role a pořadu.

3.3 Výzkumný vzorek

Ve výzkumném vzorku jsou zastoupeni uživatelé sociální služby Domova sv. Anežky. Naplňují kritérium pravidelné účasti na přípravách vysílání internetového rádia a diagnózy. Jejich společným znakem je lehké až středně těžké mentální postižení, věk odpovídající dospělosti. Základní výzkumný vzorek tak čítá sedm lidí. Převažují lidé bez dosavadních zkušeností z pracovního procesu.

Tabulka 1: Základní charakteristika respondentů

Poř.	Respondent	Věk ⁶¹	Diagnóza	Vzdělání	Pracovní zkušenost
1.	František B.	27	Středně těžká MR	ZvŠ	ne
2.	Hana Ť.	24	Středně těžká MR	PŠ	ne
3.	Jiří Š.	26	Lehká MR	OU	chráněné pracovní místo - truhlárna
4.	Jitka K.	24	Středně těžká MR	ZvŠ	ne
5.	Marcela B.	24	Středně těžká MR	PŠ	chráněné pracovní místo - úklid
6.	Tomáš J.	28	Středně těžká MR	PŠ	ne
7.	Robert V.	34	Středně těžká MR	ZvŠ	ne

Zdroj: výzkumné šetření – osobní anamnéza

⁶¹ Věk respondenta v únoru 2013

Tabulka 2: Výzkumný vzorek podle pohlaví, věku, diagnózy, zařazení

Muži	4	57 %	Lehká MR	1	14 %
Ženy	3	43 %	Středně těžká MR	6	86 %
Celkem	7	100 %	Celkem	7	100 %
ZvŠ	3	43 %			
PŠ	3	43 %	Pracovní zkušenost	2	29 %
OU	1	14 %	Sociální služby	5	71 %
Celkem	7	100 %	Celkem	7	100 %

Zdroj: statistika výsledků základní charakteristiky respondentů

4 VÝSLEDKY VÝZKUMU

4.1 Rizika projektu

V rámci projektu byla stanovena následující rizika:

- Nastavení procesu a přístupu k respondentům - snahou je vytvořit takový systém, který vede k odpovědnosti, spolupráci, osvojování dovedností a znalostí, vytváří hodnoty. Bude-li proces a přístup špatný, může dojít ke zhoršení míry potřebné podpory nebo budování negativních postojů;
- Práce s informacemi a souvislostmi - rizikem je mechanické zpracovávání informací, které vede k jednoduchému reprodukování čteného nebo slyšeného bez porozumění obsahu;
- Výsledky práce - vznik rozpačitých pořadů, které mohou zadat vzniku společenské předpojatosti. Hrozí riziko onálepkování typu „postižené rádio“;
- Náročnost pro své účastníky - pro udržení dlouhodobé účasti je nutné vyvážit edukační „náročnost“ a „pocit“ zájmové aktivity.

4.2 Technický návrh internetového rádia

Před samotným založením internetového rádia je vhodné stanovit podobu finálního vysílání, technického vybavení a právních podmínek.

V rámci příprav musíme stanovit, zdali chceme vysílat „naživo“ nebo chceme pořady vysílání vyrábět a posléze odbavovat. Vysílat „naživo“ obnáší přímé odbavování zvuku na internet. Jedná se o technicky jednodušší podobu, kdy nepotřebujete dodatečný software pro správu a úpravu zvukových souborů. Prostředkem pro odbavení zvuku na internet je počítačový mediální přehrávač. Konkrétní produkt a nastavení určuje poskytovatel stream serveru (poskytovatel internetové služby, díky níž lze zprostředkovat zvuk nebo zvukový soubor z počítače posluchačům).⁶² V případě www.radiohosting.cz se jedná o Winamp a modul Shoutcast. Poskytovatel stream serveru nabízí základní službu zdarma. Tím ovšem dochází k omezení v rychlosti přenosu dat (kvalita zvuku) a počtu posluchačů v jediném okamžiku. Pro rozjezd jsou hodnoty dostačující.

⁶² Např.: <http://www.radiohosting.cz/>, <http://www.radioo.cz/>.

Základním technickým prostředkem je počítač způsobilý k práci se zvukovými soubory (potřebnost zvukové karty). Určitou výhodou před osobním počítačem představuje notebook, který je koncipován pro mobilní užívání a komunikaci. Standardně je vybaven nahrávacím zařízením – integrovaným mikrofonem a základním nahrávacím softwarem. V případě osobního počítače musíme absenci řešit nákupem externího mikrofonu a instalací potřebného softwaru. Avšak ani přednost notebooku v podobě jeho mobility není vždy praktická. Zejména s ohledem na velikost a manipulaci je více praktické solitérní nahrávací zařízení – diktafon. Vyniká při práci v „terénu“ a kvalitou záznamu.

Vytváříme-li vlastní zvukové pořady, nevyhneme se potřebě upravovat je. Jedná se o střih záznamů, kvalitu, hlasitost a velikost zvukových souborů. Na internetu je celá řada programů k volnému stáhnutí (např. Audacity).

Vysílání internetového rádia může zasahovat do práv třetích osob. Jedná se o případy spojené s výkonem autorských práv podle zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (reprodukce hudby, čtení z knihy apod.). Za obsah vysílání odpovídá uživatel stream serveru a pokud ve vysílání použije autorsky chráněné dílo, musí dojít k finančnímu vyrovnání. Výkonnými orgány jsou v tomto případě Ochranný svaz autorský pro práva k dílům hudebním, o. s. (OSA) ⁶³ a Intergram – nezávislá společnost výkonných umělců a výrobců zvukových a zvukově obrazových záznamů, o.s.

4.3 Programové schéma

V reakci na možné riziko (onálepkování) je programové schéma vytvářeno s předpokladem přiblížit se vysílání běžného rádia. V našem případě jsme primárně neprováděli výzkum programového schéma určité rozhlasové stanice. Výsledek vzešel z dotazování respondentů výzkumného vzorku, kde jsme se ve skupině zabývali otázkami, jaké rozhlasové stanice respondenti poslouchají (zastoupeny byly rádio Faktor, Kiss, Blaník, Evropa 2, Český rozhlas – Radiožurnál) a jaké pořady znají, resp. které chtějí sami vytvářet. Výsledkem je směs žánrů od zpravodajství k publicistice.

⁶³ OSA zastupuje skladatele, textaře, nakladatele nebo dědice autorských práv veřejně provozovaného hudebního díla.

Součástí skupinového rozhovoru bylo zjišťování, jaké mají respondenti znalosti nebo představy ohledně jmenovaných pořadů a jakou navrhují podobu v případě Rádia Radiátor.

Tabulka 3: Programové schéma stanovené v procesu příprav na vysílání

Pořad	V obecném povědomí účastníků	Zamýšlený obsah rádia Radiátor
Zprávy	vážné zprávy, zajímavosti, bulvár, v televizi, rádiu, novinách	zajímavé a dobré zprávy: A) z domova – místní zprávy (Čihovice, Týn nad Vltavou), jihočeské regionální, celostátní, B) ze světa
Sport	zápasy, olympiády, informace ze sportu – výsledky, tabulky, co se bude hrát, přestupy	výsledky a zajímavosti: fotbal (místní, 1. liga), hokej (extraliga), basketbal ČR, tenis (muži / ženy), formule 1, motocykly, judo, kanoistika, šachy, rybářské závody
Kultura	užít si koncert, jít do kina, něco namalovat	pozvánky a zážitky: hudba (koncerty), tanec, výstavy a galerie (obrazy, fotografie, sochy), divadlo (místní, České Budějovice), kino, školní výstavy, cirkus
Počasí	jaké bude počasí, teploty, přeháňky	sledovat teplotu, počasí, biozátěž a doporučovat, co dělat
Reportáže	mluvit s druhým člověkem a ptát se ho, musím toho hodně vědět	připravit se podle místa, události, lidí (napsat si otázky), ptát se, pamatovat si, jak to tam vypadá a co se děje a pak to popsat v pořadu
Show	někdo vystupuje v televizi nebo rádiu, dělá si z lidí legraci	mluvit v rádiu o různých věcech a přitom bavit lidi
Reklama, bazar	můžu si něco koupit	krátké zprávy, co chce někdo prodat nebo koupit, reklama pro podnikatele, bazar pro lidi
Pátrání	někdo se ztratil, zvíře se ztratilo, někdo něco ukradl	udělat zprávu co, kdy, kde a jak se ztratilo, požádat posluchače o pomoc
Pohádka	o drakovi, Tři oříšky pro Popelku, Večerníček	vymýšlet příběhy pro děti na dobrou noc

Zdroj: skupinový rozhovor (vlastní šetření)

4.4 Personální zajištění

Jednoduchá podoba internetového rádia vyžaduje personální zajištění na úrovni manažerské, technické a tvůrčí. Dotazováním respondentů ve skupině byly pojmenovány jako známé role – moderátor, zvukař. Základní spektrum rolí bylo nutné

rozšířit a vysvětlit o další - redaktor, vedoucí a role podpůrná. Dílčí pracovní náplně byly zjišťovány dotazováním respondentů.

Tabulka 4: Pracovní náplně jednotlivých rolí

Role	Pracovní náplň
Redaktor	shromažďuje informace ve svěřené oblasti, třídí je a zaznamenává pouze ty dobré, předkládá je a čte před ostatními na pravidelné schůzce, pracuje s informacemi, skládá obsah pro vysílání, stylizuje konečné znění, zapisuje do textového editoru
Moderátor	rozvíjí své schopnosti ve čtení a mluveném projevu (především plynulost, výslovnost a intonaci), čte, připravuje a dělá rozhovory
Zvukař	zajišťuje nahrávání, řídí moderátory, provádí správu zvukových souborů
Vedoucí	plánuje a organizuje průběh vysílání a další aktivity (akce, správa webových stránek, facebooku a emailu), řeší problémy, rozhoduje, stanovuje úkoly, stanovuje zástup, dohlíží nad časovým průběhem příprav, hodnotí a iniciuje změny ve vysílání
Podpůrná	zajišťuje správu webových stránek, facebooku a emailu

Zdroj: skupinový rozhovor (vlastní šetření)

Proces zajištění internetového rádia přináší významnou možnost v podobě role vedoucího, díky níž se jedinec stává, byť neformálním, vedoucím skupiny. Obecně je pro tuto skupinu role vedoucí nanejvýš ojedinělá. Její pojetí vycházelo z nejbližších představovaných pracovních vztahů – vedoucí sociální služeb, vedoucí provozu, ředitel Domova sv. Anežky.

Více prostoru bylo věnováno podpůrné roli pro vysvětlení a demonstrování vzájemných souvislostí - důvod, důležitost nebo možnosti tohoto opatření. Opět bylo využito rozhovoru, čímž jsme dospěli ke stanovení podoby webové prezentace rádia (návštěvník se seznamuje se základními myšlenkami, strukturou pořadů, jednotlivými členy, stahuje pořady uložené v archivu). Stránky poskytují možnost kontaktovat nás na pracovní email rádia (možnost navázání spolupráce). Podpůrná role se dále týká významného komunikačního nástroje - sociální síť Facebook. Předností je vytváření sítě přátel, interaktivní prezentace i uživatelská jednoduchost. Facebook je oproti webové prezentaci dynamický, orientuje se na zachycení aktuálního stavu i historického vývoje. Stranou nezůstává ani emailová schránka. Umožňuje nácvik čtení a písemného projevu.

Tabulka 5: Možnosti uplatnění při správě komunikačních kanálů

Nástroj	Funkce	Dílčí dovednosti
Webové stránky	prezentace rádia a tvůrců, aktuality, stahování pořadů, spolupráce, kontakt, ankety	obsluha PC, internet, správa aplikace, správa souborů, práce s fotografií a zvukovým souborem,
Facebook	prezentace rádia, vytváření sociální sítě a vazby, aktuální dění a pozvání k poslechu	čtení, naslouchání, reprodukce, vypravování, popis, kladení a zodpovídání otázek, práce s informacemi, psaní, písemný
Email	dopisování, jednání, spolupráce	projev, tvarosloví, skladba, počítání, sociální interakce

Zdroj: skupinový rozhovor (vlastní šetření)

Obsazování rolí provází oboustranné seznamování. Na jedné straně jsou schopnosti, dovednosti a preference respondenta. Na straně druhé vymezení předpokladů pro výkon role a správy určitého pořadu. V první řadě se tedy musí vyhovět stanoveným požadavkům, jak je tomu v běžném pracovním procesu. Zároveň se otevírá prostor pro sebehodnocení a sebereflexi.

Tabulka 6: Obsazování rolí na základě osobnostních předpokladů

Role	Osobnostní předpoklady
Redaktor	základní funkční dovednosti a znalosti – komunikace s okolím, čtení, psaní, PC gramotnost, pohyb, orientace a doprava; sociální, občanské a právní dovednosti – informování, rozhodování a prosazení, kontakty a spolupráce, aktivita, využití volného času
Moderátor	základní funkční dovednosti a znalosti – komunikace s okolím, čtení, pohyb, orientace a doprava; sociální, občanské a právní dovednosti – vystupování a interakce, sebepojetí, sebekontrola, informování, rozhodování a prosazení, kontakty a spolupráce
Zvukař	základní funkční dovednosti a znalosti – komunikace s okolím, čtení, psaní, PC gramotnost; sociální, občanské a právní dovednosti – vystupování a interakce, sebepojetí, sebekontrola, informování, rozhodování a prosazení, kontakty a spolupráce
Vedoucí	základní funkční dovednosti a znalosti – komunikace s okolím, čtení, psaní, počty, práce s časem, telefonování, PC gramotnost; sociální, občanské a právní dovednosti – vystupování a interakce, sebepojetí, sebekontrola, informování, rozhodování a prosazení, kontakty a spolupráce, aktivita, využití volného času
Podpůrná	základní funkční dovednosti a znalosti – komunikace s okolím, čtení, psaní, PC gramotnost; sociální, občanské a právní dovednosti – vystupování a interakce, sebepojetí, sebekontrola, informování, rozhodování a prosazení, kontakty a spolupráce, aktivita, využití volného času

Zdroj: 3P (vlastní šetření)

4.5 Základní podoba Rádía Radiátor

Rádio Radiátor vznikalo v postupných a na sebe navazujících fázích. Významnou roli hrála úvodní schůzka, jejímž stěžejním úsilím bylo stanovení poslání rádia udávající směr všem dalším snahám. Prostřednictvím skupinového rozhovoru bylo definováno: „Chceme zajišťovat pravidelné internetové vysílání s pestrým programem a se zapojením co možná největšího počtu lidí.“ Podobným způsobem probíhalo vymýšlení názvu rádia se stanoveným předpokladem najít originální název a to pokud možno v určitém podobenství k Domovu sv. Anežky pro jeho snadnou zapamatovatelnost a propojitelnost s poskytovatelem. Na základě toho vzešel název Rádio Radiátor, jež splňuje obě podmínky (žebra připomínají průčelí Domova sv. Anežky, resp. logo organizace).

S ohledem na prezentaci internetového rádia následoval další tvůrčí krok a to návrh loga Rádía Radiátor. O to se postarala sociálně terapeutické dílna – výtvarná dílna. Respondenti vypracovali pod vedením zkušené pracovnice výtvarné dílny Mgr. Bány Šestákové dva návrhy. O výsledném návrhu se rozhodovalo veřejným hlasováním na poradě.

Obrázek 1: Návrhy loga rádía Radiátor

Zdroj: Sociálně terapeutická dílna Domova sv. Anežky

Dalším nezbytným krokem bylo vytvoření obecných pravidel (etický kodex Rádía Radiátor). Respondenti navrhovali, jak má nebo nemá příprava vysílání vypadat. Ze skupinového rozhovoru vyplynulo:

- úspěch rádia záleží na všech, jeden bez druhého se neobejdeme,
- do Rádía Radiátor připravujeme program s velkým nasazením,

- v Rádiu Radiátor nebudeme mluvit sprostě,
- redaktoři ani moderátoři nelžou,
- moderátoři šíří pozitivní náladu.

Výrazným prvkem Rádia Radiátor bylo stanovení šíření pozitivní nálady. Zásadu jsme dále prakticky vymezili jako zpracovávání pouze pozitivních zpráv. Nejenže jde o charakteristický znak našeho rádia, ale v podstatě tak ovlivňujeme sami sebe ve vnímání okolního světa i širokou veřejnost. Obzvláště jde-li nám o určitý způsob prezentace skupiny osob se zdravotním postižením. K tomu dále přispívá forma zpracování jednotlivých pořadů - vytčeným směrem ukazovat, co možná nejvíce všestranných zájmů, které mohou přispívat k překonání leckdy zažitých stigmat a předsudků vůči této skupině. Totiž už samotná skupina tvůrců na sebe nenahlíží jako na postižené nebo znevýhodněné jedince, ale jako na skupinu lidí realizující se podobně jako jejich vrstevníci. Současně vnímají, že dělají něco užitečného a zajímavého pro pobavení i vzdělávání. Jádrem tohoto úsilí jsou pořady – zprávy, sport, kultura, počasí a reportáže, které vznikají společně v týmovém duchu. Další pořady staví na jednotlivých osobnostech a jejich dispozicích nebo mohou vznikat spoluprací s externisty.

Zprávy tvoří hlavní část edukačního úsilí spočívající na základech práce s informacemi s využitím dovedností – čtení, psaní. Významná výhoda plyne z návaznosti na denní tisk. Proces se tak stává pro redaktora intenzivním opakováním čtení, psaní a úsudku. Nejdříve se seznamuje s obsahem zpráv, přičemž rozlišuje, je-li zpráva pozitivní a zapadá podle stanovených zásad do vysílání rádia či nikoliv. Součástí rozhodování je také stanovení, patří-li zpráva do zpravodajství nebo má-li být přenechána do rubriky sport, kultura aj. Zpráva je redaktorem uchována do nejbližší redakční rady, na níž je prezentována. Po přečtení následují otázky směřující na zjišťování pochopení obsahu, debata o tématu, výběr podstatných bodů, ze kterých je sestavena rozhlasová zpráva. Proces od čtení obsahu po tvorbu finální zprávy vyžaduje vyšší míru dovedností i kognitivních schopností. Přesto je důležité obracet se i na část respondentů, kterým toto činí problémy a snažit se informace dále zjednodušovat a dovysvětlit. Tím se mohou seberealizovat, učit se nebo procvičovat v dovednostech. Finální zpráva vychází z běžné slovní zásoby, obsahuje více podrobností a souvislostí než je tomu v běžných rozhlasových zprávách s úmyslem

obohatit znalosti. Respondenti jsou vedeni k tomu, aby sami tvořili text. V případě potřeby zachovat smysl, návaznost a stylizaci je nutná korekce asistenta. Není záměrem dosahovat úrovně „easy to read“⁶⁴. Důvodem jsou schopnosti cílového posluchače i nastavení pomyslné „laťky“ pro samotné tvůrce směrem o něco výš. Edukačním činitelem je doptávání – zjišťování, co neznámé slovo nebo souvislost znamenají. Je tedy smyslem setkávat se s neznámými pojmy a učit se jejich významu. Dovednosti plynoucí z účasti na přípravách pořadu zpráv je možné specifikovat v souladu s nástrojem 3P.

Tabulka 7: Dovednosti plynoucí z procesu tvorby pořadu zprávy

Obecná dovednost	Specifická dovednost
Komunikace s okolím	schopnost srozumitelně a smysluplně komunikovat s okolím, sdělit informaci, názor, potřebu, odpovědět na dotaz, vznést dotaz, pochopení významu a obsahu přijímaných a sdělovaných zpráv a informací
Čtení, psaní	přečtení a porozumění obsahu textu, sestavení jednoduchého písemného textu
Práce s časem	plánování a uspořádání osobních aktivit během dne a týdne, odhad času na určitou činnost, schopnost dostavit se v určitý čas na určité místo, dny v týdnu, měsíce, rok
Vystupování a interakce	přiměřené chování a konvence v kontaktu s lidmi, adekvátní verbální projev a reakce, zahájení rozhovoru, pozdrav, představení, identifikace a pamatování si osob podle jména a tváří, běžná témata rozhovoru, udržení pozornosti
Sebepojetí, sebekontrola	odhad vlastních schopností a možností, mít k sobě pozitivní vztah, předvídat důsledky svého jednání, dochvilnost, plnění daných slibů, lež a výmysly, adekvátní reakce na kritiku, pochvalu, zvládnutí nezdaru
Informování, rozhodování a prosazování	schopnost získávat informace a rozhodovat se na jejich základě, dávat informovaný souhlas, schopnost vybrat si mezi možnostmi, schopnost prosadit se v rozhovoru se svým názorem a potřebami, vyjednávání, odmítnutí zadaných úkolů
Kontakty a spolupráce	schopnost navazovat kontakty, udržet je, kontakt s přáteli, řešení mezilidských konfliktů a sporů, přizpůsobení se odlišným podmínkám, přizpůsobení skupině, práce ve skupině a ve spolupráci, hraní role, pomáhání druhým, slabším, tolerance, rozpoznání příkoří páchané na druhých i na sobě

Zdroj: 3P (vlastní šetření)

V přípravách pořadu **sport** získává redaktor informace přímým sledováním – osobní návštěvou sportovního utkání nebo sledováním televize. Zprostředkovaně má možnost zjistit požadované informace pročitáním novin, internetu

⁶⁴ Tzv. snadné čtení – používání jednoduchých slov, krátkých vět bez abstraktních pojmů apod.

nebo teletextu. V procesu dochází k používání čtení, psaní. Důležitou se stává paměť, zejména v případech získávání informací přímo. Tvorba sportovního pořadu probíhá na týmové poradě. Doménou sportovního pořadu je časté používání číselných informací (výsledky, tabulky) a fyzikálních jednotek, čehož lze využívat k upevňování a rozvoji matematické představivosti a představivosti v oblasti vzdálenosti, rychlosti, času apod.

Tabulka 8: Dovednosti plynoucí z procesu tvorby pořadu sport

Obecná dovednost	Specifická dovednost
Komunikace s okolím, čtení, psaní, práce s časem, vystupování a interakce, sebepojetí, sebekontrola, informování, rozhodování a prosazování, kontakty a spolupráce	stejně jako v případě pořadu zprávy
Počty	rozpoznání potřebných čísel, matematická představivost
Manipulace a hospodaření s penězi	porozumění a rozpoznání hodnoty peněz, placení, znalost cen, plánování výdajů
Pohyb, orientace a doprava	schopnost fyzicky a bezpečně se dostat na stanovené místo
Chození na nákupy, obstarání si zboží a služeb	návštěva sportovního utkání
Aktivita, využití volného času	schopnost naplánovat a realizovat volnočasové a sociální aktivity, motivace k nim, zapojení se do sociálních aktivit odpovídajících věku, účast na společenských a volnočasových aktivitách, pohyb ve větším počtu lidí

Zdroj: 3P (vlastní šetření)

Kultura napomáhá k zájmu o dění v regionu. Náplní redaktora pořadu je vyhledávat příležitosti k návštěvě kulturních akcí. Při tomto procesu používá čtení, psaní, práci s časem. Pracuje s podobnými informacemi jako v případě plánování, kdy hledá odpovědi na otázky – co, kdo, kdy, kde, jak, za kolik? Mezi zdroje informací o kulturním dění ve městě patří internet, pozvánky, plakáty, tisk. S výsledky hledání seznamuje ostatní na týmové poradě. Na základě těchto informací jsou respondenti vybavováni pro zapojení se do komunity. V případě, kdy jsou tyto informace stěžejně využitelné pro posluchače ze vzdáleného místa, se otevírá další rozměr pořadu - poskytnout náhled, jaké další zájmy patří do života osob s mentálním

postižením. Dovednosti plynoucí z procesu tvorby pořadu kultura odpovídají pořadu sport (Tabulka 8).

Předpověď **počasí** zajímá snad každého člověka. Nejenže je častým tématem běžné konverzace, ale už samotná příprava pořadu nebo z něho plynoucí informace dávají možnost nácviku praktických dovedností. Zdrojem informací je televize, rozhlas, internet nebo tisk. V procesu se uplatňuje čtení, psaní, úsudek. Redaktor vyhledává kromě základních charakteristik počasí (teplota, oblačnost, srážky) také vliv počasí na organismus, tzv. stupeň bio zátěže. Na základě těchto dat připravuje redaktor doporučení, co je možné daný den dělat, popř. na co si dát pozor nebo čeho se vyvarovat.

Tabulka 9: Dovednosti plynoucí z procesu tvorby pořadu počasí

Obecná dovednost	Specifická dovednost
Komunikace s okolím, čtení, psaní, práce s časem, vystupování a interakce, sebepojetí, sebekontrola, informování, rozhodování a prosazování	stejně jako v případě pořadu zprávy
Počty	rozpoznání potřebných čísel, matematická představivost
PC gramotnost	základní obsluha počítače, počítačových aplikací
Kontakty a spolupráce	kontakt s přáteli, řešení mezilidských konfliktů a sporů, přizpůsobení se odlišným podmínkám, přizpůsobení skupině, práce ve skupině a ve spolupráci, hraní role

Zdroj: 3P (vlastní šetření)

Reportáže jsou příležitostí navštívit a poznat různá místa a osobnosti. Pořad je praktickou ukázkou základní činnosti sociální služby - zprostředkování kontaktu se společenským prostředím. Proces příprav a tvorby reportáže obnáší následující kroky:

- kontaktování, jednání (písemný nebo telefonický kontakt),
- plánování (hledání odpovědí na otázky co, kdy, kde, kdo?),
- příprava technická (co všechno k tomu potřebujeme?),
- příprava obsahová (rozbor tématu, otázky),
- samotná realizace včetně cestování a navázání osobního kontaktu,
- postprodukce (příprava popisu události a nahrávání, finalizace audio nahrávky).

Tabulka 10: Dovednosti plynoucí z procesu tvorby pořadu reportáže

Obecná dovednost	Specifická dovednost
Komunikace s okolím, čtení, psaní, práce s časem, vystupování a interakce, sebepojetí, sebekontrola, informování, rozhodování a prosazování, kontakty a spolupráce	stejně jako v případě pořadu zprávy
Pohyb, orientace a doprava	schopnost fyzicky a bezpečně se dostat na stanovené místo

Zdroj: 3P (vlastní šetření)

Programové schéma Rádia Radiátor počítá s prostorem pro živé vstupy moderátora – **show**. Pořad je postavený na konkrétní osobnosti respondenta, jehož silnou stránkou je smysl pro humor, extrovertní povaha a chuť vystupovat na veřejnosti. Příprava zahrnuje výběr tématu pořadu, jeho obsahové přiblížení, výběr důležitých bodů, zkouška se zpětnou vazbou. Stěžejní je v tomto případě paměť, psaní, čtení a orientace v textu. Pořad je možné předtočit a vysílat ze záznamu. Po celou dobu je vhodná přítomnost asistenta, který pomáhá v případě ztráty paměti nebo kontinuity navést zpět k tématu a zabezpečuje též technické provedení akce.

Otevřenost vysílání potvrzujeme i dalšími pořady **reklama** a **bazar**. Přestože je Rádio Radiátor nevýdělečnou aktivitou sociální služby, zařadili jsme i je. Proces přenosu informací mezi rádiem a potenciálním zájemcem o reklamu nebo bazar zprostředkovávají internetové stránky rádia s možností kontaktovat nás na pracovní email. Následuje korespondence se zájemcem, zjišťování potřeb a zadání, tvůrčí práce nad obsahem a podobou, samotná realizace. S touto problematikou je účelné spojit poznatky z mediální výchovy, která poukazuje na princip a problematiku reklamy. Rovněž slouží jako zprostředkování zkušenosti s obecným obchodováním v rovině veřejného obchodu nebo soukromého podnikání. Pořad bazar slouží k oslovení běžného občana a zprostředkovává možnost nabídky a poptávky.

Pořad pátrání odkazuje spíše než na rozhlasový pořad na televizní tvorbu. Potřeba zařadit tento pořad vzešla z empatie respondentů a chuti pomáhat. Proces je prezentován na internetových stránkách rádia. Zájemce o tuto službu nás musí kontaktovat na email. Pořad apeluje zejména na občany regionu.

Pohádky mají za cíl oslovit na ráz širší spektrum posluchačů. Přímými posluchači jsou děti, kterým je pořad určen primárně. Všichni ostatní se však mohou podílet na jeho tvorbě. Rádio využívá ke spolupráci veřejnost. Rodiče nebo prarodiče

musejí zajistit výběr pohádky a vyprávění. Pokud není možné zabezpečit nahrání zvukového souboru, realizuje se nahrávání s využitím technického vybavení Rádía Radiátor. Nad to se otevírají různé formy spolupráce mezi organizacemi navzájem. Nejbližší k tomu má spolupráce s uživateli sociální služby typu Domov pro seniory. Tímto způsobem tedy iniciujeme další subjekty k osobní a sociální aktivizaci.

4.6 Zkušenosti s realizací

Náklady na pořízení technického vybavení Rádía Radiátor znamenaly pouze investici do nákupu diktafonu (multimediálním počítačem jsme již disponovali). Internetové rádio lze provozovat na standardně dostupném a bezplatném software. Na zvážení je investice do vlastních internetových stránek, které přispívají k celkově lepšímu obrazu projektu. Existuje i bezplatná alternativa, která však může znamenat absenci užitečných prostředků (možnost měnit vzhled stránek, prostor pro ukládání stahovatelných souborů, statistiky návštěvnosti apod.). Dalším rozhodnutím bylo zařazení reprodukované hudby. V případě, že chce rádio vysílat hudbu zatíženou autorskými právy, musí se připravit na paušální placení až několika tisícových částek. Volba vysílat striktně amatérské kapely je vhodná v případě, kdy se jedná o nevýdělečný projekt.

Plánování potřebného času na přípravu vysílání je problematické. V teoretické rovině se spíše vychází z časových možností – účastníků, asistentů a rámcově sociální služby. Teprve praxe může ukázat, zdali jsou časové možnosti vzhledem k náročnosti výroby pořadů dostačující. Prvotně stanovená struktura a obsah vyžadovaly několikahodinovou přípravu. Z důvodů únavy a následné ztráty motivace respondentů je účelné rozdělit přípravu do více dní. Schopnost koncentrace se projevuje individuálně. Od počátku bylo patrné, jak se prodlužovala. Po roce dokáže být každý z účastníků alespoň půl hodiny různou měrou koncentrovaný. Ukázalo se, že pozornost respondenta přímo souvisí se vztahem k připravovanému pořadu. Pokud se probírá pořad, na kterém respondent participuje z části nebo vůbec, pozornost, resp. motivace výrazně klesá. Soustředěnost lze udržovat otázkami souvisejícími se zájmy daného člověka a průběžným zapojováním všech účastníků.

Pokud budeme hodnotit samotný začátek Rádía Radiátor, musíme si všimnout problematického načasování období příprav. Jedná se o souvislost s letním obdobím, která u skupiny respondentů znamená „tradicí“ letních prázdnin. Paradoxně žádný

ze zakládajících členů nevydržel docházet do následné fáze - tvorby vysílání. V hledání příčin nacházíme, že důvodem bylo subjektivně vnímané období příprav jako příliš dlouhé. Postupně řazené kroky jako např. vyhledávání a shromažďování informací, příprava technického zázemí nebyly pro účastníky dostatečně zajímavé a zejména „hmatatelné“. Fáze příprav pořadů přišla na řadu v období po prázdninách. V novém složení se najelo na uvedenou metodiku výroby pořadů a v tomto složení jsme setrvali beze změn, resp. po sledovanou dobu nikdo nebyl. Můžeme tedy konstatovat, že motivace k účasti na tvorbě je silnější než motivace stát u zrodu projektu. Jinými slovy můžeme říci, že teorie je pro sledovanou skupinu daleko méně atraktivní, než praxe. Důvodem může být zmiňovaná délka příprav, obsah, menší míra interakce, neschopnost dohlédnout důležitosti nebo představit si výsledky této fáze. I přesto lze tuto část udělat zajímavou. Zejména tím, že se do procesu zařazují úkoly s konkrétními výstupy v podobě např. hledání názvu nebo vytváření loga rádia. Zpětně můžeme konstatovat, že ještě účelnější se zdá být zařazování praktických ukázek výroby pořadů již hned od začátku (nejen pro přiblížení navazujícího procesu).

Chceme-li se přiblížit běžné praxi v oblasti obsazování rolí, musíme nejdříve srozumitelně vysvětlit jak pracovní náplň, tak odpovídající osobnostní předpoklady. Je vhodné mluvit zjednodušeným jazykem. Tedy, že každý člověk něco umí (jeho silné stránky / mohutnosti) a něco méně nebo vůbec (slabé stránky) a podle toho se hodí více, méně nebo vůbec na obsazení určité role. Při praktickém uplatňování této fáze se ukázala některá nereálná očekávání. Avšak právě díky tomu si respondent uvědomoval určité souvislosti a dostal reálnější pohled na sebe samého. V některých případech však opouštíme běžnou praxi (obsazení role vhodným kandidátem). V popředí zůstává zájem respondenta, přestože jeho dovednosti jsou nedostatečné. Motivace předurčuje k možnému zlepšení v zastupované činnosti, resp. dovednosti. I částečná úloha je nositelem potenciálu. Můžeme konstatovat, že uplatnění našli všichni účastníci s lehkým až středně těžkým stupněm mentálního postižení:

- Redaktor – obsazování do role se odehrávalo spíše podle míry motivace a zájmu o dané téma, teprve pak s ohledem na osobnostní předpoklady. Činnost redaktora dokázali plně zabezpečit pouze účastníci s celkově vyššími rozumovými schopnostmi (vynikali pamětí a úsudkem). Obecně bylo pro sledovanou skupinu náročné sestavit souvislý text. Myšlenky jsou většinou neutříbené a vystihovány jednou až dvěma větami. Změny v tomto směru jsou dlouhodobého charakteru. Jako účelné se jeví dlouhodobě užívat model ze vzniku zpráv (přečtení, otázky na text, debata, výběr podstatných bodů, tvorba zprávy).

- Moderátor – k obsazení role přispívaly především osobnostní předpoklady. Prostřednictvím pravidelných příprav pořadů se všichni zlepšili v plynulosti čtení, výslovnosti, intonaci a chybovosti. U respondentů s vadami řeči byl vývoj zanedbatelný, avšak o to více se otevírá potřeba spolupráce s odborným logopedem.

- Zvukař – jeho pracovní náplň byla nad očekávání rychle zvládnutá. Zde se ukázala jako výrazná přednost technická zdatnost. Určitým vodítkem byla dovednost ovládat mobilní telefon. Ovládání diktafonu je v základních funkcích takřka na stejné úrovni. Při práci s počítačem docházelo k osvojení vždy jediného postupu. I když většinou existuje více variant, respondent postupuje podle té naučené bez ohledu na vhodnost a podmínky. Krok mimo naučený postup znamenal nejistotu a návrat zpět na začátek postupu.

- Vedoucí - role se ukázala jako vhodná příležitost k nácviku obecných dovedností vedoucího. Nicméně z definovaných rolí byla ve sledované skupině respondentů nejnáročnější. Z počátku jsme se věnovali formálnímu vymezení role a opětovnému vysvětlování, co role obnáší. Vedoucí byl vybrán na základě osobnostních předpokladů. Nácvik role probíhal prakticky každou poradou. Představitel aktivně užíval pouze základních formálních činností. Autoritu si u ostatních nezáskal. Na podruhé jsme se vydali směrem autorit. Výběr vedoucího probíhal tak, že jsme si opět připomněli pracovní náplň a respondenti měli zvážit, kdo z nich dokáže činnosti zajistit. Následovala nominace na vedoucího a tajná volba. Zvolený představitel disponoval přirozenou autoritou, což se projevilo v aktivnějším vystupování a organizování.

- Podpůrná role – spočívala především v základní práci s počítačem. V nejjednodušší podobě zahrnuje práci se složkami. Uživatelsky náročnější byla práce se stříhovým programem, spuštění rádia přes internetové rozhraní, obsluha emailu, facebooku nebo webových stránek. V takovém případě se ukázalo jako účelné vytvořit názorný postup krok za krokem. Manuál obsahuje tzv. Screenshoty (obrázky zachycené v podobě, jak se reálně zobrazují na monitoru) pořízené za pomoci základní funkce počítače Print Screen. Ty jsou následně překopírované do kreslicího programu pro přidání podpůrného označení nebo textu. Můžeme konstatovat, že osvojení více jak čtyř úkonů znamená dlouhodobý nácvik.

Spolupráce mezi jednotlivými účastníky byla rozvíjena po formální i neformální stránce. Častým jevem bylo sebezprosazování spíše formálně (příkaz, povel), což by se dalo přičíst zhoršené kompetenci vyjednávat s ohledem na přání a potřeby

druhé osoby. V takovém případě došlo k nácviku jednání k vyvážení potřeb a zájmů obou stran. Týmová práce na přípravách rádia umožnila vzájemnou podporu a spolupráci mezi respondenty. V případě nepřítomnosti měli ostatní kolegové chuť vyzkoušet si další roli. Zástup probíhal zrychleným nácvikem.

Vyhodnocení pořadů:

1. **Zpravodajství** poskytuje širokou škálu rozvoje potenciálu jedinců s mentálním postižením. Uplatnit jej lze v případě, kdy chceme přispět k rozvoji dovedností i znalostí (prostřednictvím obsahového zaměření zprávy). V práci s osobami s mentálním postižením je cenná debata a podpůrný výklad daného tématu. Jejich cílem je zprostředkovat nové poznatky nebo vzájemné souvislosti. Debata a souvislosti obecně přispívají k lepšímu pochopení a snazšímu zapamatování. Zpočátku jsme zpracovávali kolem tří zpráv. Je to však počet, který respondenty zahltil i unavoval. Došli jsme proto k závěru, že plně postačuje jediná zpráva, která je zpracovaná podle uvedených zásad. Pak ani tempo nemusí být uspěchané (čas pro opakované vysvětlení a shrnutí poznatků). Přes svou náročnost věnují respondenti zpravodajství nejvíce pozornosti ze všech pořadů.

2. **Sport** štěpí účastníky na různé tábory. Primárně převládá preference mužskou částí respondentů. Avšak i u této části je stále vysoké procento mužů, u kterých je sport vysoce okrajovou záležitostí. Obsah pořadu se ustálil na populárních sportech a spíše než o místní a regionální sport se respondenti zajímali o národní a mezinárodní úroveň. Zpočátku byly v popředí fotbal a hokej. Postupem doby se otevřeli všem výsledkům, kde byl zaregistrován úspěch v podobě medailového umístění českých sportovců. U redaktorů a moderátorů přispívala aktivní účast k rozvoji ve znalostech jednotlivých sportů a sportovců. Pracovali s časem v případě, kdy se zajímali o kalendář sportovních akcí. Sportovní pořad tak nabízí zajímavý způsob cvičení paměti a úsudku sledováním zápasů a jejich interpretací. Redaktor, který pravidelně docházel na utkání svého oblíbeného mužstva, dokázal zprvu sdělit pouze strohá fakta. Postupem času vytvářel kratší články s ustálenými slovními spojeními.

3. **Kultura** aktivně zpracovávali jen ti, kteří mají návyky zájmat se o kulturu z rodiny. Zájem se ustálil na pravidelných a osvědčených kulturních akcích. Dostává se jim nejen větší pozornosti, ale i obsahově bohatšího zpracování (opakování). Jednorázové kulturní akce (např. výstavy obrazů, soch apod.) nebo divadelní představení znamenaly pro respondenty pouze okrajovou záležitost. Aktivní účast na přípravách

pořadu přispěla mimo základních dovedností, také k rozvíjení schopnosti vyjadřování a chápání. Zatímco v pořadech zprávy nebo sport se dbá na formální způsob vyjadřování, v kultuře je možné více využívat humoru, nadsázky, zařazovat abstraktní pojmy nebo „hrát“ si se slovy. To samo může reprezentovat svébytnou kulturu. Z pohledu dalšího rozměru kultury – příspěv k většímu zájmu o dění, resp. k návštěvám kulturních akcí, nedošlo. U redaktorů se obecně zlepšil přehled o konání kulturních akcí. U zbytku respondentů k ovlivnění nedošlo. Z pohledu posluchače je vhodné dávat kultuře dostatečný prostor. I v případě, kdy on sám nejeví zájem o kulturu. Získává signál, že o dalším zájmu osob s mentálním postižením.

4. **Počasí** se ukázalo jako nepřilíš vhodná volba. Pro redaktorku se stala předpověď matoucí až zatěžující. V dovednostech se osvědčila (naučila se vyhledávat informace o počasí, zaznamenávat je do přehledné tabulky atd.), počasí však bylo často jiné, než jak předpovídala. V hledání po smysluplné náhradě jsme přišli s nápadem vyměnit číselnou předpověď počasí za způsob obecné pranostiky. Jedná se o vyhledávání a práci s informacemi – konkrétní pranostika na příslušný den či období se zhodnotí podle obsahu a učiní se logický závěr. Lze tak procvičovat myšlení a úsudek ve skupině. Existují pranostiky s různou mírou obtížnosti interpretace. Složitější lze zjednodušovat nebo dodatečně vysvětlit.

5. **Reportáže** jsou na úrovni samostatného projektu. Jsou časově náročné na přípravu, realizaci i postprodukcii - obsahují velké množství činností. Zároveň dávají možnost zapojit větší množství lidí s delegovanými úkoly. Role asistenta je spíše v podobě zúčastněného posluchače a nápovědy. S ohledem na časové a personální možnosti jsme přistoupili ke spojování reportáží s návštěvami různých míst v rámci sociální služby. Ukázalo se, že pro člověka s mentálním postižením je výraznou motivací dostat se do opačné role, než bývá ta jeho v soukromém životě. Tedy té, kdy se ho ostatní spíše dotazují (např. z důvodu, kdy není schopen delšího vyprávění).

6. **Mluvení z patra (Show)** se ukázalo pro skupinu osob s mentálním postižením jako značně problematické. Pouze osoby s lehkým stupněm postižení dosahují dílčích úspěchů. Výsledek nedosahoval úrovně pro zabezpečení delšího živého vstupu. Nepodařilo se nám najít způsob, jak toho docílit. Postupovali jsme v souladu se stanovenou metodikou (našli jsme téma, o kterém se bavit, sepsali důležité body, zkouška mluvení). Každý bod znamenal jednu až dvě strohé věty, které byly navíc pokaždé jiné a obsahově na sebe nenavazovaly. V případě, že jsme zkusili body více popsat, měl moderátor tendenci věty předčítat, načež sám už nic nevymýšlel. Zvolili

jsme proto způsob nácviu v podobě výroby kratších vstupů - obsahově jednodušších upoutávek. Aby byl proces intenzivní, vymysleli jsme upoutávku přání ke svátku. Ovšem i to mělo své úskalí v ustálení se na několika málo opakovaných frázích. Formát tohoto pořadu se zdá být ve sledované skupině osob s mentálním postižením jako obtížně zvládnutelný.

7. **Reklama** navozuje pocit běžného rádia. Navíc příprava a vymyšlení reklamy znamenalo pro své tvůrce zábavu a zpestření jindy spíše formálního procesu. Proces bychom mohli přirovnat k užívané metodě brainstorming.⁶⁵ Respondenti přicházeli s velkým množstvím kreativních nápadů. Reklama na „Mléko z čihovického mlékomatu“ se stala „evergreenem“. V případě prostoru věnovaného zprostředkování nákupu a prodeji – bazaru, se nám ozvalo několik zájemců. Možnost, jak rozšířit počet inzerátů, skýtá např. spolupráce s místními inzertními časopisy. Kontakty a spolupráce znamenají přínos v rozvoji sociálního začleňování.

8. **Pátrací pořad** pomalu a jistě upadl v zapomnění. Pořad působí rozpačitě, když se stane předmětem pátrání např. deštník. Možnost obrátit se na rádio dále existuje. Pro nezáměr ze strany veřejnosti se stává okrajovou záležitostí.

9. **Pohádky** jsou pro svou povahu pořadem uzavírajícím program vysílání. Obsah i projev moderátorky navozují příjemné a laskavé rozloučení. Pohádek nevzniklo tolik, kolik bychom si přáli. Často jsme se setkávali se stydlivostí potenciálních přispěvatelek. Do jisté míry působí motivačně možnost věnování pohádky svým blízkým.

Následující pořady vznikaly postupně v reakci na poptávku po zpestření programového schéma a vzniku autorských pořadů:

10. **Vtip** – tento pořad začíná vysílání. Vycházeli jsme z předpokladu, že by měl být opakem závěrečných pohádek. Pokud ony jsou příjemným a laskavým rozloučením, pak úvod by měl být svěží a humorný. Z vymezení pořadu vycházejí také osobnostní předpoklady pro obsazení role. Nastalo však dilema. Respondent s vhodnými osobnostními předpoklady měl špatnou artikulaci. Zhoršenou srozumitelnost jsme eliminovali preferencí krátkých textů, vyměňovali špatně vyslovovaná slova za jednodušší synonyma. Pokaždé se pořizovala nahrávka několikrát s cílem dostat se na přijatelnou úroveň srozumitelnosti. Ukázalo se, že v případě vtipu jsou posluchači tolerantnější k výkonu moderátora, než např. v případě zpravodajství, kde jsou daleko více kritičtí.

⁶⁵ Brainstorming – spontánní diskuze s předem daným tématem.

11. **Hudba** - skupina respondentů má velkou zálibu v poslechu hudby. Dva respondenti se věnují nebo chtějí věnovat reprodukci hudby. Výrazně motivující je užívání role diskžokej nebo ještě lépe dýdžej. Jeho náplní je vybírat hudbu na každý týden z repertoáru všech amatérských kapel, které vysíláme. Zprvu měl dýdžej tendenci vybírat prvních pět písniček, tak jak šly za sebou. Vymysleli jsme proto zadání, aby vybíral písničky podle aktuálního počasí. Tedy, aby například vybíral veselé pro povzbuzení nálady, když venku pršelo. Jednotlivé písničky byly následně zařazeny mezi pořady.

12. **Znělky** - nezbytná součást vysílání běžného rádia. Při výrobě se využívá tvůrčího myšlení. Respondenti pracovali podle zadání – vymyslet krátký a výstižný vzkaz posluchačům. Pokaždé se vymyslelo dostatek návrhů, z nichž se společně vybrala konečná podoba. Tvůrčí zásah vyžadovala také zvuková stopa v programu Audacity.

Na rádio se obracela veřejnost s tipy na pořady:

13. **Zajímavosti** – na poradě jsme navrhli podobu, která se skládá ze dvou částí. V první části se moderátor pozdraví s posluchači, uvede je do souvislostí a zeptá se na zajímavou věc s odkazem, že odpověď přijde v druhé části. Ta je řazena za několika dalšími pořady pro časový odstup od položení otázky. Během ní si posluchač opět vyslechne otázku, následuje odpověď a rozšíření sdělení. Respondent vybíral témata blízká jeho zájmům nebo reagoval na aktuální zajímavosti. Proces mu zprostředkoval nové poznatky.

14. **Cestopisy** - prostorem pro zprostředkování cestovatelských zkušeností prakticky přidáváme vysílání na atraktivitě. Mimo to informace mají hodnotu pro multikulturní výchovu. Prozatím jsme využili zvukového materiálu získaného na přednášce o cestě českých dobrovolníků za podporou školského systému v africké zemi Zambie (autorem Zdeněk Gloz). Bohatý zdroj informací jsme sestříhali na pravidelné dvouminutové úseky. Redaktor si pak díl poslechl a vytvářel úvodní pozvánku.

15. **Zápisník** - autorský pořad žáka praktické školy, který do Domova sv. Anežky dochází na praxi. Nepravidelně do vysílání přispívá vyprávěním o událostech ze svého života. Je to nejen zajímavý exkurz do osobního života. Pro posluchače může být dále zajímavý autentičností v používaném jazyce a slohu. Zatímco u ostatních pořadů je proces založen na vyhledávání informací, porozumění psanému textu a práci s informacemi, zde je autor odkázán na své vlastní dovednosti a vzpomínky.

16. **Seriál** – jako přínosná se ukázala prezentace rádia i mezi uživateli sociální služby, kteří službu nevyužívají pravidelně. Jednoho z nich motivovala k tvůrčí činnosti, kdy se s podporou svého otce realizoval jako autor a scénárista. Vznikl čtyřdílný seriál o přátelství Sýdyho a Halefa a nelehkém úkolu – dovést cenný náklad zlata v prostředí divokého západu. Na autora jsme kladli požadavek užívat přímé řeči. To nám umožnilo obsadit rozhlasové role včetně vyprávěče (výběr vhodného hlasu). Dobrodružně laděný příběh umožnil použít jinak sporadicky využitelný hlas. Účinkující zaznamenali pokrok v intonaci, recitaci i sebejistotě. Hlas vyprávěčky byl z počátku nejistý. Díl od dílu se zlepšoval až nabýval výrazných kvalit.

S ohledem na specifika pravidelného vytváření pořadů byl účastník odpovědný na několika úrovních:

- Dochvilnost (průběžně se zlepšovala), popř. omluva a jednání o zastoupení (větší část účastníků podle tohoto modelu jednala).
- Rozhodování - u sledované skupiny často dochází k nejistotě a snaze delegovat rozhodnutí na druhou osobu. Důležité je průběžně vybavovat účastníka dostatkem informací i posilovat kompetenci vlastního rozhodování.
- Role - může se projevit až absencí pořadu ve vysílání. Zpětnou vazbu zabezpečoval vedoucí. Dotyčný cítil tlak na svou odpovědnost a úkolu poté dostál.
- Obsah - redaktoři si osvojili základní zásady rádia a podle nich víceméně postupovali.

Seberealizace jako motivující faktor:

- Obliba pravidelných porad, kde má každý z účastníků prostor vyjádřit se.
- V přípravné (teoretické) fázi se ukázala být motivující účast při návrhu internetového rádia. Na závěr každé schůzky jsme zhodnotili dosažené výsledky a ty zveřejnili na internetových stránkách rádia.
- Návrhy loga Rádia Radiátor a jejich umístění na internetové stránky rádia s doprovodnou anketou, kde jsme zjišťovali, který z návrhů se veřejnosti líbí více.
- Vznik programového schéma, návrh rolí a pracovních náplní, obsazování rolí a pořadů.

- Zapojení respondentů do výroby vizitek, včetně jejího grafického návrhu s cílem mít k dispozici určitý počet vizitek s uvedením vlastního jména a funkce. Spojení jména a role upevnila odpovědnost za přípravu pořadů i obecně přispěla k sounáležitosti k Rádiu Radiátor. Kromě toho je výrazně motivující vlastní webová prezentace na internetových stránkách rádia. Její obsah tvoří jednoduše strukturovaný dotazník, který blíže zachycuje osobnost účastníka a jeho roli.
- Výroba pořadů, zastávání role, vystupování ve vysílání, zastupování.
- Média – silnou motivací se stal zájem známých médií. Respondenti byli sami konfrontováni s tím, jaké to je být objektem reportáže. Nejdříve se připravovala reportáž s názvem „Rádio, kde vysílají samé dobré zprávy“ z Českého rozhlasu – Radiožurnál. Následovala reportáž „Rádio Radiátor vysílá jen dobré zprávy“ z Českobudějovického deníku. Je proto téměř nezbytné dávat médiím na vědomí, že existují podobné projekty.

4.7 Vliv účasti na jednotlivé respondenty

4.7.1 František B.

Základní anamnestické údaje: 27 let. Středně těžká mentální retardace. Absolvoval zvláštní školu. Žije s otcem. Pobírá invalidní důchod, příspěvek na péči II. stupně. Bez pracovní zkušenosti. Motivem pro vstup do sociálních služeb bylo najít si kamarády a hrát v hudební skupině. Využívá Sociální rehabilitaci a Sociálně terapeutické dílny od roku 2010 s cílem zdokonalení v soběstačnosti. Mezi jeho zájmy patří muzika, jízda na kole a sport. Z pořadů Rádia Radiátor preferuje spolupráci na přípravách zpráv, sportu, kultury, reportáží, show, pátrání.

A. Základní funkční dovednosti a znalosti (charakteristika – upřesnění): Komunikuje s okolím rád a často. Řeč je specificky postižená z důvodu mentální retardace. Dokáže vznést potřebu, položit otázku. Ve složitějších tématech potřebuje utřídit informace. Sleduje a má základní přehled o dění. Čte pomalu se špatnou výslovností a plynulostí, píše v jednoduchých větách s výraznou chybovostí. Používá základní počítání. Pracuje s časem. Ovládá a snadno se učí novým funkcím v mobilním telefonu nebo počítači. Františkovi chybí zkušenosti v oblasti manipulace peněz. Po městě se pohybuje sám. Chodí na drobné nákupy.

C. Sociální, občanské a právní dovednosti (charakteristika – upřesnění): Zvyklý na společnost. Rád se v ní pohybuje a užívá základních společenských pravidel. Má k sobě pozitivní vztah. Dokáže odhadnout své schopnosti a možnosti. Je méně dochvilný a hůře reaguje na kritiku. František získává informace a je schopný se rozhodnout. Navazuje kontakty snadno a snaží se je udržovat. Spolupracuje a pomáhá druhým. Je motivovaný k činnostem, je energický a vytrvalý. V plánování volnočasových aktivit je spíše pasivní. Má základní povědomí o úřadech, institucích a vybavenosti.

Celkové skóre na začátku sledovaného období: A. 47; C. 38; Index podpory 42,5.

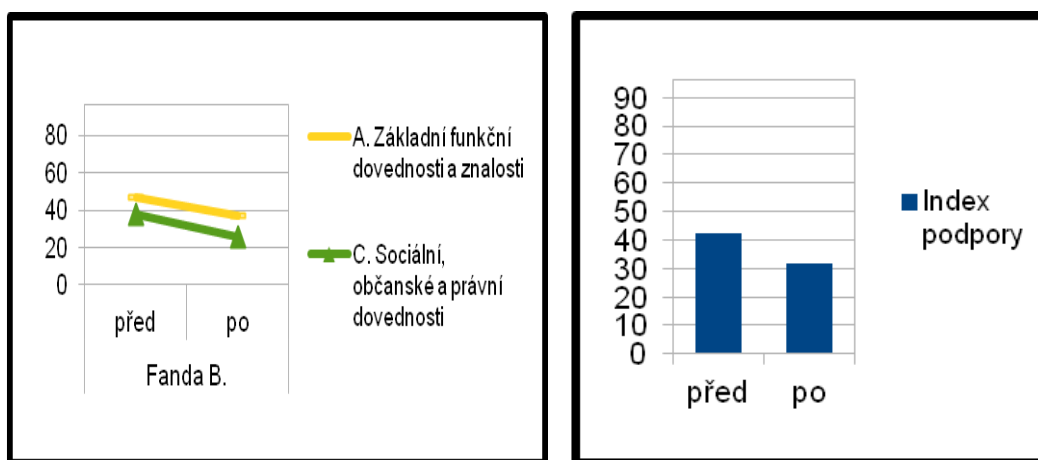
Přehled okruhů s potřebou vyšší míry podpory (řádkové skóre 5 – 7): komunikace s okolím; čtení, psaní; počty, barvy, tvary; práce s časem; telefonování, PC gramotnost; manipulace a hospodaření s penězi; pohyb, orientace a doprava; vystupování a interakce; sebepojetí a kontrola; informování, rozhodování a prosazování; kontakty a spolupráce; aktivita, využití volného času; úřady, instituce a vybavenost.

Přehled okruhů s potřebou značné míry podpory (řádkové skóre 8 – 12): žádné.

Mohutnosti: motivovaný; energický; vytrvalý; komunikativní; společenský; týmový hráč; má přehled o dění; pracuje s časem; ovládá technické prostředky; odhaduje své schopnosti a možnosti.

Zjištěné předpoklady jsou vhodné pro zajištění role redaktor (zprávy, sport, reportáže), zvukař a podpůrné role (webové stránky, facebook). Z nabízených možností si vybral roli - redaktor zpráv, sportu, reportáží, zvukař, správce facebooku.

Graf 1: Výchozí, konečný stav v oblastech A., C. a indexu podpory – František B.

Zdroj: 3P, vlastní šetření

Konečný stav - míra potřebné podpory se snížila v oblasti A. o 10 bodů, v oblasti C. o 12 bodů. Index podpory se snížil ze 42,5 na 32 bodů.

Konečný stav části A. - došlo ke snížení míry potřebné podpory v: komunikace s okolím; čtení, psaní; počty, barvy, tvary; práce s časem; telefonování, PC gramotnost.

Konečný stav části C. - došlo ke snížení míry potřebné podpory v: vystupování a interakce; sebepojetí, sebekontrola; informování, rozhodování a prosazování; kontakty a spolupráce; aktivita, využití volného času.

Porovnání výchozího a konečného stavu - okruhy s potřebou vyšší míry podpory (okruhy s úbytkem míry potřebné podpory pod stanovenou hranici 5 bodů řádkového skóre vyznačeny přeškrtnutím):

~~komunikace s okolím; čtení, psaní; počty, barvy, tvary; práce s časem; telefonování, PC gramotnost; manipulace a hospodaření s penězi; pohyb, orientace a doprava; vystupování a interakce; sebepojetí a kontrola; informování, rozhodování~~

~~a prosazování; kontakty a spolupráce; aktivita, využití volného času; úřady, instituce a vybavenost.~~

U respondenta nebyl zaznamenán okruh s potřebou značné míry podpory (řádkové skóre 8 – 12).

4.7.2 Hana Ť.

Základní anamnestické údaje: 24 let. Středně těžká mentální retardace. Integrovaná v ZŠ do 4. ročníku, pak přestoupila do zvláštní školy. Následně absolvovala praktickou školu. Žije s rodiči. Pobírá invalidní důchod, příspěvek na péči II. stupně. Bez pracovní zkušenosti. Do sociálních služeb vstoupila proto, aby zjistila, co by jí šlo, zná tam lidi a není to daleko. Sociální rehabilitaci a Sociálně terapeutické dílny navštěvuje od roku 2007 s cílem zapojení do společnosti lidí s podobným postižením, osamostatnit se i mít možnost zaměstnání. Mezi její zájmy patří čtení knih, skládání puzzle, poslech muziky, zpěv, malování. Z pořadů Rádia Radiátor preferuje spolupráci na přípravách zpráv, kultury, reportáží.

A. Základní funkční dovednosti a znalosti (charakteristika – upřesnění):

Ve sledované skupině dosahuje nadprůměrných dovedností v oblasti komunikace s okolím. Samotnou silnou stránkou je porozumění přijímaných informací a zpráv, vyprávění událostí, slovní zásoba apod. Podobných kvalit dosahuje ve čtení a psaní, práci s časem. Plánuje dny, týden a je schopná plánovat i na delší časová období. Mobilní telefon a počítač obsluhuje na základní úrovni, ale nepatří do jejích zájmů. Manipuluje s penězi a má přehled o cenách. Je samostatná v oblasti pohybu, orientace a dopravy. Obstarává nákupy, využívá služeb.

C. Sociální, občanské a právní dovednosti (charakteristika – upřesnění):

Vystupuje na veřejnosti velmi kultivovaně. Vystupování a interakce je její silnou stránkou. Přesto nevyhledává přílišnou pozornost. Odhaduje vlastní schopnosti a dovednosti podobně jako důsledky. Někdy se projevuje snížené sebevědomí. Má k sobě spíše pozitivní vztah. Zvládá nezdar nebo kritiku. Informace si dokáže vyhledat nebo obstarat a rozhodovat se na jejich základě. V případě, že průběh nenaplnuje její představy a očekávání, má sklon uchylovat se výrazněji k osobním preferencím. Udržuje kontakty. V týmové práci se příliš neprosazuje. Plánuje volnočasové aktivity. Zná úřady, instituce a vybavenost, jejich funkci a základní postupy.

Celkové skóre na začátku sledovaného období: A. 18; C. 21; Index podpory 19,5.

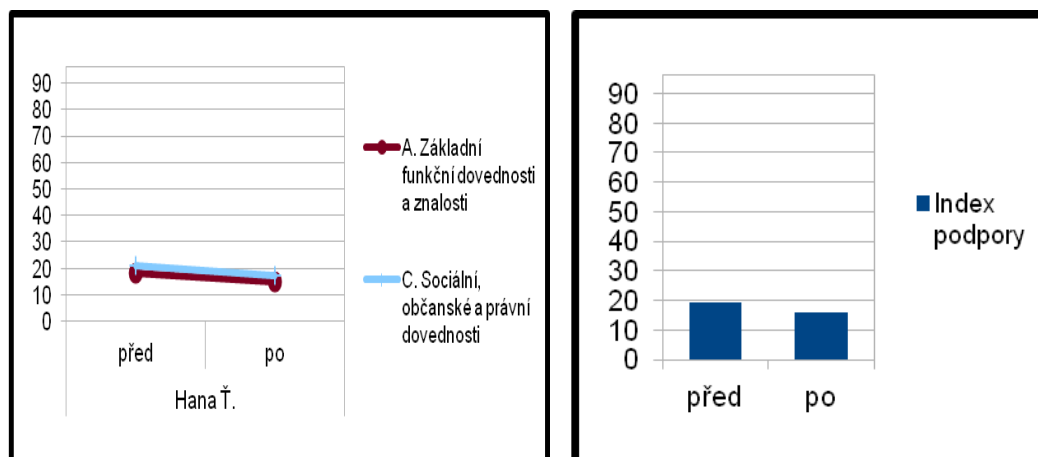
Přehled okruhů s potřebou vyšší míry podpory (řádkové skóre 5 – 7): čtení, psaní.

Přehled okruhů s potřebou značné míry podpory (řádkové skóre 8 – 12): žádné.

Mohutnosti: komunikativní; slovní zásoba; čtení, psaní; obecné znalosti; práce s informacemi; práce s časem; plánování; vystupování.

Zjištěné předpoklady jsou vhodné pro zajištění role redaktor a moderátor (zprávy, kultura, reportáže), vedoucí. Z nabízených možností si vybrala roli - redaktor a moderátor zpráv a reportáží.

Graf 2: Výchozí, konečný stav v oblastech A., C. a indexu podpory – Hana Ť.

Zdroj: 3P, vlastní šetření

Konečný stav - míra potřebné podpory se snížila v oblasti A. o 3 body, v oblasti C. o 4 body. Index podpory se snížil z 19,5 na 16 bodů.

Konečný stav části A. - došlo ke snížení míry potřebné podpory v: čtení, psaní; práce s časem.

Konečný stav části C. - došlo ke snížení míry potřebné podpory v: vystupování a interakce; sebepojetí, sebekontrola; informování, rozhodování a prosazování; kontakty a spolupráce; aktivita, využití volného času.

Porovnání výchozího a konečného stavu - okruhy s potřebou vyšší míry podpory (okruhy s úbytkem míry potřebné podpory pod stanovenou hranici 5 bodů řádkového skóre vyznačeny přeškrtnutím): ~~čtení, psaní~~.

U respondentky nebyl zaznamenán okruh s potřebou značné míry podpory (řádkové skóre 8 – 12).

4.7.3 Jiří Š.

Základní anamnestické údaje: 26 let. Lehká mentální retardace. Absolvoval zvláštní školu a odborné učiliště v oboru kuchař, prodavač. Žije s otcem. Pobírá invalidní důchod. Pracuje na chráněném pracovním místě jako truhlář. Využívá sociální službu Sociální rehabilitace od roku 2011 s důvodem pro vstup mít nějakou činnost, být mezi lidmi. Cílem bylo získat dovednosti a práci. Jeden rok využíval Sociálně terapeutických dílen. Mezi jeho zájmy patří četba, jízda kole, fotbal v televizi. Z pořadů Rádía Radiátor preferuje spolupráci na přípravách zpráv, sportu.

A. Základní funkční dovednosti a znalosti (charakteristika – upřesnění):

Komunikuje s okolím srozumitelně. Jeho předností je práce s informacemi. Má bohatou slovní zásobu. Stejně dobrý je ve schopnosti pochopení významu sdělovaných informací. V praktických případech umí aplikovat čtení, psaní, počítání. Pracuje s časem. Je spolehlivý. Užívá mobilní telefon a počítač. Ve skupině dosahuje nejvyšší míry soběstačnosti v oblasti manipulace a hospodaření s penězi nebo pohyb, orientace a doprava. Chodí na nákupy a využívá běžných služeb.

C. Sociální, občanské a právní dovednosti (charakteristika – upřesnění):

Zařazením do pracovního procesu vyspěl. Změnilo se jeho vystupování. Zná a aktivně užívá společenských konvencí. Rozeznává tykání a vykání. Rád se pouští do rozhovorů. Jiří spíše nedoceňuje vlastní schopnosti a dovednosti, někdy se až úzkostně bojí důsledků. Přestože je bystrý a získává snadno informace, neprosazuje se. Vyjednává spíše ve prospěch druhých. Je zvyklý omluvit se z povinností a přesunout je na jiný termín. Nové známosti příliš nenavazuje, udržuje stávající. V týmové práci potřebuje vůdčí osobnost. Plánuje spíše volnočasový typ aktivit. Zná funkce, procesy na jednotlivých úřadech, institucích.

Celkové skóre na začátku sledovaného období: A. 17; C. 15; Index podpory 16.

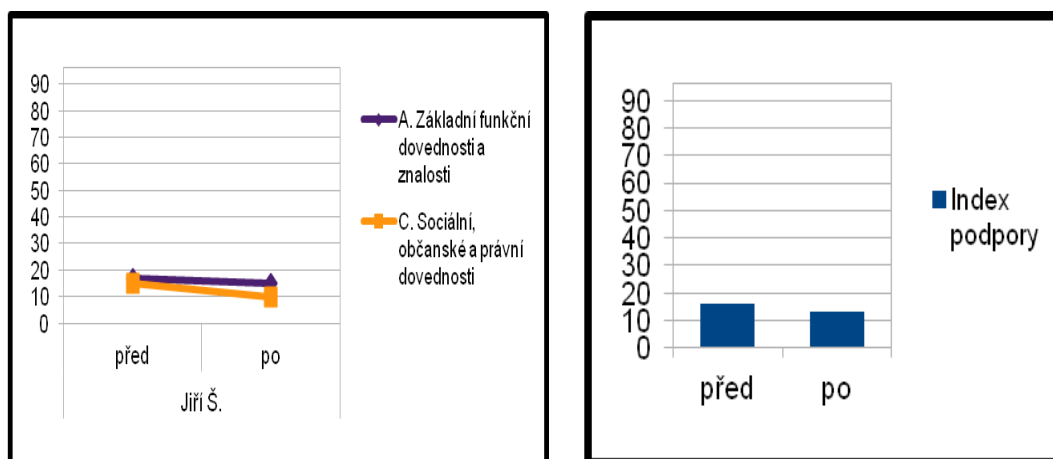
Přehled okruhů s potřebou vyšší míry podpory (řádkové skóre 5 – 7): žádné.

Přehled okruhů s potřebou značné míry podpory (řádkové skóre 8 – 12): žádné.

Mohutnosti: komunikativní; slovní zásoba; trivium; obecný přehled; práce s informacemi; práce s časem; spolehlivost; praktické dovednosti a soběstačnost; vystupování.

Zjištěné předpoklady jsou vhodné pro zajištění role redaktor a moderátor (zprávy, sport, reportáže), zvukař a podpůrné role (webové stránky, email, facebook), vedoucí. Z nabízených možností si vybral roli - redaktor zpráv, redaktor a moderátor sportu.

Graf 3: Výchozí, konečný stav v oblastech A., C. a indexu podpory – Jiří Š.

Zdroj: 3P, vlastní šetření

Konečný stav - míra potřebné podpory se snížila v oblasti A. o 2 bodů, v oblasti C. o 5 bodů. Index podpory se snížil z 16 na 13 bodů.

Konečný stav části A. - došlo ke snížení míry potřebné podpory v: čtení, psaní; telefonování, PC gramotnost.

Konečný stav části C. - došlo ke snížení míry potřebné podpory v: vystupování a interakce; kontakty a spolupráce; aktivity, využití volného času.

U respondenta nebyl zaznamenán okruh s potřebou vyšší míry podpory (řádkové skóre 5 – 7) ani s potřebou značné míry podpory (řádkové skóre 8 – 12).

4.7.4 Jitka K.

Základní anamnestické údaje: 24 let. Středně těžká mentální retardace. Absolvovala zvláštní školu. Žije s otcem. Pobírá invalidní důchod, příspěvek na péči II. stupně. Bez pracovní zkušenosti. Od roku 2007 využívá sociální služby Sociální rehabilitace a Sociálně terapeutické dílny s cílem dosáhnout, co možná největšího mentálního rozvoje, naučit se hospodařit s penězi, časem, jezdit na koni. Mezi její zájmy patří zpívání, plavání, výlety, poslech rádia, sledování televize. Z pořadů Rádía Radiátor preferuje spolupráci na přípravách zpráv, sportu, kultury, reportáží, show, pátrání.

A. Základní funkční dovednosti a znalosti (charakteristika – upřesnění):

Komunikuje s obtížemi vlivem vývojové poruchy řeči na podkladě mentální retardace. Má zhoršenou výslovnost a omezenou slovní zásobu, která se projevuje v orálním i písemném projevu. Přesto má dostatečnou motivaci mluvit i psát. Nerada čte. Dosahuje nejzákladnějších početních dovedností, i tak však ráda počítá za použití počítačových nástrojů. Počítač používá aktivně k dopisování, vyhledávání informací nebo k osobní prezentaci. Hospodaří s penězi, avšak nedokáže plánovat výdaje. Pravidelně chodí na nákupy a využívá služeb. Zná základní místopis, kde je zvyklá se pohybovat.

C. Sociální, občanské a právní dovednosti (charakteristika – upřesnění):

Vystupuje občas nekriticky. Ráda se pohybuje ve společnosti a strhává na sebe pozornost. Dodržuje základní konvence. Má zhoršenou schopnost identifikovat a pamatovat si osoby. Má sklon přeceňovat své schopnosti. Plně nepředvídá důsledky svého jednání a chování. Plní sliby. Nezvládá kritiku, vyžaduje pochvalu. Má zhoršenou schopnost rozlišit potřebnost informace. Prosazuje spíše vlastní zájmy nad zájmy ostatních. Je schopná vybrat si z možností. Ráda navazuje kontakty a udržuje stávající. Práce v týmu podléhá aktuální náladě. Není příliš tolerantní. Aktivně si plánuje volný čas. V oblasti úřadů, institucí a vybavenosti má jen základní povědomí.

Celkové skóre na začátku sledovaného období: A. 44; C. 36; Index podpory 40.

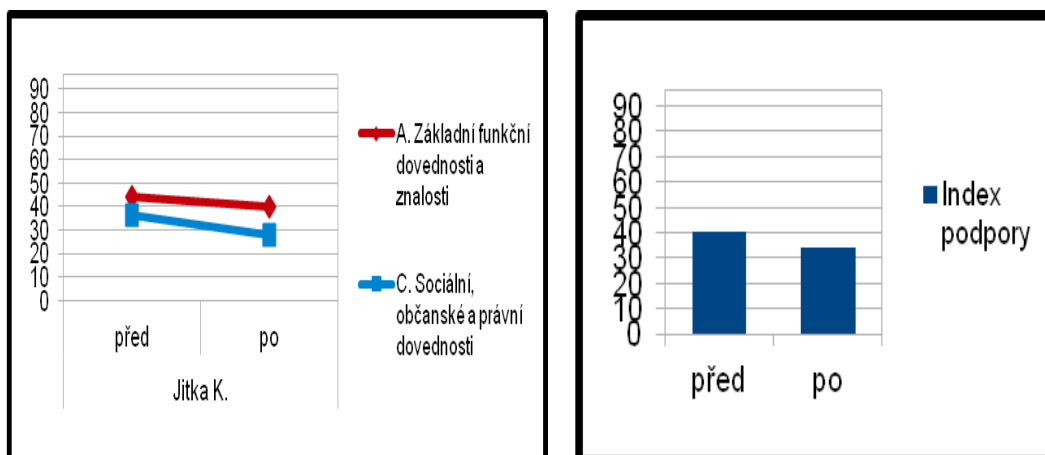
Přehled okruhů s potřebou vyšší míry podpory (řádkové skóre 5 – 7): komunikace s okolím; čtení, psaní; počty, barvy, tvary; práce s časem; telefonování, PC gramotnost; pohyb, orientace a doprava; vystupování a interakce; sebepojetí a kontrola; informování, rozhodování a prosazování; kontakty a spolupráce; aktivita, využití volného času; úřady, instituce a vybavenost.

Přehled okruhů s potřebou značné míry podpory (řádkové skóre 8 – 12): žádné.

Mohutnosti: sebevědomá; společenská; komunikativní; navazování kontaktů; korespondence; práce s počítačem; plánování.

Zjištěné předpoklady jsou vhodné pro zajištění role redaktor (zprávy, sport, kultura, počasí, reportáže, pátrání), zvukař a podpůrné role (email, facebook). Z nabízených možností si vybrala roli - redaktor zpráv, správce emailu.

Graf 4: Výchozí, konečný stav v oblastech A., C. a indexu podpory – Jitka K.

Zdroj: 3P, vlastní šetření

Konečný stav - míra potřebné podpory se snížila v oblasti A. o 4 bodů, v oblasti C. o 8 bodů. Index podpory se snížil ze 40 na 34 bodů.

Konečný stav části A. - došlo ke snížení míry potřebné podpory v: komunikace s okolím; telefonování, PC gramotnost.

Konečný stav části C. - došlo ke snížení míry potřebné podpory v: vystupování a interakce; sebepojetí, sebekontrola; informování, rozhodování a prosazování; kontakty a spolupráce; aktivita, využití volného času.

Porovnání výchozího a konečného stavu - okruhy s potřebou vyšší míry podpory (okruhy s úbytkem míry potřebné podpory pod stanovenou hranici 5 bodů řádkového skóre vyznačeny přeškrtnutím): komunikace s okolím; čtení, psaní; počty, barvy, tvary; práce s časem; ~~telefonování, PC gramotnost~~; pohyb, orientace a doprava; ~~vystupování a interakce; sebepojetí a kontrola~~; informování, rozhodování a prosazování; ~~kontakty a spolupráce; aktivita, využití volného času~~; úřady, instituce a vybavenost.

U respondentky nebyl zaznamenán okruh s potřebou značné míry podpory (řádkové skóre 8 – 12).

4.7.5 Marcela B.

Základní anamnestické údaje: 24 let. Středně těžká mentální retardace. Absolvovala základní školu pomocnou a praktickou školu. Žije s rodiči. Pobírá invalidní důchod, příspěvek na péči III. stupně. Motivem pro vstup do sociálních služeb byla spolupráce s praktickou školou. Sociální rehabilitaci využívá od roku 2011 s cílem najít

pracovní uplatnění. V roce 2012 ukončuje sociální službu Sociálně terapeutické dílny a stává se uklízečkou na chráněném pracovním místě. Mezi její zájmy patří čtení, práce na zahradě, pomoc v domácnosti. Z pořadů Rádia Radiátor preferuje spolupráci na přípravách zpráv, kultury, počasí.

A. Základní funkční dovednosti a znalosti (charakteristika – upřesnění):

Komunikuje srozumitelně a smysluplně. Aktivně vyhledává informace a pracuje s nimi, chápe význam a obsah sdělovaných informací. Čtení je nejisté a článkovité, tempo psaní pomalé. Pracuje s časem, počítá. S oblibou používá mobilní telefon i počítač. Hospodaří s penězi a dokáže tvořit rozpočet. Samostatně se pohybuje, orientuje a dopravuje. Ráda chodí nakupovat a využívá služeb.

C. Sociální, občanské a právní dovednosti (charakteristika – upřesnění):

Uplatňuje zásady společenského vystupování. Svou povahou je spíše plachá, přesto dokáže vést běžnou společenskou konverzaci. Má k sobě pozitivní vztah. Přiměřeně odhaduje své schopnosti a možnosti. V důsledcích je nejistá. Má ráda pochvalu. Informace běžně získává, rozhoduje se podle nich, preferuje více možností. Je ovlivnitelná. Prosadí tak jen část svých potřeb a názorů. Navazuje a udržuje kontakty spíše prostřednictvím internetové sociální sítě. V týmové práci je spíše pasivní. Plánuje volnočasové aktivity. Zná roli a procesy na úřadech, institucích.

Celkové skóre na začátku sledovaného období: A. 21; C. 24; Index podpory 22,5.

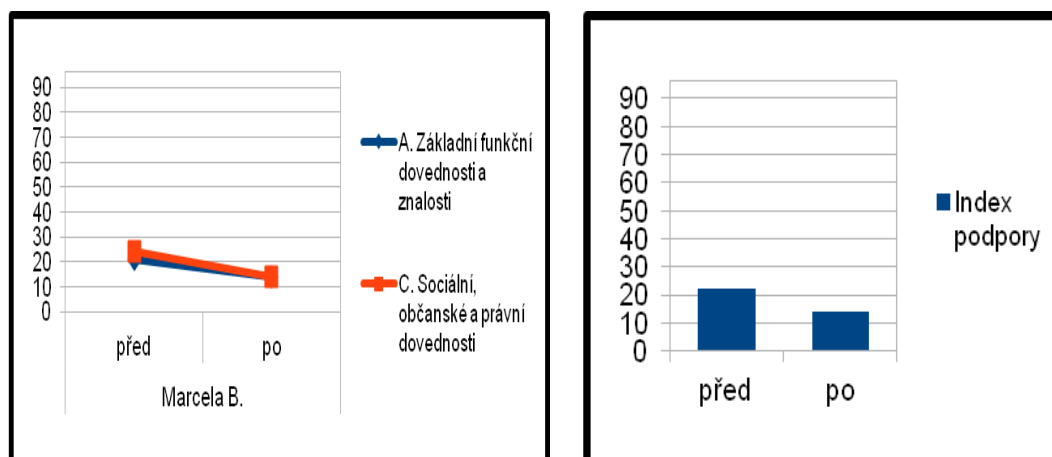
Přehled okruhů s potřebou vyšší míry podpory (řádkové skóre 5 – 7): komunikace s okolím; čtení, psaní; počty, barvy, tvary; informování, rozhodování a prosazování; kontakty a spolupráce.

Přehled okruhů s potřebou značné míry podpory (řádkové skóre 8 – 12): žádné.

Mohutnosti: komunikativní; práce s informacemi; práce s časem; používání techniky; hospodaření; nakupování; plánování.

Zjištěné předpoklady jsou vhodné pro zajištění role redaktor a moderátor (zprávy, kultura, počasí, pátrání). Z nabízených možností si vybrala roli - redaktor zpráv, redaktor a moderátor počasí.

Graf 5: Výchozí, konečný stav v oblastech A., C. a indexu podpory – Marcela B.

Zdroj: 3P, vlastní šetření

Konečný stav - míra potřebné podpory se snížila v oblasti A. o 7 bodů, v oblasti C. o 10 bodů. Index podpory se snížil z 22,5 na 14 bodů.

Konečný stav části A. - došlo ke snížení míry potřebné podpory v: komunikace s okolím; čtení, psaní; počty, barvy, tvary; telefonování, PC gramotnost.

Konečný stav části C. - došlo ke snížení míry potřebné podpory v: vystupování a interakce; sebepojetí, sebekontrola; informování, rozhodování a prosazování; kontakty a spolupráce; aktivita, využití volného času.

Porovnání výchozího a konečného stavu - okruhy s potřebou vyšší míry podpory (okruhy s úbytkem míry potřebné podpory pod stanovenou hranici 5 bodů řádkového skóre vyznačeny přeškrtnutím): ~~komunikace s okolím; čtení, psaní; počty, barvy, tvary; informování, rozhodování a prosazování; kontakty a spolupráce.~~

U respondentky nebyl zaznamenán okruh s potřebou značné míry podpory (řádkové skóre 8 – 12).

4.7.6 Tomáš J.

Základní anamnestické údaje: 28 let. Středně těžká mentální retardace. Absolvoval zvláštní školu a praktickou školu. Žije s rodiči. Pobírá invalidní důchod, příspěvek na péči I. stupně. Bez pracovní zkušenosti. Motivem pro vstup do sociálních služeb bylo, aby nebyl doma sám a zároveň, aby navázal kontakt s vrstevníky. Sociální rehabilitaci a Sociálně terapeutické služby využívá od roku 2007 s cílem navštěvovat

místo, kde by se mu líbilo a mohl se starat o koně. Mezi jeho zájmy patří hraní a sledování hokeje, fotbalu, basketbalu, sledování televize, koně. Z pořadů Rádía Radiátor preferuje spolupráci na přípravách zpráv, sportu.

A. Základní funkční dovednosti a znalosti (charakteristika – upřesnění): Běžně a rád komunikuje s okolím. Z důvodu mentální retardace je řeč specificky postižená. Užívá stereotypních spojení nebo obsahů. Jeho silnou stránkou je schopnost sdělit svůj názor nebo potřebu, zeptat se i odpovědět. Chápe sdělované informace. Čtení a psaní je pomalejší. Ve skupině vyniká schopností počítat a paměť. Velmi dobře pracuje s časem. Používá mobilní telefon a počítač na vyšší uživatelské úrovni. Hospodaří s penězi. Má základní přehled o cenách. Vyniká také soběstačností v pohybu, orientaci a dopravě. Pravidelně chodí nakupovat.

C. Sociální, občanské a právní dovednosti (charakteristika – upřesnění): Uplatňuje zásady společenského chování v neznámém prostředí. Ve známém prostředí se chová daleko více neformálně. Díky dobré paměti jednoduše identifikuje a pamatuje si osoby podle jména a tváří. Má odhad svých schopností a možností. Je dochvilný. Plní dané sliby. Kritika ho zaskočí. Snadno získává informace a podle nich se rozhoduje. V týmu se prosazuje se svým názorem nebo potřebou. Rád spolupracuje a pomáhá druhým. Domlouvá se na změně termínů. Velmi často navazuje kontakty, které pak nestihá udržovat. Důkladně plánuje svůj volný čas a nejvíce ze skupiny se účastní zájmových činností. Zná účel a procesy úřadů a institucí.

Celkové skóre na začátku sledovaného období: A. 27; C. 31; Index podpory 29.

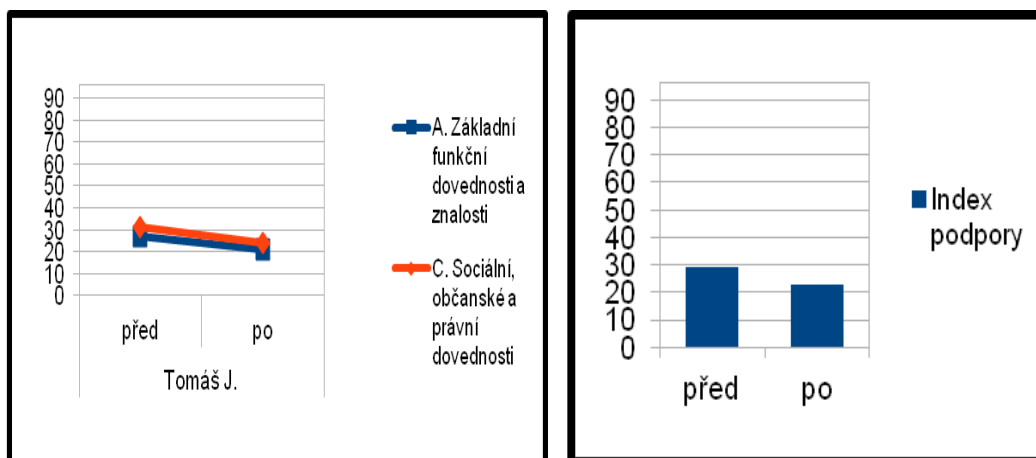
Přehled okruhů s potřebou vyšší míry podpory (řádkové skóre 5 – 7): komunikace s okolím; čtení, psaní; počty, barvy, tvary; vystupování a interakce; sebepojetí, sebekontrola; informování, rozhodování a prosazování; kontakty a spolupráce.

Přehled okruhů s potřebou značné míry podpory (řádkové skóre 8 – 12): žádné.

Mohutnosti: komunikace; sebespřizpůsobování; sdělení názoru a potřeby; práce s informacemi; počítání; obecné znalosti; práce s časem; používání techniky; hospodaření; paměť; spolehlivost; týmový hráč; plánování; seznamování; účast na aktivitách vrstevníků; samostatný pohyb.

Zjištěné předpoklady jsou vhodné pro zajištění role redaktor (zprávy, sport), podpůrné role (email, facebook), vedoucí. Z nabízených možností si vybral roli - redaktor zpráv a sportu.

Graf 6: Výchozí, konečný stav v oblastech A., C. a indexu podpory – Tomáš J.

Zdroj: 3P, vlastní šetření

Konečný stav - míra potřebné podpory se snížila v oblasti A. o 6 bodů, v oblasti C. o 7 bodů. Index podpory se snížil z 29 na 23 bodů.

Konečný stav části A. - došlo ke snížení míry potřebné podpory v: komunikace s okolím; čtení, psaní; počty, barvy, tvary; práce s časem.

Konečný stav části C. - došlo ke snížení míry potřebné podpory v: vystupování a interakce; sebepojetí, sebekontrola; informování, rozhodování a prosazování; kontakty a spolupráce; aktivita, využití volného času.

Porovnání výchozího a konečného stavu - okruhy s potřebou vyšší míry podpory (okruhy s úbytkem míry potřebné podpory pod stanovenou hranici 5 bodů řádkového skóre vyznačeny přeškrtnutím): ~~komunikace s okolím; čtení, psaní; počty, barvy, tvary; vystupování a interakce; sebepojetí a kontrola; informování, rozhodování a prosazování; kontakty a spolupráce.~~

U respondenta nebyl zaznamenán okruh s potřebou značné míry podpory (řádkové skóre 8 – 12).

4.7.7 Robert V.

Základní anamnestické údaje: 34 let. Středně těžká mentální retardace. Absolvoval zvláštní školu. Žije s matkou. Pobírá invalidní důchod, příspěvek na péči III. stupně. Bez pracovní zkušenosti. Motivem vstupu do sociálních služeb bylo vzdělávání (čeština, čtení, psaní, počítače) a nácvik praktických dovedností, procházky, příprava

na pracovní uplatnění, hledání kamarádů. Sociální rehabilitaci a Sociálně terapeutické dílny využívá od roku 1999 s cílem připravit se a najít si práci, chodit do kina a divadla, psát na počítači, malovat hrnky, koupit fotoaparát. Mezi jeho zájmy patří plavání, jízda na kole, pěší turistika, divadlo, kino, koncerty, příroda, zeměpis, italština. Z pořadů Rádia Radiátor preferuje spolupráce na přípravách zpráv, kultury, pátrání.

A. Základní funkční dovednosti a znalosti (charakteristika – upřesnění): Porucha fluence řeči – balbuties. Verbální projev je navíc omezený slovní zásobou. Základní informace a potřeby dokáže sdělit. S pochopením významu a obsahu sdělovaných informací mívá problémy. Bývá nesoustředěný. Porucha řeči se projevuje ve čtení. Při psaní kombinuje psanou a tiskací podobu písmen, vyšší chybovost. Nedokáže pracovat s časem. Zvládá základní obsluhu mobilního telefonu. Manipuluje s penězi. Po městě se pohybuje a orientuje s dobrou znalostí. Má zkušenost s používáním hromadné dopravy jen v doprovodu. Je schopný realizovat drobné každodenní nákupy a využívat základní služby.

C. Sociální, občanské a právní dovednosti (charakteristika – upřesnění): Rád se pohybuje ve společnosti. Má společensky přijatelné vystupování. Jeho silnou stránkou je identifikace a pamatování si osob podle tváří. Běžně se dává do hovoru. Odhaduje své schopnosti a možnosti. Důsledky předvídá ve většině případů. Do týmové práce se příliš nezapojuje. Nemá rád kritiku. Nerozpozná na sobě páchané příkoří. Je schopný získat informace. Dokáže se rozhodovat. V jednáních uplatňuje pouze své potřeby. Snadno navazuje kontakt a rozhovor. Rád se setkává s lidmi. Zúčastňuje se volnočasových a společenských aktivit pouze v doprovodu. Má základní povědomí o určitých úřadech a institucích.

Celkové skóre na začátku sledovaného období: A. 46; C. 40; Index podpory 43.

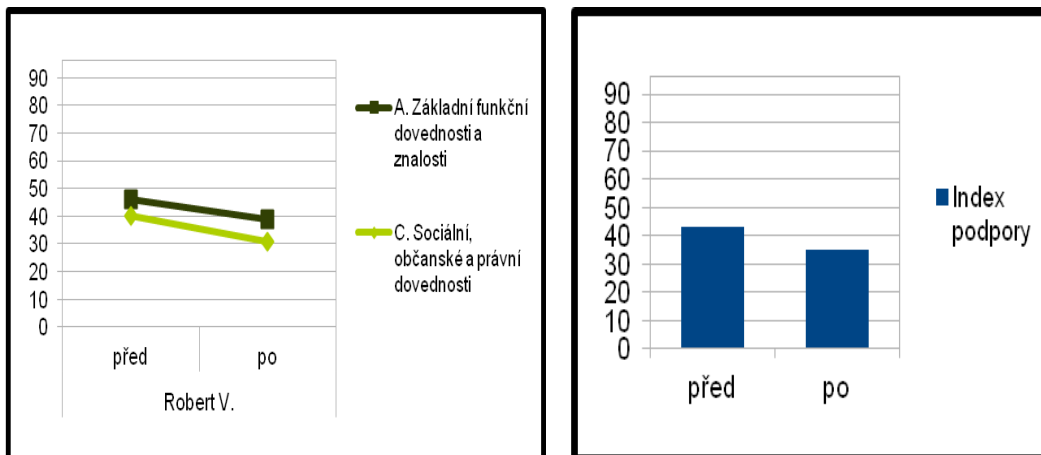
Přehled okruhů s potřebou vyšší míry podpory (řádkové skóre 5 – 7): čtení, psaní; počty, barvy, tvary; práce s časem; manipulace a hospodaření s penězi; pohyb, orientace a doprava; sebepojetí, sebekontrola; informování, rozhodování a prosazování; kontakty a spolupráce; úřady, instituce a vybavenost.

Přehled okruhů s potřebou značné míry podpory (řádkové skóre 8 – 12): komunikace s okolím; vystupování a interakce; aktivita, využití volného času.

Mohutnosti: společenský; navazování kontaktů; paměť na osoby; odhaduje své schopnosti a dovednosti; pohyb v místě bydliště.

Zjištěné předpoklady jsou vhodné pro zajištění role redaktor (zprávy, kultura, pátrání). Z nabízených možností si vybral roli - redaktor a moderátor zpráv a reportáží.

Graf 7: Výchozí, konečný stav v oblastech A., C. a indexu podpory – Robert V.

Zdroj: 3P, vlastní šetření

Konečný stav - míra potřebné podpory se snížila v oblasti A. o 7 bodů, v oblasti C. o 9 bodů. Index podpory se snížil ze 43 na 35 bodů.

Konečný stav části A. - došlo ke snížení míry potřebné podpory v: komunikace s okolím; čtení, psaní; práce s časem.

Konečný stav části C. - došlo ke snížení míry potřebné podpory v: vystupování a interakce; sebepojetí, sebekontrola; informování, rozhodování a prosazování; kontakty a spolupráce; aktivita, využití volného času.

Porovnání výchozího a konečného stavu - okruhy s potřebou vyšší míry podpory (okruhy s úbytkem míry potřebné podpory pod stanovenou hranici 5 bodů řádkového skóre vyznačeny přeškrtnutím): komunikace s okolím; čtení, psaní; počty, barvy, tvary; práce s časem; manipulace a hospodaření s penězi; pohyb, orientace a doprava; vystupování a interakce; sebepojetí, sebekontrola; ~~informování, rozhodování a prosazování; kontakty a spolupráce;~~ aktivita, využití volného času; úřady, instituce a vybavenost.

Porovnání výchozího a konečného stavu - okruhy s potřebou značné míry podpory (okruhy s úbytkem míry potřebné podpory pod stanovenou hranici 8 bodů řádkového skóre vyznačeny přeškrtnutím): ~~komunikace s okolím; vystupování a interakce; aktivita, využití volného času.~~

4.8 Shrnutí vlivu účasti na jednotlivé respondenty

4.8.1 František B.

František díky svému nadšení zabezpečoval více činností než ostatní respondenti (nehledě na fakt, že se řadí k respondentům s vyšší mírou potřebné podpory). Byl motivovaný a využíval svých předností. Sám dbal na zabezpečení výroby pořadů a průběžně se zlepšoval zejména v PC gramotnosti.

Na základě srovnání údajů (snížení míry potřebné podpory v částech A., C.; dovednosti plynoucí z role a procesu tvorby zajišťovaných pořadů), můžeme potvrdit vliv rolí a pořadů – čtení, psaní (redaktor zpráv, sportu; správce facebooku); počty, barvy, tvary (redaktor sportu; zvukař); práce s časem (redaktor zpráv, sportu, reportáží; zvukař; správce facebooku); telefonování, PC gramotnost (zvukař; správce facebooku); vystupování a interakce i sebepojetí, sebekontrola i informování, rozhodování a prosazování i kontakty a spolupráce (redaktor zpráv, sportu, reportáží; zvukař; správce facebooku).

Účast na jednotlivých aktivitách a činnostech přispěla u Františka k získávání, rozvoji, zlepšování funkčních, sociálních, občanských a právních dovedností a znalostí.

4.8.2 Hana Ť.

Hana se řadí k respondentům s nejmenší mírou podpory (prozatím bez pracovních zkušeností, vstupní znalosti a dovednosti získala ve škole a z rodiny). Využívala toho však jen k zabezpečení - redaktor a moderátor zpráv a reportáží (přednost dávala osobnímu životu). Ke konci sledovaného období byla zvolena vedoucí. Roli se učí pozvolna.

Na základě srovnání údajů (snížení míry potřebné podpory v částech A., C.; dovednosti plynoucí z role a procesu tvorby zajišťovaných pořadů), můžeme potvrdit vliv role i pořadu na – čtení, psaní; práce s časem; vystupování a interakce; sebepojetí, sebekontrola; informování, rozhodování a prosazování; kontakty a spolupráce; aktivita, využití volného času.

Účast na jednotlivých aktivitách a činnostech přispěla u Hany k získávání, rozvoji, zlepšování funkčních, sociálních, občanských a právních dovedností a znalostí.

4.8.3 Jiří Š.

Jiří dosáhl z respondentů nejnižší míry potřebné podpory (vliv nejvyššího dosažené vzdělání a zařazení do pracovního procesu). Neměl zájem využívat více svého potenciálu. Zajišťoval pouze roli redaktor zpráv, redaktor a moderátor sportu.

Na základě srovnání údajů (snížení míry potřebné podpory v částech A., C.; dovednosti plynoucí z role a procesu tvorby zajišťovaných pořadů), můžeme potvrdit vliv role i pořadu na – čtení, psaní (moderátor sportu); telefonování, PC gramotnost; vystupování a interakce; sebepojetí, sebekontrola; informování, rozhodování a prosazování; kontakty a spolupráce; aktivita, využití volného času.

Účast na jednotlivých aktivitách a činnostech přispěla u Jiřího k získávání, rozvoji, zlepšování funkčních, sociálních, občanských a právních dovedností a znalostí.

4.8.4 Jitka K.

Jitka patří mezi respondenty s vyšší mírou potřebné podpory. Většinou silně motivovaná na počátku, pak pasivní nebo únik od povinnosti. Pasivně byla přítomna výroby více pořadů. Aktivně zabezpečovala roli - redaktor zpráv, správce emailu.

Na základě srovnání údajů (snížení míry potřebné podpory v částech A., C.; dovednosti plynoucí z role a procesu tvorby zajišťovaných pořadů), můžeme potvrdit vliv role i pořadu na – komunikace s okolím; telefonování, PC gramotnost (správce emailu); vystupování a interakce; sebepojetí, sebekontrola; informování, rozhodování a prosazování; kontakty a spolupráce; aktivita, využití volného času.

Účast na jednotlivých aktivitách a činnostech přispěla u Jitky k získávání, rozvoji, zlepšování funkčních, sociálních, občanských a právních dovedností a znalostí.

4.8.5 Marcela B.

Marcela se přibližuje v hodnotách míry potřebné podpory Jiřímu. Má radost z nově naučených dovedností a znalostí. Zabezpečovala roli - redaktor zpráv. Nejvíce se realizovala ve vlastním pořadu jako redaktor a moderátor počasí, posléze pranostiky. S přechodem do pracovního zařazení se rozhodla na čas přestat docházet (únava, ztráta motivace). Sama od sebe se opět zapojila.

Na základě srovnání údajů (snížení míry potřebné podpory v částech A., C.; dovednosti plynoucí z role a procesu tvorby zajišťovaných pořadů), můžeme potvrdit vliv role i pořadu na – komunikace s okolím; čtení, psaní; počty, barvy, tvary (redaktor počasí); telefonování, PC gramotnost; vystupování a interakce; sebepojetí, sebekontrola; informování, rozhodování a prosazování; kontakty a spolupráce; aktivita, využití volného času.

Účast na jednotlivých aktivitách a činnostech přispěla u Marcely k získávání, rozvoji, zlepšování funkčních, sociálních, občanských a právních dovedností a znalostí.

4.8.6 Tomáš J.

Tomáš dosahoval průměru skupiny respondentů. Svou mohutnost (paměť) soustředil do role redaktora sportu, kde se stal vůdčí osobností. Redaktor zpráv byl spíše pasivní. Určitá ztráta motivace od doby zvolení nové vedoucí (Hana).

Na základě srovnání údajů (snížení míry potřebné podpory v částech A., C.; dovednosti plynoucí z role a procesu tvorby zajišťovaných pořadů), můžeme potvrdit vliv role i pořadu na – komunikace s okolím; čtení, psaní; počty, barvy, tvary; práce s časem; vystupování a interakce, sebepojetí, sebekontrola, informování, rozhodování a prosazování, kontakty a spolupráce, aktivita, využití volného času.

Účast na jednotlivých aktivitách a činnostech přispěla u Tomáše k získávání, rozvoji, zlepšování funkčních, sociálních, občanských a právních dovedností a znalostí.

4.8.7 Robert V.

Robert dosáhl z respondentů nejvyšší míry potřebné podpory. Zabezpečoval roli - redaktor zpráv. Seberealizoval se především v přípravném procesu zpráv (čtení, vyhodnocování a psaní zpráv). V dalším procesu spíše pasivní. Zastávané činnosti dokázal inovovat. Pozvolna se zlepšovala jeho netrpělivost (ostatním zprvu nenaslouchal, odcházel, ujišťoval se o konci).

Na základě srovnání údajů (snížení míry potřebné podpory v částech A., C.; dovednosti plynoucí z role a procesu tvorby zajišťovaných pořadů), můžeme potvrdit vliv role i pořadu na – komunikace s okolím; čtení, psaní; práce s časem; vystupování a interakce; sebepojetí, sebekontrola; informování, rozhodování a prosazování; kontakty a spolupráce; aktivita, využití volného času.

Účast na jednotlivých aktivitách a činnostech přispěla u Roberta k získávání, rozvoji, zlepšování funkčních, sociálních, občanských a právních dovedností a znalostí.

5 INTERPRETACE VÝSLEDKŮ A DISKUSE

Cíl č. 1 - *Provést technický návrh a navrhnout základní podobu internetového rádia „Rádio Radiátor“ jako zájmového a edukačního nástroje pro skupinu dospělých jedinců s mentálním postižením a ověřit fungování navržené podoby v praxi* – byl naplněn.

Provedení návrhu internetového rádia potvrzuje technicky jednoduchou a finančně dostupnou variantu projektu. Možná úskalí může skýtat neznalost obsluhy nezbytných programů. Nicméně potřebné informace nabízí přímo výrobce nebo jsou dostupné v internetových diskusích. Ovládání je vesměs intuitivní a na úrovni uživatelské práce s počítačem. Celkově může být větším úskalím časová náročnost projektu. Vedle pravidelných příprav, obnáší proces dodatečný čas strávený přípravami nepravidelných reportáží. Po ročním provozu a v uvedené podobě vyžaduje příprava Rádia Radiátor pravidelně více jak osm hodin týdně přímé práce s účastníky, což není málo. Čtyřicetiminutový výstup pak nemusí působit jako adekvátní. Primární je však práce s účastníkem.

Výzkum byl více než na technickou podobu internetového rádia zaměřen procesně. Návrhy rolí, pracovních náplní, pořadů i způsoby vzniku vysílání obsáhly podmínky pro vzdělávání, rozvoj, seberealizaci a sociální začleňování. Ve sledované skupině se stala role vedoucí pomalu a obtížně osvojitelná, avšak je stále vhodnou možností nácvičku této role. Důvody můžeme spatřovat v její složitosti, resp. uplatňování činností s potřebou vyšších rozumových schopností a autority. Další v pořadí je z pohledu náročnosti role redaktor. Výzkum potvrdil, že je použitelná i pro zapojení respondentů s nejvyšší mírou podpory. Práce s informacemi se tak stala nejvíce zastoupenou dovedností. Prostřednictvím role dokázal Robert V. snížit počet okruhů s potřebou značné míry podpory (ze třech na žádný na konci sledovaného období). Role však více přinesla respondentům s nižší mírou podpory. Marcela B. nevykazovala na konci sledovaného období ani jeden okruh s potřebou vyšší míry podpory (zlepšila se v komunikaci s okolím; čtení, psaní; počty, barvy, tvary; informování, rozhodování a prosazování; kontakty a spolupráce). Podobně jako byla stěžejní role redaktor, v pořadech se prokázalo být hlavní zpravodajství. Přestože pořad zprávy neobsahoval ze sledovaných pořadů nejvíce dovedností plynoucích z procesu tvorby, na rozdíl od dalších upoutával aktivní pozornost největšího počtu respondentů. Mohl se tak nejvíce promítnout do vlivu na své účastníky. Z tohoto

pohledu by se mohl stát jediným a svébytným pořadem v případě, kdybychom byli časově výrazně omezeni a přesto chtěli využívat internetového rádia jako edukačního nástroje. Zpravodajství se vůbec ukázalo jako vhodné. Neboť, jak ho vymezuje Verner (2007), má vždy přinést odpovědi na základní otázky – kdo? co? kdy? kde? proč? jak? Strukturované informace vedou k přehlednosti a jednoduššímu pochopení.

Můžeme konstatovat, že návrh internetového rádia dostal podmínce vytvořit zájmový nástroj. Nejenže o tom svědčí fakt pravidelné a dlouho trvající docházky respondentů. Argumentem pro toto tvrzení je široký prostor pro seberealizaci. Ta je uplatnitelná napříč procesem - od příprav a vzniku internetového rádia po vlastní přípravu vysílání, prezentaci. Na jedné straně je ovlivněna zastávanou rolí a pořadem. Na straně druhé je určena dosavadními zkušenostmi, dovednostmi a znalostmi nebo osobními zájmy. Respondent Tomáš J. byl při vzniku pořadu zpráv spíše pasivní. Naproti tomu ve sportu se stal vůdčí osobností. Nástroj internetové rádio není omezen jedinou činností jako jsou monotematicky zaměřené aktivity. Poskytuje tak velký prostor, jaké jen jsou představy, potřeby a zájmy jejich tvůrců.

Edukační rovina internetového rádia spočívá na základě průběžného kladení si nových výzev, různých témat svým účastníkům (každý týden nové informace). Srovnajme s Jitkou Jarmarovou (2012), která spatřuje úlohu lidského učení v aktivním vyrovnání se s životním nebo společenským prostředím, v získávání předpokladů pro naplněný, aktivní a tvořivý život. Edukací je pak získávání zkušeností a utváření jedince. Účastník se průběžně adaptuje, stává se aktivní a tvořivý, schopný získávat, třídit a vstřebávat nové informace.

Cíl č. 2 - Ověřit a analyzovat vliv účasti na jednotlivých aktivitách a činnostech internetového rádia Rádio Radiátor na získávání, rozvoj nebo zlepšování funkčních, sociálních, občanských a právních dovedností a znalostí, seberealizaci, edukaci a sociální začleňování dospělých jedinců s mentálním postižením – byl naplněn.

Výzkum prokázal vliv na vymezené charakteristiky. Vliv účasti na přípravách internetového rádia na edukaci demonstrujeme na oblasti čtení, psaní. U redaktorky a moderátorky Hany Ť. byl prokázán vliv internetového rádia, ale míra potřebné podpory se snížila v porovnání s ostatními respondenty méně. Hledejme za tím vyšší úroveň dovedností a znalostí vycházejících ze školy a rodiny. Účast zasáhla edukaci spíše okrajově - upevnění dříve nabytého učiva a mírný rozvoj (opakování psaní, práce s hlasem - intonace). Respondent Tomáš J. dosahoval na začátku sledovaného období

ve čtení, psaní vyšší míry potřebné podpory. Na konci sledovaného období zaznamenal snížení podpory (např. zlepšení fluence, snížení chybovosti). Dlouhodobě opakovanými intervencemi se snížil typ podpory „*rada, nápověda, ukázka (slovy, gesty)*“ na „*sledování*“. Přejděme ještě k respondentce s vysokou mírou podpory Jitce K. Ve sledované oblasti čtení, psaní se u ní míra potřebné podpory nesnížila, přestože intervence probíhala pravidelně prostřednictvím dopisování emailové korespondence. Písemný projev korespondoval s orálním projevem (chudý, agramatický, špatně artikulovaný). Narážel na limity středně těžké mentální retardace, jak je uvádí Švarcová (2006). Jitce K. se s ohledem na její motivaci stalo internetové rádio spíše zájmovou činností než edukačním činitelem. Pro dosažení pokroku by reedukace musela probíhat intenzivněji a v jiné podobě. Obecně tedy můžeme říci, že edukace probíhat může. Musíme však naplnit předpoklad cílené podpory, stráveného času a četnosti (např. oprava a zopakování psaného textu, procvičování správné výslovnosti) a vycházet z individuálních dispozic účastníků, které v různé míře ovlivňují vliv edukace.

Vliv internetového rádia může dále přiblížit rozbor dílčích dovedností plynoucích z části „3P“ A. Základní funkční dovednosti a znalosti. Ve sledovaném období došlo k nejvyššímu poklesu míry potřebné podpory ve schopnosti srozumitelně a smysluplně komunikovat písemně; sestavení jednoduchého textu; rozpoznání potřebných čísel; plánování a uspořádání vlastních aktivit během dne; počítačové aplikace. Ukazuje se zde vliv nejen rolí nebo pořadů, ale celkově celého procesu internetového rádia. Vliv procesu je ještě více patrný ve sledované části C. sociální, občanské a právní dovednosti. Tam byly nejvíce ovlivněny dovednosti a znalosti – běžná témata rozhovoru; dochvilnost; schopnost získávat informace; práce ve skupině a ve spolupráci; zapojení se do sociálních aktivit odpovídající věku. Výzkum ukázal, které oblasti internetové rádio nepostihne - manipulace a hospodaření s penězi; pohyb, orientace a doprava; chození na nákupy, obstarávání si zboží a služeb; intimní vztahy; osobní údaje; úřady, instituce a vybavenost. Pro jejich ovlivnění je nutné vybrat jiný nástroj než je internetové rádio.

Poněkud stranou zůstalo vyhodnocení osvojení vědomostních znalostí plynoucích z obsahu pořadů. Prostřednictvím nástroje 3P sice dokážeme sledovat za jednotlivé oblasti četnost vědomostních informací, nedokážeme je však spolehlivě zhodnotit, neboť se do výsledků 3P projevují nepřímě. Zachytit skutečnost osvojení dílčích znalostí by znamenalo přímé ověřování takových znalostí. Nemůžeme-li tedy s jistotou konstatovat, že internetové rádio přispívá k rozvoji vědomostních znalostí,

stále můžeme konstatovat, že internetové rádio nabízí možnost seznamovat se s novými vědomostními znalostmi. Lze však také předpokládat, že nízký výskyt určitého tématu povede jen stěží k dlouhodobému zapamatování, neboť u sledované skupiny je akcentován vliv opakování k zapamatování.

Výzkum potvrdil snížení míry potřebné podpory v dovednostech, které vybavují svého nositele pro sociální začleňování. Evidentní je vliv reportáží, které kromě přínosu v dovednostech, svým účastníkům zprostředkovávají kontakt se společenských prostředím. Rozměr sociálního začleňování u pořadu sport a kultura spočívá v přehledu o dění ve společnosti. Výsledky ukázaly, že zmiňované pořady vybavují účastníky sociálními a občanskými dovednostmi. Komunikace s okolím, vystupování a interakce byly již zmíněny. Důležité jsou dovednosti z oblasti kontakty a spolupráce a to nejen kontakty navazovat, ale také schopnost udržovat je (osobní kontakt, emailová korespondence, facebook). Dodejme však, že zjištěné pokroky neznamenaají pro respondenty nutné zlepšení v běžném životě. Přestože znamenají zlepšení v dovednostech spojených s výkonem příprav vysílání internetového rádia, svému nositeli mohou přinést celkový pokrok podle individuální schopnosti aplikovat naučené postupy v každodenním životě a míře osobní motivace k zapojování se do komunity.

Nástroj 3P k identifikaci handicapu jedince s mentálním postižením přinesl vyrovnané výsledky u tří respondentů (Jirka Š., Hana Ť., Marcela B.), přestože ve výzkumném vzorku byl pouze jediný zástupce lehkého stupně mentální retardace (Jiří Š). Hana Ť. kopírovala vývoj Jiřího. Marcela B. zaznamenala ještě vyšší pokrok (index podpory klesl pod hodnotu Jiřího). Důvod stavu můžeme spatřovat v zastávání role v pořadu s větším dovednostním potenciálem. Toho Marcela dokázala využít; edukace proběhla úspěšně. Přestože nebylo cílem výzkumu zabývat se platností stanovené diagnózy, výzkum poukázal na problematičnost klasifikace mentální retardace. Srovnáme také vůdčí atribut mediálního prostředku internetového rádia – řeč. U obou dívek ji lze řadit na úroveň lehké mentální retardace v souladu s Kulíškovou (2012) – verbální schopnosti jsou v běžných komunikačních situacích dostačující, řeč je gramaticky správná. Domněnka koresponduje s Lečbychem (2012), který hodnotí klasifikaci kriticky a poukazuje na fakt, že je v období dospělosti důležitá spíše formálně např. pro čerpání sociálních dávek. Výzkum tedy také potvrdil, že spíše než znalost diagnózy je v případě individuálně poskytované sociální služby důležitější celkový náhled na stav dovedností a znalostí jedince s mentálním postižením. To konec konců potvrzuje Matoušek (2005).

Zajímavé je podrobit srovnání osvojovaných dovedností a znalostí plynoucích z internetového rádia s klíčovými kompetencemi⁶⁶, se kterými se setkávají žáci se středně těžkým mentálním postižením prostřednictvím osnov stanovených v Rámcovém vzdělávacím programu Základní školy speciální. To v zásadě odpovídá charakteristice výzkumného vzorku. Dojde-li k přímé konfrontaci, můžeme hledat výraznou shodu. Kompetence k učení odpovídají až na výjimku, která je dána absencí zpracované tematiky („*používá učebnice, učební materiály a učební pomůcky*“). Kompetence k řešení problémů se také prakticky užívají (jediná výjimka – „*vnímá problémové situace a řeší je s pomocí naučených stereotypů i získaných zkušeností*“). Kompetence komunikativní lze zcela pokládat za uplatitelné. V kompetencích sociálních a personálních je opět jediná výjimka – „*uvědomuje si nebezpečí možného psychického i fyzického zneužívání vlastní osoby*“. Kompetence občanské nejsou pro rádio okrajové v případě, kdy jsou zpracovávány jako téma např. prostřednictvím reflektující zprávy. Kompetence pracovní odpovídají, když nepočítáme ty, které se věnují hygienickým a bezpečnostním zásadám (blízké až běžnému pracovnímu procesu). Při podobném srovnání s klíčovými kompetencemi stanovenými Rámcovým vzdělávacím programem pro základní vzdělávání upravující vzdělávání žáků s lehkým mentálním postižením již narážíme na limity respondentů. Uplatnitelných je výrazně méně klíčových kompetencí. Lze tedy konstatovat, že proces rádia zprostředkoval možnost utvářet a rozvíjet obecné dovednosti na úrovni klíčových kompetencí základního vzdělávání žáků se středně těžkým mentálním postižením.

Po provedení výzkumného šetření a naplnění výzkumných cílů lze na závěr zformulovat hypotézu: „*Pravidelná účast a zapojení dospělého člověka s mentálním postižením do zájmové a edukační aktivity přípravy a realizace vysílání internetového rádia přispívá k získávání a rozvoji jeho základních funkčních dovedností a znalostí, sociálních, občanských a právních dovedností a podporuje jeho seberealizaci a sociální začleňování.*“ Její potvrzení může být náplní dalšího výzkumného bádání současně s vyslovením nových výzkumných cílů. Při zachování základních parametrů internetového rádia (pravidelná účast na tvorbě v dlouhodobě zastávaných rolích, pořadech) a početnějšího vzorku respondentů (s lehkým až středně těžkým mentálním postižením) může dojít k ověření nástroje internetového rádia.

⁶⁶ Viz. Příloha A, B.

ZÁVĚR

Teoretická část přispívá k ucelenému náhledu na možnosti pomoci, podpory a rozvoje jedince s mentálním postižením. Obecným cílem je vybavit ho dovednostmi a znalostmi pro soběstačný život. U sledované skupiny osob se zdravotním postižením údaje potvrzují intenzivní přístup v průběhu celého života.

Diplomová práce přináší návrh internetového rádia, který je ověřený v přímé práci s osobami s mentálním postižením. Došlo k naplnění výzkumné cíle - *Provést technický návrh a navrhnout základní podobu internetového rádia „Rádio Radiátor“ jako zájmového a edukačního nástroje pro skupinu dospělých jedinců s mentálním postižením a ověřit fungování navržené podoby v praxi.* Výchozí nastavení rádia Radiátor se ukázalo jako dostatečné. Základní role (redaktor, moderátor, zvukař, vedoucí, podpůrná) a pořady (zprávy, sport, kultura, pranostiky) poskytují možnost zahrnout přístup v rovině zájmové a edukační. S ohledem na zájmovou činnost lze vytvářet různé pořady podle přání a potřeb jedince. Roste tak motivace. Edukace znamená osvojování a upevňování dovedností a znalostí. Ty odpovídají základním funkčním dovednostem a znalostem (včetně základů trivia), sociálním, občanským, právním dovednostem. Proces vzniku internetového rádia a příprav vysílání umožňuje zapojení osob s lehkým i středně těžkým stupněm mentálního postižení.

Došlo k naplnění i druhého výzkumného cíle - *Ověřit a analyzovat vliv účasti na jednotlivých aktivitách a činnostech internetového rádia Rádio Radiátor na získávání, rozvoj nebo zlepšování funkčních, sociálních, občanských a právních dovedností a znalostí, seberealizaci, edukaci a sociální začleňování dospělých jedinců s mentálním postižením.* Výzkum potvrdil vliv na své účastníky. Zapojení do procesu tvorby prostřednictvím rolí a pořadů znamená seberealizaci. Stává se základním předpokladem pro postupné zlepšování v dovednostech a znalostech.

V okruhu základních funkčních dovedností a znalostí došlo ke zlepšení v:

1. komunikaci s okolím,
2. čtení, psaní,
3. práci s časem,
4. PC gramotnosti.

V okruhu sociálních, občanských a právních dovedností se zlepšilo:

1. vystupování a interakce,
2. sebepojetí, sebekontrola,
3. informování, rozhodování a prosazování,
4. kontakty a spolupráce,
5. aktivity, využití volného času.

V případě, že chceme ovlivnit oblasti – manipulace a hospodaření s penězi; pohyb, orientace a doprava; chození na nákupy, obstarávání si zboží a služeb; intimní vztahy; osobní údaje; úřady, instituce a vybavenost – musíme volit jiný nástroj nebo aktivitu než je internetové rádio.

Sociálního začleňování lze dosahovat přímo (kontakt se sociálním prostředím) nebo nepřímo (vybavit účastníka potřebnými dovednostmi pro samostatný pohyb ve společnosti).

Na základě zjištěných výsledků došlo k vyslovení hypotézy: *„Pravidelná účast a zapojení dospělého člověka s mentálním postižením do zájmové a edukační aktivity přípravy a realizace vysílání internetového rádia přispívá k získávání a rozvoji jeho základních funkčních dovedností a znalostí, sociálních, občanských a právních dovedností a podporuje jeho seberealizaci a sociální začleňování.“* Lze ji považovat za možné východisko v případě pokračujícího výzkumu.

Provoz internetového rádia se osvědčil a lze ho doporučit jako nástroj zájmově, edukačně a integračně vhodný. Poznatky diplomové práce jsou uplatnitelné při vzniku podobného projektu. Stejně tak jsou uplatnitelné pouze části v případě, kdy bude subjekt omezen místními, časovými nebo personálními podmínkami. Důležitý je rozměr seberealizace, rozvoje a sociálního začleňování ve prospěch účastníka projektu.

Diplomová práce dokázala propojit dva rozdílné obory - psychopedii nebo obecně život osob s mentálním postižením a média. Dalo by se říci, že se podařilo převést teoreticky zaměřenou mediální výchovu do praktické podoby. Do té doby měli respondenti povědomí pouze o finálním „produktu“ médií např. poslechem rozhlasu, sledováním televize. Prostřednictvím projektu získali osobní zkušenost, jakou mají jako redaktoři „moc“ ovlivňovat podobu sdělení. Respektive, jakou mají zodpovědnost za objektivní sdělení.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Seznam použitých českých zdrojů

BARTOŇOVÁ, M., BAZALOVÁ, B., PIPEKOVÁ, J. *Psychopedie: texty k distančnímu vzdělávání*. Brno: Paido, 2007. ISBN 978-80-7315-161-4.

GILES, D. *Psychologie médií*. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-3921-2.

JANKOVSKÝ, J. *Ucelená rehabilitace dětí s tělesným a kombinovaným postižením*. Praha: Triton, 2001. ISBN 80-7254-192-7.

JESENSKÝ, J. *Uvedení do rehabilitace zdravotně postižených*. Praha: Karolinum, 1995. ISBN 80-7066-941-1.

JIRÁK, J. *Média a společnost*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-697-7.

JIRKŮ, Z., DRAHOTA J. Tři poznámky Jiřího Drahoty. *Můžeš*. 2013, roč. 15, č. 4, s. 11-13. ISSN 1213-8908.

LEČBYCH, M. Modely mentální retardace. *Psychologie dnes*. 2005, roč. 11, č. 6, s. 33-34. ISSN 1212-9607.

MATOUŠEK, O., KOLÁČKOVÁ, J., KODYMOVÁ, P. *Sociální práce v praxi*. Praha: Portál, 2010, ISBN 978-80-7367-818-0.

MCLUHAN, M. *Jak rozumět médiím*. Praha: Mladá Fronta, 2011. ISBN 978-80-204-2409-9.

MŠMT. *Národní program rozvoje vzdělávání v České republice – Bílá kniha*. Praha: Tauris, 2001. ISBN 80-211-0372-8.

PETRUSEK, M. *Velký sociologický slovník*. Praha: Karolinum, 1996. ISBN 80-7184-310-5.

PIPEKOVÁ, J. *Osoby s mentálním postižením ve světle současných edukativních trendů*. Brno: MSD, 2006, ISBN 80-86633-40-3.

PIPEKOVÁ, J. a kol. *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. Brno: Paido, 2006. ISBN 80-7315-120-0.

ŘÍČAN, P. *Cesta životem*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-829-5.

ŠIŠKA, J. *Jak využívat sdělovací prostředky*. Praha: SPMP Modrý klíč, 2004. ISBN 80-902494-8-5.

ŠTARKOVÁ, P. Nepřijetí rodiči může být horší než zdravotní handicap. *Sociální služby*. 2011, roč. 13, č. 11, s. 30. ISSN 1803-7348.

ŠVARCOVÁ, I. *Mentální retardace: vzdělávání, výchova, sociální péče*. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7367-060-7.

VÁGNEROVÁ, M., HADJ-MOUSSOVÁ, Z., ŠTECH, S. *Psychologie handicapu*. Praha: Karolinum, 2000. ISBN 80-7184-929-4.

VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-802-3.

VALENTA, M., MICHALÍK, J., LEČBYCH, M. a kol. *Mentální postižení v pedagogickém, psychologickém a sociálně-právním kontextu*. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-3829-1.

VERNER, P. *Zpravodajství a publicistika*. Praha: UJAK, 2007. ISBN 978-80-86723-37-2.

VÍTKOVÁ, M. a kol. *Integrativní speciální pedagogika*. Brno: Paido, 2004. ISBN 80-7315-071-9.

Seznam použitých zahraničních zdrojů

COULSHED, V., ORME J. *Social work practice: an introduction*. New York: Palgrave, 1998. ISBN 0-333-69347-7.

ADAMS, R., CAMPLING, J. *Quality social work*. London: Macmillan, 1998. ISBN 0-333-63693-7.

ADAMS, R., DOMINELLI, L., PAYNE, M. *Practising social work in a komplex world*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2009. ISBN 978-0-230-21864-2.

Seznam použitých internetových zdrojů

CRDM. Úmluva o právech dítěte. [online]. © 1999 - 2013 [cit. 2013-01-01]. Dostupné z: <http://www.crdm.cz/publikace/umluva/umluva.htm>

Domov sv. Anežky. *3P – Profil Potřebné Podpory*. [online]. © 2013 [cit. 2013-01-10]. Dostupné z: <http://www.anezka-tyn.cz/file.php?nid=3654&oid=1359135>

Domov sv. Anežky. *Základní prohlášení organizace*. [online]. © 2013 [cit. 2013-01-10]. Dostupné z: <http://www.anezka-tyn.cz/index.php?nid=3654&lid=cs&oid=455537>

JIRÁK, Jan, KÖPPLOVÁ Barbara. *Média a jejich role ve společnosti* [online]. [cit. 2013-01-03]. Dostupný z: <http://www.rvp.cz/clanek/282/555>

MPSV. Standardy kvality sociálních služeb – Výkladový sborník pro poskytovatele. [online]. © 2008 [cit. 2013-01-01]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/5966/4_vykladovy_sbornik.pdf

NIDV. *Aktivační centra*. [online]. © 2006 [cit. 2012-12-29]. Dostupné z: <http://www.nidv.cz/cs/projekty/projekty-esf/aktivacni-centra/podrobne-o-projektu.ep/?PHPSESSID=d825d5fc38feef5a9803bdf0c4c6c693>

VÚP. *Mediální technologie* [online]. c.2006 [cit. 2013-01-11]. Dostupné z: <http://www.rvp.cz/clanek/282/546>

VÚP. *Rámcový vzdělávací program pro obor vzdělání základní škola speciální*. [online]. © 2010 [cit. 2012-12-27]. Dostupné z: http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2009/12/RVP-ZSS_kor-final.pdf

VÚP. *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání – příloha upravující vzdělávání žáků s lehkým mentálním postižením*. [online]. © 2010 [cit. 2012-12-26]. Dostupné z: <http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2009/12/rvpzv-lmp.pdf>

Seznam ostatních zdrojů

ŠESTÁK, J. *Identifikace handicapu jedince s mentálním postižením v období adolescence a časně dospělosti sociálním pracovníkem*. České Budějovice, 2009. Disertační práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Fakulta zdravotně sociální, Vedoucí disertační práce: Jana Šemberová. Dostupné z: http://theses.cz/id/wfa1g3/downloadPraceContent_adiplno_16221

Vyhláška č. 72 ze dne 9. února 2005, o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních. In: *Sbírka zákonů*. 2005, částka 20. Dostupné z http://www.sagit.cz/pages/uztxt.asp?tema_id=387&cd=124&typ=r&refresh=yes&det=&levelid=519598&datumakt=17.2.2005&full=y

Vyhláška č. 73 ze dne 9. února 2005, o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných. In: *Sbírka zákonů*. 2005, částka 20. Dostupné z http://www.sagit.cz/pages/uztxt.asp?tema_id=387&cd=124&typ=r&refresh=yes&det=&levelid=515324&datumakt=17.2.2005&full=y

Vyhláška č. 505 ze dne 15. listopadu 2006, kterou se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách. In: *Sbírka zákonů*. 2006, částka 164. Dostupné z <http://www.sagit.cz/pages/sbirkatxt.asp?zdroj=sb06505&cd=76&typ=r>

Zákon č. 108 ze dne 14. března 2006, o sociálních službách. In: *Sbírka zákonů*. 2006, částka 37. Dostupné z <http://www.sagit.cz/pages/sbirkatxt.asp?cd=76&typ=r&zdroj=sb06108>

Zákon č. 121 ze dne 7. dubna 2000, o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon). In: *Sbírka zákonů*. 2000, částka 36. Dostupné z <http://www.sagit.cz/pages/sbirkatxt.asp?zdroj=sb00121&cd=76&typ=r>

Zákon č. 561 ze dne 24. září 2004, o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon). In: *Sbírka zákonů*. 2004, částka 190. Dostupné z <http://www.sagit.cz/pages/sbirkatxt.asp?zdroj=sb04561&cd=3&typ=r>

SEZNAM OBRÁZKŮ, GRAFŮ a TABULEK

Seznam obrázků

Obrázek 1: Návrhy loga Rádia Radiátor	47
---	----

Seznam grafů

Graf 1: Výchozí, konečný stav v oblastech A., C. a indexu podpory – František B..	63
Graf 2: Výchozí, konečný stav v oblastech A., C. a indexu podpory – Hana Ť.....	65
Graf 3: Výchozí, konečný stav v oblastech A., C. a indexu podpory – Jiří Š..	67
Graf 4: Výchozí, konečný stav v oblastech A., C. a indexu podpory – Jitka K.....	69
Graf 5: Výchozí, konečný stav v oblastech A., C. a indexu podpory – Marcela B..	71
Graf 6: Výchozí, konečný stav v oblastech A., C. a indexu podpory – Tomáš J.....	73
Graf 7: Výchozí a konečný stav v oblastech A., C. a indexu podpory – Robert V..	75

Seznam tabulek

Tabulka 1: Základní charakteristika respondentů.....	40
Tabulka 2: Výzkumný vzorek podle pohlaví, věku, diagnózy, zařazení	41
Tabulka 3: Programové schéma stanovené v procesu příprav na vysílání.....	44
Tabulka 4: Pracovní náplně jednotlivých rolí.....	45
Tabulka 5: Možnosti uplatnění při správě komunikačních kanálů.....	46
Tabulka 6: Obsazování rolí na základě osobnostních předpokladů	46
Tabulka 7: Dovednosti plynoucí z procesu tvorby pořadu zprávy.....	49
Tabulka 8: Dovednosti plynoucí z procesu tvorby pořadu sport	50
Tabulka 9: Dovednosti plynoucí z procesu tvorby pořadu počasí.....	51
Tabulka 10: Dovednosti plynoucí z procesu tvorby pořadu reportáže	52

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha A – Klíčové kompetence vymezené RVP ZSS	I
Příloha B – Klíčové kompetence vymezené RVP ZV-LMP	IV
Příloha C – Deklarace práv mentálně postižených osob (OSN).....	VII
Příloha D – 3P – Profil potřebné podpory	VIII

PŘÍLOHY

Příloha A – Klíčové kompetence vymezené RVP – ZSS

Kompetence k učení

Na konci základního vzdělávání žák se středně těžkým mentálním postižením:

- ovládá základy čtení, psaní a počítání a využívá je ke svému vzdělávání,
- používá učebnice, učební materiály a učební pomůcky,
- dodržuje návykové stereotypy učení, snaží se o koncentraci na učení,
- chápe pochvalu jako motivaci k dalšímu učení, má zájem o získávání nových poznatků,
- používá termíny, znaky a symboly ve spojení s konkrétními situacemi každodenního života,
- ovládá elementární způsoby práce s počítačem,
- uplatňuje získané zkušenosti v praktických situacích.

Kompetence k řešení problémů

Na konci základního vzdělávání žák se středně těžkým mentálním postižením:

- překonává problémy přiměřeně ke svým možnostem,
- řeší známé a opakující se situace na základě nápodoby a vlastních zkušeností,
- vnímá problémové situace a řeší je s pomocí naučených stereotypů i získaných zkušeností,
- nenechá se při řešení problému odradit nezdarem,
- ví, na koho se může obrátit o pomoc při řešení problémů.

Kompetence komunikativní

Na konci základního vzdělávání žák se středně těžkým mentálním postižením:

- komunikuje s druhými lidmi přiměřeně svým schopnostem,
- rozumí sdělení a reaguje na ně podle svých možností,
- vyjadřuje své pocity, prožitky a nálady vhodným způsobem,
- chápe jednoduché, běžně užívané texty, záznamy a obrazové materiály,
- zvládá jednoduchou formu písemné komunikace,
- vyjadřuje své názory a postoje, vhodnou formou obhajuje svůj názor,
- využívá pro komunikaci běžné informační a komunikační prostředky,

- využívá získané komunikační dovednosti k vytváření vztahů potřebných ke společenské integraci.

Kompetence sociální a personální

Na konci základního vzdělávání žák se středně těžkým mentálním postižením:

- má základní představu o vztazích mezi lidmi,
- orientuje se v prostředí, ve kterém žije,
- podílí se na jednoduchých sociálních aktivitách,
- uplatňuje základní návyky společenského chování,
- navazuje a udržuje vztahy s vrstevníky, respektuje druhé lidi,
- rozpoznává nevhodné a rizikové chování, je seznámen s jeho možnými důsledky,
- uvědomuje si nebezpečí možného psychického i fyzického zneužívání vlastní osoby,
- prokazuje získanou sebedůvěru při vystupování v neznámém prostředí.

Kompetence občanské

Na konci základního vzdělávání žák se středně těžkým mentálním postižením:

- využívá osvojené návyky a dovednosti k zapojení se do společnosti,
- má povědomí o základních právech a povinnostech občanů,
- dodržuje základní společenské normy a pravidla soužití,
- chrání své zdraví, dodržuje naučené stereotypy chování zdravého životního stylu a ochrany životního prostředí,
- dokáže se chovat v krizových situacích i v situacích ohrožujících život a zdraví člověka podle pokynů kompetentních osob.

Kompetence pracovní

Na konci základního vzdělávání žák se středně těžkým mentálním postižením:

- má osvojené hygienické návyky, zvládá sebeobsluhu podle svých možností,
- zvládá základní pracovní dovednosti, operace a postupy při jednoduchých pracovních činnostech,
- pracuje podle naučeného pracovního postupu, podle instrukcí plní zadané jednoduché úkoly,

- soustředí se na pracovní výkon a je schopen vytrvat při jeho plnění,
- respektuje pravidla práce v týmu a svými pracovními činnostmi ovlivňuje kvalitu společné práce,
- přijímá posouzení výsledků své práce,
- dodržuje zásady bezpečnosti, ochrany zdraví, hygieny práce a ochrany životního prostředí při pracovních činnostech podle naučených stereotypů.

Příloha B – Klíčové kompetence vymezené RVP ZV-LMP

Kompetence k učení

Na konci základního vzdělávání žák s lehkým mentálním postižením:

- využívá vhodné naučené metody, strategie učení včetně mnemotechnických pomůcek a jiné pomocné techniky,
- pracuje s učebnicemi, učebními materiály a učebními pomůckami,
- poznává vlastní pokroky a uvědomuje si problémy, které mu brání v učení,
- používá základní pojmy z různých vzdělávacích oblastí,
- dokáže vyhledávat a využívat informace v praktickém životě,
- chápe obecně používané termíny, znaky a symboly,
- uvědomuje si význam vzdělání v kontextu s pracovním uplatněním.

Kompetence k řešení problémů

Na konci základního vzdělávání žák s lehkým mentálním postižením:

- vnímá problémové situace, rozpozná problémy a hledá nejvhodnější způsob řešení,
- řeší samostatně běžné životní situace a přiměřeně ke svým možnostem překonává životní překážky,
- přijímá důsledky svých rozhodnutí,
- nenechá se při řešení problému odradit nezdarem,
- dokáže popsat problém a svěřit se s ním, při řešení složitějších problémů požádá o radu a řídí se jí,
- dokáže přivolat pomoc v případě ohrožení vlastní nebo jiné osoby.

Kompetence komunikativní

Na konci základního vzdělávání žák s lehkým mentálním postižením:

- vyjadřuje se srozumitelně v ústním projevu a umí vést dialog,
- rozumí obsahu sdělení a přiměřeně na něj reaguje,
- využívá tištěné informace k rozvoji vlastních vědomostí, rozumí běžně užívaným textům, záznamům a obrazovým materiálům,
- zvládá jednoduchou formu písemné komunikace,
- vyjadřuje své názory a postoje a umí vhodnou formou obhájit svůj názor,

- využívá pro komunikaci běžné informační a komunikační prostředky,
- využívá získané komunikativní dovednosti k vytváření vztahů potřebných k plnohodnotnému soužití a kvalitní spolupráci s ostatními lidmi.

Kompetence sociální a personální

Na konci základního vzdělávání žák s lehkým mentálním postižením:

- posiluje své sebevědomí na základě poznání a pochopení vlastní osoby,
- má povědomí o základních mravních hodnotách v rodině i ve společnosti,
- respektuje pravidla práce v týmu a svými pracovními činnostmi ovlivňuje kvalitu společné práce,
- rozpoznává nevhodné a rizikové chování, uvědomuje si jeho možné důsledky,
- navazuje a udržuje vztahy s vrstevníky, respektuje druhé lidi a snaží se upevňovat dobré mezilidské vztahy,
- posiluje sociální chování a sebeovládání, je vnímavý k potřebám starých, nemocných a postižených lidí,
- uvědomuje si nebezpečí možného psychického i fyzického zneužívání vlastní osoby.

Kompetence občanské

Na konci základního vzdělávání žák s lehkým mentálním postižením:

- zná základní práva a povinnosti občanů, respektuje společenské normy a pravidla soužití,
- zvládá běžnou komunikaci s úřady,
- chápe nebezpečí rasizmu a xenofobie,
- chrání své zdraví, uvědomuje si význam zdravého životního stylu, podílí se na ochraně životního prostředí,
- dokáže se chovat v krizových situacích i v situacích ohrožujících život a zdraví člověka podle pokynů kompetentních osob a uplatnit osvojené dovednosti a postupy.

Kompetence pracovní

Na konci základního vzdělávání žák s lehkým mentálním postižením:

- zvládá základní pracovní dovednosti, operace a postupy, rozšiřuje své komunikační schopnosti při kolektivní práci,

- má vytvořen pozitivní vztah k manuálním činnostem,
- dodržuje zásady bezpečnosti, ochrany zdraví, hygieny práce, ochrany životního prostředí a společenských hodnot a uplatňuje je při pracovních činnostech,
- pracuje podle daného pracovního postupu, návodu, náčrtu a orientuje se v jednoduché technické dokumentaci,
- je schopen pracovní výdrže, koncentrace na pracovní výkon a jeho dokončení,
- reálně posoudí výsledek své práce i práce ostatních,
- má konkrétní představu o pracovních činnostech běžných profesí,
- využívá získané znalosti a zkušenosti a vytváří si představu o možnostech svého budoucího pracovního uplatnění.

Příloha C – Deklarace práv mentálně postižených osob (OSN)

1. Mentálně postižený má mít v nejvyšší možné míře stejná práva jako ostatní lidské bytosti.
2. Mentálně postižený má právo na zdravotní péči a vhodnou fyzikální terapii, jakož i na takovou výchovu, readaptaci a vedení, které mu umožní rozvinout v maximální možné míře jeho možnosti a schopnosti.
3. Mentálně postižený má právo na ekonomické zabezpečení a slušnou životní úroveň. Má plné právo podle svých možností produktivně pracovat nebo se zabývat jinou užitečnou činností.
4. Pokud je to možné, má mentálně postižený žít v kruhu své vlastní rodiny nebo v rodině opatrovníka a účastnit se různých forem společenského života. Proto má být rodině, ve které žije, poskytována pomoc. Je-li jeho umístění do specializovaného zařízení potřebné, mají být prostředí a podmínky života v něm tak blízké normálním podmínkám života, jak je to jen možné.
5. Mentálně postižený má právo na kvalifikovaného opatrovníka, pokud to vyžaduje ochrana jeho dobra a zájmů.
6. Mentálně postižený má právo na ochranu před jakýmkoli vykořisťováním, zneužíváním nebo ponižujícím zacházením. Je-li předmětem soudního stíhání, má mít právo na zákonný proces s plným uznáním svého stupně odpovědnosti, který vyplývá z jeho mentálního stavu.
7. Jestliže někteří postižení nejsou schopni účinně využívat souhrnu svých práv v důsledku hloubky svého postižení a jestliže se ukáže potřeba omezit tato práva buď částečně, nebo úplně, pak musí postup používaný za účelem omezení nebo zrušení těchto práv chránit postiženého zákonně proti jakékoli formě zneužití. Tento postup by měl být založen na hodnocení kvalifikovaných znalců, kteří by posoudili sociální způsobilost postiženého. Omezení nebo zrušení práv má být podrobena periodickým revizím a musí být odvolatelné u vyšších institucí.

Příloha D – 3P - Profil potřebné podpory

3P – PROFIL POTŘEBNÉ PODPORY

Nástroj sociálního pracovníka pro sestavení profilu potřebné podpory
uživatelů sociální služby s lehkým a středně těžkým mentálním postižením

Uživatel služby			
Jméno:	Příjmení:	Adresa:	Období sestavení profilu:
Rok narození:	Věk:	Pohlaví:	Kontakt :
Další důležité údaje o uživateli služby:			
Osoby nebo organizace poskytující uživateli základní podporu a služby:			
Jméno:	Vztah:	Kontakt:	
Další relevantní údaje o uživateli může poskytnout:			
Jméno:	Vztah:	Poznámka :	
Údaje o sociálním pracovníkovi, který sestavuje profil			
Jméno a příjmení:	Organizace:	Funkce :	Telefon:
	Adresa:	Email:	Podpis:
Spolupracovali:			
Jméno a příjmení:	Organizace:	Funkce:	Kontakt:

Část A. Základní funkční dovednosti a znalosti	četnost					časový rozsah denní podpory					typ podpory					řádkové skóre
	0	1	2	3	4	0	1	2	3	4	0	1	2	3	4	
1. Komunikace s okolím	0	1	2	3	4	0	1	2	3	4	0	1	2	3	4	
Schopnost srozumitelně a smysluplně komunikovat s okolím (slovní, písemná, verbální), sdělit informaci, názor, potřebu, odpovědět na dotaz, vznést dotaz. Pochopení významu a obsahu přijímaných a sdělovaných zpráv a informací.	Charakteristika - upřesnění:															
2. Čtení, psaní	0	1	2	3	4	0	1	2	3	4	0	1	2	3	4	
Přečtení a porozumění obsahu textu (nápis, instrukce, dopis, výřev), sestavení jednoduchého písemného textu (dopis, seznam, odpověď atd.), vyplnění slotůvky, jednoduchého dotazníku, formuláře.	Charakteristika - upřesnění:															
3. Počty, barvy, tvary	0	1	2	3	4	0	1	2	3	4	0	1	2	3	4	
Rozpoznávání potřebných čísel (MHD, telefonní číslo, cena apod.), matematická a prostorová představitivost (hodnot-málo, těžký - lehký, nahoru-dolů), spočítání položek, předměří, počítání ceny, rozpoznání barev a tvarů (např. semafor).	Charakteristika - upřesnění:															
4. Práce s časem	0	1	2	3	4	0	1	2	3	4	0	1	2	3	4	
Znalost hodin, rozlišení denní doby, dodržování denního a nočního režimu, plánování a uspořádání osobních aktivit během dne a během týdne, použití hodinak a budíku, odhad času na určitou činnost, schopnost dostavit se v určitý čas na určité místo (využití dopravy), dny v týdnu, měsíce, rok.	Charakteristika - upřesnění:															
5. Telefonování, PC gramotnost	0	1	2	3	4	0	1	2	3	4	0	1	2	3	4	
Schopnost použití telefonu, vytočení čísla, volání a ukončení hovoru, posílání sms zprávy, její vyzvednutí a přečtení. Základní obsluha počítače, počítačových aplikací (email, word) využití internetu, vytisknutí stránky.	Charakteristika - upřesnění:															
6. Manipulace a hospodař. s penězi	0	1	2	3	4	0	1	2	3	4	0	1	2	3	4	
Porozumění a rozpoznání hodnoty peněz, rozlišení vzhledu bankovek a mincí, rozpoznání české a cizí měny, manipulace s penězi, jejich ukládání. Placení v hotovosti, kartou, zaplacení slotůvky. Znalost cen, schopnost sestavit si rozpočet hospodaření, plánování výdajů, schopnost tvořit finanční rezervu, reakce na finanční nouzi.	Charakteristika - upřesnění:															
7. Pohyb, orientace a doprava	0	1	2	3	4	0	1	2	3	4	0	1	2	3	4	
Schopnost fyzicky a bezpečně se dostat na stanované místo, využívání zavazadel, bezpečně využití kola, orientace v okolí bydliště, zaměstnání, v sídlech institucí, nebo schopnost je najít, využití dopravních prostředků a orientace v jízdních řádech, nástup, výstup na správné zastávce, přestup, zakoupení jízdenky, použití průkazky ZTP, pohyb v dopravním prostředku.	Charakteristika - upřesnění:															
8. Chození na nákupy, obstarání si zboží a služeb	0	1	2	3	4	0	1	2	3	4	0	1	2	3	4	
Schopnost realizovat drobné každodenní nákupy, návštěva restaurace, návštěva obchodního domu, nákup oblečení ve správné velikosti, sjednání prací v domácnosti, posílání dopisů, balíčků, vyzvednutí dopisů nebo balíků na poště	Charakteristika - upřesnění:															
Celkové skóre																

Část B. Sebeobsluha a soběstačnost v domácnosti	četnost					časový rozsah denní podpory					typ podpory					řádkové skóre
	0	1	2	3	4	0	1	2	3	4	0	1	2	3	4	
1. WC a osobní hygiena	0	1	2	3	4	0	1	2	3	4	0	1	2	3	4	
Plánované použití WC včetně očištění, mytí těla, provedení celkové hygieny včetně vlasů, použití šampu, pravidelné čištění zubů, česání vlasů, holení, čištění a stříhání nehtů, odhad potřeby se umýt.	Charakteristika - upřesnění:															
2. Oblékání, péče o oblečení	0	1	2	3	4	0	1	2	3	4	0	1	2	3	4	
Přiměřený výběr obuvi a oblečení ve vztahu k počasí a události, oblékání jednotlivých kusů, pravá a levá bota, zavazání šňůrek. Trídění prádla na čisté a špinavé, rozpomenutí zmáčknutí a potkození, ukládání prádla na vyhrazené místo, přitáhnout si knoflík, převrátit oblečení v ruce, sušení prádla, zahálení, obsluha pračky. Čistota a úprava zavazátek.	Charakteristika - upřesnění:															
3. Příprava a příjem stravy	0	1	2	3	4	0	1	2	3	4	0	1	2	3	4	
Vhodné uložení potravin, rozpomenutí skladování a protileho jídla. Schopnost naplnit a přípravu jednoduché stravy a nápoje (umídané, svačina, večere), ukrojit a namazat chleba, uvařit čaj, kávu. Dlouhodobé plánování jídelníčku a potřeby surovin. Příprava jídla s malým počtem surovin, zpracování a dávkování surovin a přísad. Schopnost vhodné a bezpečné konzumace stravy a nápojů, čistota, přiměřenou rychlost, v přiměřeném množství a ve vhodné dobu.	Charakteristika - upřesnění:															
4. Obsluha a manipulace	0	1	2	3	4	0	1	2	3	4	0	1	2	3	4	
Zapnutí, vypnutí běžných domácích spotřebičů, například rozhlasu, televize, ledničky, varné konvice, mikrovlnné trouby, rozlišení kohoutků a vypínačů a manipulace s nimi, zamýkání a odemykání dveří, ovládání klik, otvračáků a zavíracích mechanismů u oken, obsluha topení.	Charakteristika - upřesnění:															
5. Uklid v domácnosti	0	1	2	3	4	0	1	2	3	4	0	1	2	3	4	
Uvědomění si a předcházení nepořádku, umytí, utření a uklidí nádob, utřít prach, setřít podlahu, vyzvednout odpadky, vyfouknout, zamést, umýt vanu, umyvadlo, toaletu, použití uklidivých prostředků, výměna látkovin, upravenost lůžka, pravidelnost uklidí, schopnost vhodné využít uklidivé čisticí prostředky.	Charakteristika - upřesnění:															
6. Mobilita v domácnosti	0	1	2	3	4	0	1	2	3	4	0	1	2	3	4	
Vstávání, přesuny v domácnosti, přemístění předmětů, orientace v domácnosti, pohyb v rámci domu, využití výtahu, opuštění domácnosti, opětovný návrat do domácnosti, schopnost reagovat na zavonění, návštěvu.	Charakteristika - upřesnění:															
7. Chod domácnosti	0	1	2	3	4	0	1	2	3	4	0	1	2	3	4	
Schopnost rozpoznat, co je třeba doplnit, v jakém množství a kde, schopnost zajistit platbu za energie a nájem, schopnost sbalit potřebné věci při odchodu s sebou (doklady, peníze, svačina, taška, deštník, seznam atd.), vyzvednutí pošty, drobné opravy v domácnosti nebo jejich zajistění.	Charakteristika - upřesnění:															
8. Zabezpečení	0	1	2	3	4	0	1	2	3	4	0	1	2	3	4	
Schopnost zabezpečit domácnost proti cizím osobám proti požáru, potopě apod., schopnost přivolat si pomoc, rozpoznat nebezpečí a zorientovat se v nebezpečné situaci. Bezpečná manipulace s nářadím (panáček, doklady, telefon), bezpečné opuštění bytu (zamčení, vypnutí elektrospotřebičů, zavření oken, klíč, voda, oheň, cigareta) nebo pracoviště.	Charakteristika - upřesnění:															
Celkové skóre																

Část C. Sociální, občanské a právní dovednosti	četnost					časový rozsah denní podpory					typ podpory					řádkové skóre
	0	1	2	3	4	0	1	2	3	4	0	1	2	3	4	
1. Vystupování a interakce Společansky přijatelné vystupování, přiměřené chování a konvence v kontaktu s lidmi, adekvátní verbální projev a reakce, podání ruky, rozlícení výkřiků, tykáni. Zahájení rozhovoru, pozdrav, podání ruky, představení se, respektování intimní zóny, identifikace a pamatování si osob podle jména a tváře, běžná témata rozhovoru, udržení pozornosti.	Charakteristika - upřesnění:															
2. Sebepojetí, sebekontrola Odhad vlastních schopností a možností, mít k sobě pozitivní vztah, přijímat se, předvídat důsledky svého jednání a chování, riziko užívání návykových látek, dochvilnost, plnění daných slibů, lež a vyzývání, adekvátní reakce na kritiku, pochvalu, zvládnutí nezdaru. Realnost posouzení vlastního právního postavení (dlhky, správní řízení, zbarvení způsobilosti, vyživovací povinnost, vyživovaní, rodič atd.).	Charakteristika - upřesnění:															
3. Informování, rozhodování a prosazení Schopnost získávat informace a rozhodovat se na jejich základě, dávat informovaní souhlas, schopnost vybrat si mezi možnostmi. Schopnost prosadit se v rozhovoru se svým názorem a potřebami, vyjednávání, vyjednatí dovolení, jednání s úředníky, změna termínů, odmítnutí zadaných úkolů.	Charakteristika - upřesnění:															
4. Kontakty a spolupráce Schopnost navazovat kontakty, udržet je, kontakt s přáteli, řešení mezilidských konfliktů a sporů. Přizpůsobení se odlišným podmínkám, přizpůsobení skupině, práce ve skupině a ve spolupráci, hraní role, pomáhání druhým, slabším, tolerance, rozpoznání příkoti pachané na druhých, i na sobě, atd.	Charakteristika - upřesnění:															
5. Intimní vztahy Představa o vztahu s blízkou osobou, její realizace, hluboké přátelství a jeho hodnoty, láska, tělesný kontakt s blízkou osobou, rovnováha mezi citovým a tělesným vztahem.	Charakteristika - upřesnění:															
6. Aktivita, využití volného času Schopnost naplánovat a realizovat volnočasové a sociální aktivity, motivace k nim, zapojení se do sociálních aktivit odpovídajících věku, účast na společenských a volnočasových aktivitách, pohyb ve větším počtu lidí.	Charakteristika - upřesnění:															
7. Osobní údaje Znalost osobních údajů (věk, rodné číslo, datum narození, bydliště, vzdělání, omezení k právním úkonům) a schopnost jejich sdělení a ochrany.	Charakteristika - upřesnění:															
8. Úřady, instituce a vybavenost Obamětenost s běžnými úřady, občanské průkazy, pasy, volba správního úřadu (SSP, zaměstnání, zdravotní péče), volba lékaře, používání systému třídění a ordinančních hodin. Využití bankomatu, nádraka, pošty. Povinnosti vůči ÚP, zaměstnavateli, úřadu, institucím soc.zábepečení, finančnímu úřadu, policii, znalost způsobu podávání a vyřizování stížností, jak a komu si stěžovat.	Charakteristika - upřesnění:															
Celkové skóre																

Část D. Zaměstnání, pracovní činnost	četnost					časový rozsah denní podpory					typ podpory					řádkové skóre
	0	1	2	3	4	0	1	2	3	4	0	1	2	3	4	
1. Motivace k práci Porozumění významu práce, výhodám a nevýhodám chování do práce, co znamená pro nás „mít práci“ (pracovat), zodpovědnost, zájem a iniciativa, finanční motivace.	Charakteristika - upřesnění:															
2. Posouzení vlastních schopností a možností Schopnost posoudit své dovednosti a předpoklady k práci, nedostatky, možnosti s ohledem na zkušenost, vzdělání, praxi, koníčky, uvědomění si zdravotních a sociálních omezení, schopnost formulovat své představy o pracovním uplatnění, o cíli, trvanlivosti, typu práce, lokalitě	Charakteristika - upřesnění:															
3. Hledání práce Orientace na pracovním trhu, orientace v pracovních pozicích, v zaměstnavatelích, kde se zeptat, navštívit a využít úřadu práce, znalost důležitých postupů pro vyhledání práce (np. internet, noviny, známí, telefonování, životopis).	Charakteristika - upřesnění:															
4. Pracovní režim Přijít včas do zaměstnání, převléci se do pracovního oblečení, dodržovat a využívat pracovní dobu, udržovat hygienu v průběhu a po práci.	Charakteristika - upřesnění:															
5. Pracovní úkony Pochopení pracovních úkonů, požadovaná obratnost, zručnost, koordinace, používání nástrojů a nářadí, odhad fyzických možností. Plnění úkolů v požadované kvalitě a rychlosti, schopnost reagovat na změny zadání.	Charakteristika - upřesnění:															
6. Orientace a interakce na pracovišti Porozumění a znalost funkcí a hierarchie na pracovišti, odpovědnosti práce, řešení problémů, stížností. Schopnost komunikace při pracovní činnosti, vlastní rozhodování, schopnost se ptát a předávat informace, schopnost předávat dovednosti, spolupráce s kolegy, atmosféra a vztahy s kolegy.	Charakteristika - upřesnění:															
7. Bezpečnost na pracovišti Pochopení a dodržování zásad bezpečnosti práce a požární ochrany, předcházení úrazům.	Charakteristika - upřesnění:															
8. Pracovní právní pojmy Znalost pojmů a jejich obsahu (pracovní smlouva, IČ, jednotlivá ujednání smlouvy) práva a povinnosti zaměstnance a zaměstnavatele, zdravotní a sociální pojištění, výplatní páska, ELDP, souběh důchodu a mzdy.	Charakteristika - upřesnění:															
Celkové skóre																

Část E. Péče o vlastní zdraví	četnost					časový rozsah denní podpory					typ podpory					řádkové skóre
	0	1	2	3	4	0	1	2	3	4	0	1	2	3	4	
1. Využití zdravotní péče Rozpoznání potřeby jít k lékaři, zvládnut návštěvy lékaře, sdělení příznaků a projevů nemocí (praktický lékař, stomatolog, ženský lékař, kožní atd.), potřeba preventivních prohlídek.																
2. Léčebný režim Pochopení a dodržení léčebného režimu, schopnost užívat předepsané léky, dojit si včas pro nová, použít běžně dostupné léky (oční a nosní kapky, paralen apod.), zvládnout si teplotu, provedení jednoduchého ošetření.																
3. Specifická onemocnění Zvládnutí a znalost adekvátních postupů při řešení specifických onemocnění (epileptický záchvat, relaps duševního onemocnění atd.), schopnost přivolat záchrannou službu, znalost a provedení dietních postupů.																
4. Sebeochrana Předcházení zranění cizími lidmi, půjčování věci, narušování intimní zóny, rozpoznání obtěžování, sexuální zneužití. Rozpoznání nebezpečí, bezpečné zacházení s běžnými předměty (nůž, nůžky, el.proud) zamezení sebepoškození, schopnost takové chování zvládnout, chování s rozmyslem. Předcházení sebepoškození, předcházení chorobné chuti (upoklznutí neškodných substancí), předcházení sebevražedným pokusům.																
5. Vnější agrese Předcházení útokům nebo zranění směřujících na ostatní, předcházení ničení majetku (např. škrábání, rozbíjení nábytku), předcházení krádežím, sexuální agresi, nepřiměřenému chování (odhalování se, exhibicionismus, nepřiměřené dotaky a gesta).																
6. Tělesné a emoční zdraví Schopnost pečovat o tělesné zdraví, kondici, a emoční pohodu, procházky, pozitivní přeladění, zvládnutí stresových a vyjatých situací, vlastní kontakty, volnočasové aktivity.																
7. Rizikové faktory Předcházení zachvátům vzteku a emočním výbuchům, předcházení tuláctví, předcházení nadměrnému užívání alkoholu, drog, dodržování péče o mentální zdraví, předcházení dalším vážným problémům v chování.																
8. Rehabilitace, fyzioterapie Cvičení nebo polohování, rehabilitace, fyzioterapie.																
Celkové skóre																
Zdraví a bezpečnost																

Významné souvislosti 3P – Profil potřebné podpory

RODINNÉ ZÁZEMÍ:

(popis rodinného zázemí, rodinné vztahy, minulost, postoj rodinných příslušníků k budoucnosti uživatele služby, spolupráce s rodinou)

Motivace, sdělené ambice, cíle a přání uživatele: motivace k využívání služby, rozvoji, k získání zaměstnání, bydlení, samostatnosti, sdělená přání o formě služby, životní cíl.

Přednosti – mohutnosti: přednosti, úspěchy, pozitivní a dobré vlastnosti, významné dovednosti jedince.

HMOTNÉ ZABEZPEČENÍ:

(příjem uživatele služby, invalidní důchod, dávky sociální péče, mzda, finanční pomoc rodiny, nutné výdaje uživatele služby, životní minimum, bydlení, domácnost uživatele služby, případně rodiny atd.)

PRÁCE – ZAMĚSTNÁNÍ:

(pracovní historie, kvalifikační předpoklady, způsob ukončení zaměstnání, délka evidence na úřadu práce.)

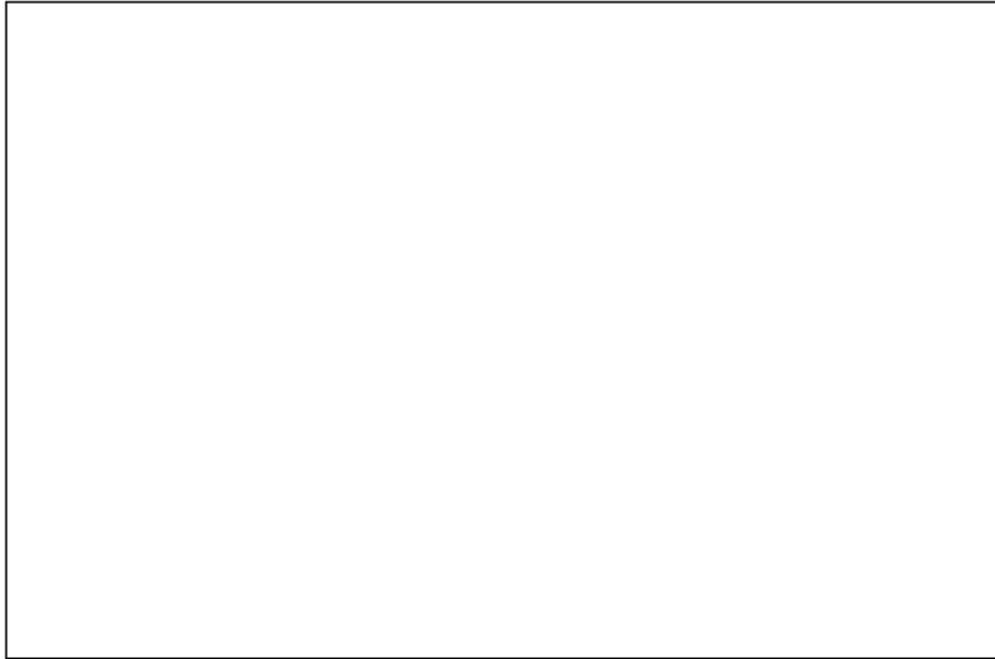
MOTIVACE, SDĚLENÉ AMBICE, CÍLE A PŘÁNÍ UŽIVATELE:

(motivace k využívání služby, rozvoji, k získání zaměstnání, bydlení, samostatnosti, sdělená přání o formě služby, životní cíl)

PŘEDNOSTI (MOHUTNOSTI):

(přednosti, úspěchy, pozitivní a dobré vlastnosti, významné dovednosti jedince)

ZÁVĚR

PLÁN sociálního pracovníka

Způsob hodnocení jednotlivých částí a okruhů (řádků) profilu

Potřebná podpora je hodnocena pomocí tzv. skóre podpory (řádkové, celkové skóre části). Řádkové skóre charakterizuje třemi vlastnostmi podporu, kterou potřebuje uživatel služby pro úspěšné zvládnutí činnosti v daném okruhu (řádku) části.

Četnost podpory: Jak často je zapotřebí podpora pro úspěšné zvládnutí činnosti (při obvyklé podobě, průběhu a formě činnosti)?

0	1	2	3	4
nikdy	alespoň 1 x měsíčně,	alespoň 1x týdně,	alespoň 1x denně,	1x za hodinu nebo i častěji
nebo méně než 1x za měsíc	méně než 1x za týden	méně než 1x za den	méně než 1x za hodinu	podpora neumožňuje úspěšné zvládnutí činnosti

Časový rozsah podpory: Kolik času musí být podpoře věnováno pro úspěšné zvládnutí činnosti (při obvyklé podobě, průběhu a formě činnosti)?

0	1	2	3	4
žádný čas	několik minut	0,5 – 2 hodiny	2 - 4 hodiny	4 hod. a více
				podpora neumožňuje úspěšné zvládnutí činnosti

Typ podpory: Jaký druh podpory musí být poskytnut pro úspěšné zvládnutí činnosti (při obvyklé podobě, průběhu a formě činnosti)?

0	1	2	3	4
žádný	sledování	rada, nápověda, ukázka (slovy, gesty)	částečná výpomoc, asistence	zcela bez účasti uživatele
				podpora neumožňuje úspěšné zvládnutí činnosti

V každé části (A – E) a okruhu (řádku) 1.-8. na základě dostupných informací a znalostí je třeba rozhodnout jakou četnost, jaký časový rozsah a typ podpory je potřeba k úspěšnému zvládnutí činností uživatelem služby. Použije se stupnice hodnocení v rozmezí 0-4. Zakroužkuje (nebo zaškrtně) se příslušný hodnotící stupeň u každé vlastnosti. Sečtou se hodnoty v každém řádku. Součet těchto tří čísel se zaznamená do kolonky řádkové skóre. Součet všech osmi řádkových skóre dává celkové skóre pro každou část.

U každého okruhu části je volné místo s názvem „Charakteristika - upřesnění“. To je určeno pro záznamy sociálního pracovníka, který zde může konkretizovat specifikum potřeb a možností podpory v dané oblasti, případně popis situace a souvislostí, které potřebu podporu způsobují a vyžadují. (například u části A 3. – umí počítat jen do 10, nebo E 2. – je třeba každý den připomenout užívání antikoncepce, nebo D 5. – potvrdí, že rozumí pracovnímu postupu, ale udělá něco jiného atd.). Je doporučeno využití pečlivé využívání charakteristiky – upřesnění pro zaznamenání konkrétních poznatků, zvyšuje to hodnotu sestaveného 3P.

Celkový přehled 3P

Celkové skóre každé části je vyneseno podle číselné výše skóre jako bod (např. křížek, tečka) do příslušného sloupce dané části (označeno velkým písmenem) v celkovém přehledu 3P na stupnici 0 - 96, číselnou hodnotu je možno pro přehlednost vepsat do nejspodnějšího řádku rámečku pod příslušnou část (nebo jinam). Vynesené body jsou spojeny čarou do křivky – grafického znázornění profilu potřebné podpory. Z číselných údajů celkových skóre jednotlivých částí je spočítán aritmetický průměr, který představuje index podpory a je zobrazen v posledním sloupci.

Křivka – grafické znázornění profilu potřebné podpory slouží pro vizuální základní orientaci profilu potřebné podpory daného jedince v jeho jednotlivých částech (oblastech) při práci s profilem, při jeho porovnávání s jiným profilem nebo novým profilem sestaveným po určité době za účelem vyhodnocení účelnosti poskytované služby.

Index podpory je uměle ustanovený a jako aritmetický průměr hodnot celkového skóre částí A.-E. vypočítaný údaj, který graficky i číselně vyjadřuje celkovou míru potřebné podpory jedinci s postižením. Slouží pro vizuální základní orientaci při práci s profilem, při jeho porovnávání s jiným profilem nebo novým profilem sestaveným po určité době za účelem vyhodnocení účelnosti poskytované služby. V rámci výzkumného šetření – aplikace 3P v reálných podmínkách – bude dále zkoumáno, nakolik je takto stanovený Index podpory věrohodný, validní, přínosný a využitelný v praxi.

Do Přehledu okruhů s potřebou vyšší nebo značné míry podpory se zaznamenají konkrétní oblasti podle výše dosaženého řádkového skóre (vyšší míra podpory 5 – 7, značná míra podpory 8 – 12). Vždy se zaznamená část a okruh podpory a konkrétní charakteristika podpory (například A 3. – počítání nad 10, nebo E 2. – užívání antikoncepce, nebo D 5. – aplikace pracovních postupů atd.). Přehled okruhů s potřebou vyšší nebo značné míry podpory slouží k rychlé a přehledné orientaci sociálního pracovníka o okruzích, které při práci s jedincem s postižením vyžadují jeho vyšší nebo značnou míru podpory.

Významné souvislosti

Tato část 3P slouží k zaznamenání údajů a informací významem podstatných a souvisejících se závěry a plánem na poskytování sociální služby daného jedince s postižením.

Závěr a plán sociálního pracovníka

V této části sociální pracovník učiní ze sestaveného profilu závěry a stanoví svůj plán pro poskytování sociální služby a další práci s jedincem s mentálním postižením.

Poznámka:

3P – profil Potřebné Podpory byl vytvořen v rámci výzkumného úkolu (disertační práce Jana Šestáka) „Identifikace handicapu jedince s mentálním postižením v období adolescence a časně dospělosti sociálním pracovníkem“ jako nástroj sociálního pracovníka pro poznání a sestavení profilu potřebné podpory jedinci s lehkým až středně těžkým mentálním postižením v období adolescence a časně dospělosti, kterému poskytuje sociální službu, pro úspěšné zvládnutí konkrétních činností v jednotlivých oblastech života tohoto jedince.

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Tomáš Slunečko

Obor: Speciální pedagogika

Forma studia: Kombinovaná

Název práce: Internetové rádio jako nástroj vzdělávání, rozvoje, seberealizace a sociálního začleňování dospělých osob s mentálním postižením

Rok: 2013

Počet stran textu bez příloh: 79

Celkový počet stran příloh: 18

Počet titulů českých použitých zdrojů: 22

Počet titulů zahraničních použitých zdrojů: 3

Počet internetových zdrojů: 9

Počet ostatních zdrojů: 7

Vedoucí práce: Mgr. Jan Šesták, Ph.D.